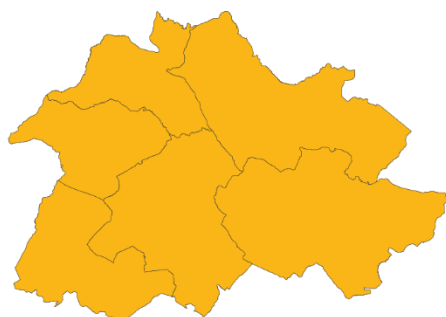

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa gmin powiatu brzozowskiego

MIASTO I GMINA
BRZÓZÓW

GMINA
DOMARADZ

GMINA
DYDNIA

GMINA
HACZÓW

GMINA
JASIELICA ROSIELNA

GMINA
NOZDRZEC

POWIAT
BRZÓZOWSKI

Raport diagnostyczny

**Portret partnerstwa gmin
powiatu brzozowskiego**

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa tu wpisz swoją nazwę partnerstwa

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Marek Gabzdyl, Kamil Niklewicz, Jacek Cetnarowicz, Alina Malinowska, Danuta Szymańska-Błahut, Katarzyna Szmyd, Anna Kłak, Stanisław Gierula, Tomasz Żaczek

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Powiat Brzozowski, Gmina Brzozów, Gmina Domaradz, Gmina Dydnia, Gmina Haczów, Gmina Jasienica Rosielna, Gmina Nozdrzec.

Skład Rady Partnerstwa

- Wiesław Marchel Przewodniczący Partnerstwa – Powiat Brzozowski
- Szymon Stapiński Członek Rady – Gmina Brzozów
- Jan Kędra Członek Rady – Gmina Domaradz
- Alicja Pocałun Członek Rady – Gmina Dydnia
- Stanisław Jakiel Członek Rady – Gmina Haczów
- Urszula Brzuszek Członek Rady – Gmina Jasienica Rosielna
- Stanisław Żelaznowski Członek Rady – Gmina Nozdrzec

Skład Grupy Roboczej (Jacek)

- Jacek Cetnarowicz – Koordynator Grupy Roboczej – Powiat Brzozowski
- Alina Malinowska – Zastępca Koordynatora Grupy Roboczej – Gmina Jasienica Rosielna
- Danuta Szymańska-Błahut – Członek Grupy Roboczej – Gmina Brzozów
- Stanisław Gierula – Członek Grupy Roboczej – Gmina Domaradz
- Tomasz Żaczek – Członek Grupy Roboczej – Gmina Dydnia
- Katarzyna Szmyd – Członek Grupy Roboczej – Gmina Haczów
- Anna Kłak – Członek Grupy Roboczej – Gmina Nozdrzec

Spis treści

Wprowadzenie	9
1. Wstępna charakterystyka partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego	10
1.1. Podstawowe informacje o Partnerstwie	10
1.2. Uwarunkowania zewnętrzne	11
1.3. Inne wybrane informacje o Partnerstwie	12
1.4. Charakterystyka poszczególnych uczestników Partnerstwa	17
1.4.1. Powiat Brzozowski	17
1.4.2. Gmina Brzozów	20
1.4.3. Gmina Domaradz	23
1.4.4. Gmina Dydnia	25
1.4.5. Gmina Haczów	28
1.4.6. Gmina Jasienica Rosielna	31
1.4.7. Gmina Nozdrzec	34
1.5. Powiązania i funkcje w obszarze Partnerstwa	37
1.5.1. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze	37
1.5.2. Wiodące funkcje w obszarze partnerstwa	41
1.5.3. Podsumowanie	45
1.6. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi	46
1.6.1. Inne obszary funkcjonalne, ...	47
1.7. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów	50
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa	53
2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym	53
2.1.1. Ogólny obraz partnerstwa	54
2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa	57
2.2.1. Sytuacja demograficzna	57
2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych	61

2.2.3.	Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów.....	65
2.2.4.	Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki.....	72
2.2.5.	Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne ...	75
2.2.6.	Zasób atrakcyjności turystycznej.....	80
3.	Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	83
3.1.	Potencjał obszaru partnerstwa.....	83
3.2.	Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa.....	85
3.3.	Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	99
3.4.	Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy	105

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie syntetycznej diagnozy społeczno-gospodarczej obszaru Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego z zachowaniem przestrzennych uwarunkowań środowiskowo-infrastrukturalnych oraz identyfikuje główne kierunki rozwojowe, będące podstawą jego konkurencyjności.

Dokument został opracowany w ramach projektu Centrum Wsparcia Doradczego na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej. Materiał został opracowany we współpracy Związku Miast Polskich z członkami Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego.

Celem dokumentu jest ukazanie problemów Partnerstwa ograniczających jego rozwój oraz zidentyfikowanie potencjałów wewnętrznych będących podstawą dla ukierunkowania rozwoju. Diagnoza jest dokumentem identyfikującym kluczowe bariery hamujące rozwój społeczno-gospodarczy Partnerstwa, jednocześnie otwierającym pracę nad dokumentem określającym możliwe kierunki rozwojowe, poprawę jakości życia jej mieszkańców, a także wzrost konkurencyjności Partnerów.

Kompleksowa diagnoza ma na celu odpowiednio przygotować Partnerstwo do opracowania **strategii rozwoju** na najbliższy okres – **na lata 2021-2027**. Diagnoza ma charakter obszarowy i każdorazowo kończy się podsumowaniem i wnioskami. W opracowaniu uwzględniono dostępne dane źródłowe, statystyczne **pozyskane z krajowej statystyki publicznej** (dane Głównego Urzędu Statystycznego, dane właściwych miejscowo Urzędów Skarbowych) i zasobów informacyjnych jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Partnerstwa.

Analiza danych statystycznych została uzupełniona w trakcie procesu opracowania raportu diagnostycznego poprzez **wywiady z władzami i pracownikami jednostek samorządu terytorialnego**, wchodzących w skład Partnerstwa, **liderami lokalnymi** (społecznymi, gospodarczymi), a także ankietowymi **badaniami mieszkańców i młodzieży**.

Przygotowano również matrycę logiczną (drzewo problemów i drzewo wzywań) oraz krótkie rekomendacje w zakresie zidentyfikowanych obszarów interwencji, które odpowiadają wymaganiom interwencji zintegrowanej w ramach instrumentów opisanych w założeniach Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027.

1. Wstępna charakterystyka partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego

1.1. Podstawowe informacje o Partnerstwie

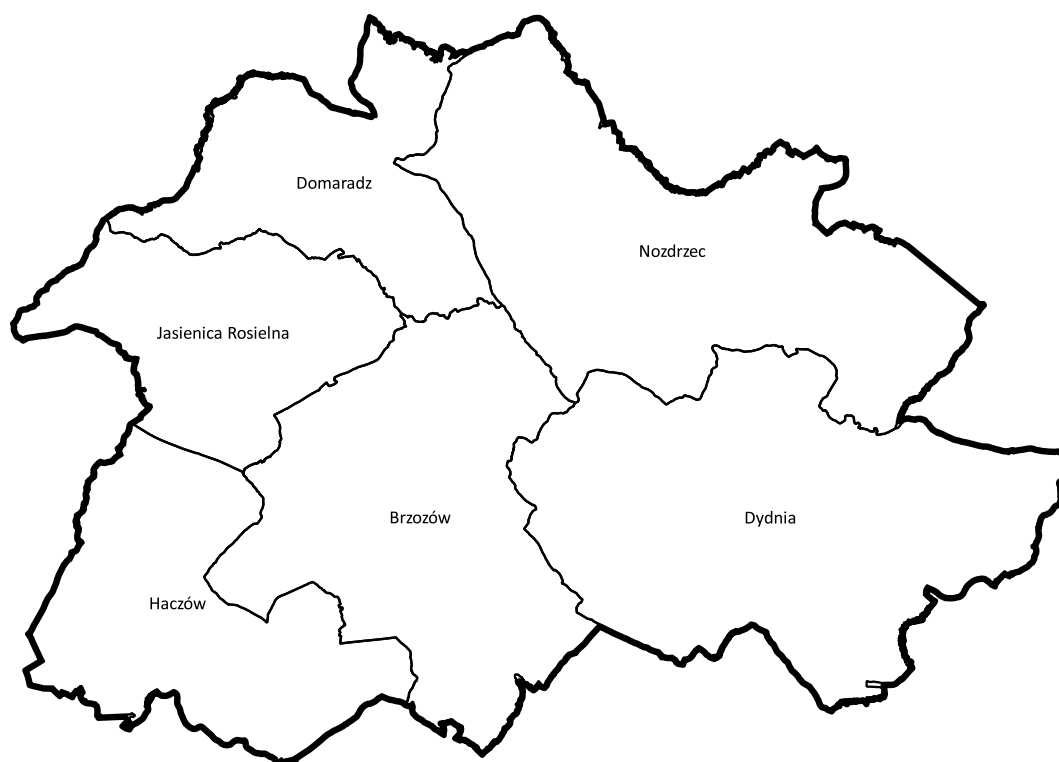
Początki współpracy gmin tworzących partnerstwo to rok 1990, kiedy to w Brzozowie został powołany przez przedstawicieli JST z terenu powiatu brzozowskiego Związek Gmin Brzozowskich. Działał on do końca 2006 roku .

Współpraca gmin i powiatu tworzących partnerstwo odbywa się również poprzez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ziemia Brzozowska", które powstało w marcu 2006 roku, po wdrożeniu Schematu I Pilotażowego Programu Leader+, który realizowało Towarzystwo Altum. W ramach I Schematu osiągnięto dwa cele: stworzono Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich, która jest międzygminna - skoncentrowana na turystyce i produkcji regionalnym i obejmuje obszar gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec, oraz drugi cel - powołano do życia Lokalną Grupę Działania, która jest specyficzną instytucją zarządzającą i - na podstawie strategii - pozyskującą fundusze na realizację działań. Obydwa cele udało się zrealizować, czego efektem było powstanie LGD "Ziemia Brzozowska", w skład której weszli przedstawiciele gmin, powiatu brzozowskiego i lokalni liderzy.

Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego dla celów realizacji „Programu Pilotażowego Centrum Wsparcia Doradczego” zostało zawiązane w dniu 28 września 2020 roku. W tym dniu została podpisany przez Starostę Brzozowskiego, Burmistrza Brzozowa oraz Wójtów gmin z terenu powiatu List Intencyjny o przystąpieniu do pilotażu CWD i zawiązaniu Partnerstwa. Jego członkami są:

- Starostwo Powiatowe w Brzozowie
- Gmina Brzozów – gmina miejsko-wiejska
- Gmina Domaradz - gmina wiejska
- Gmina Dydnia - gmina wiejska
- Gmina Haczów - gmina wiejska
- Gmina Jasienica Rosielna – gmina wiejska
- Gmina Nozdrzec - gmina wiejska

Ryc. 1. Skład Parzystwa Gmin Powiatu Brzozowskiego

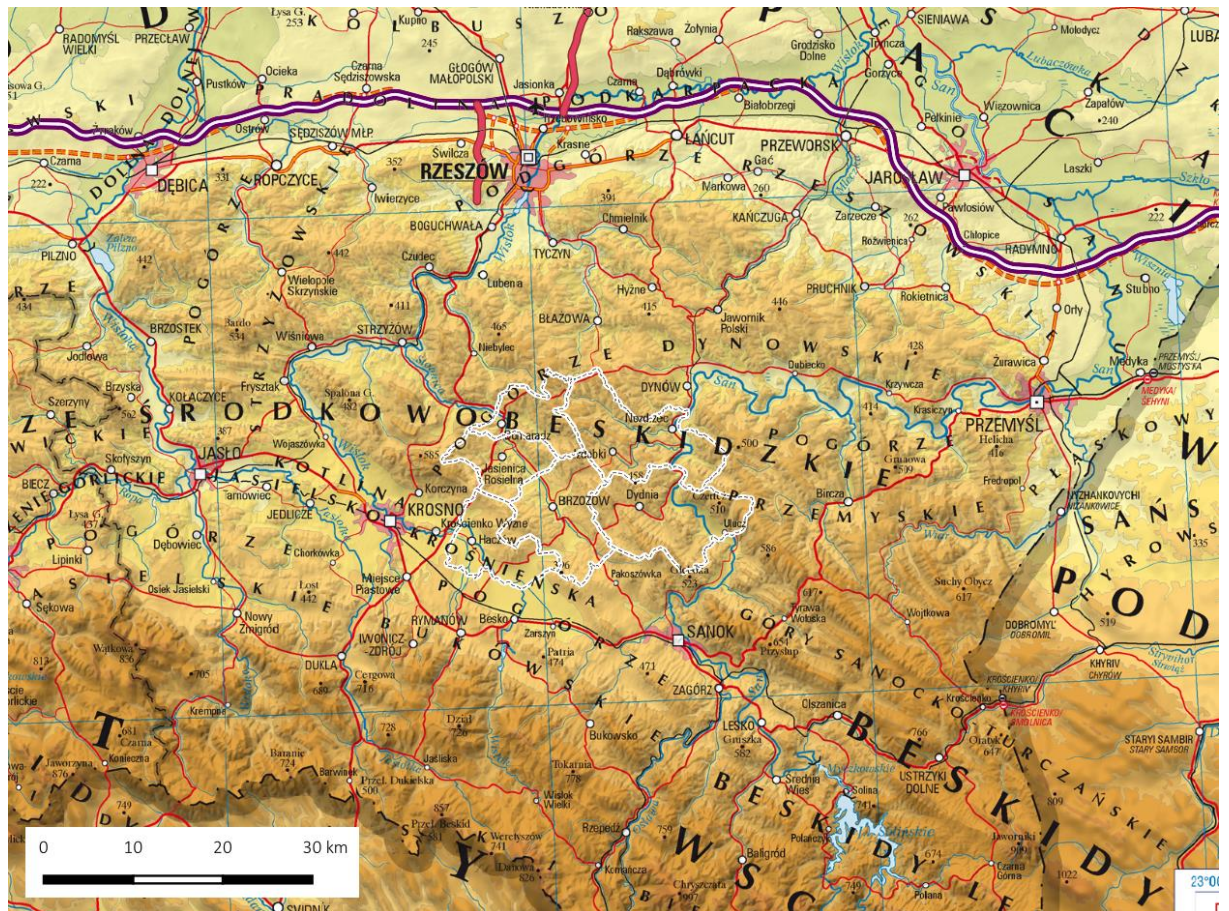

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie map GUGiK

1.2. Uwarunkowania zewnętrzne

Powiat brzozowski położony jest na obszarze południowo-wschodniej Polski w środkowej części województwa podkarpackiego, w obrębie Pogórza Dynowskiego. Od północy sąsiaduje z powiatami rzeszowskim i stryżowskim, od wschodu z powiatem przemyskim, od południa z powiatem sanockim, zaś od zachodu z powiatem krośnieńskim. Zajmuje on obszar 540,46 km²., który zamieszkuje około 65,5 tysiąca mieszkańców.

Ryc. 2. Położenie partnerstwa

Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Administracyjnie na terenie powiatu znajduje się 6 gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna i Nozdrzec. Jedynym miastem w powiecie jest Brzozów, będący równocześnie lokalnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, kulturalnym i oświatowym. Stolica ziemi Brzozowskiej znajduje się na trasie wiodącej z centrum kraju w Bieszczady i Beskid Niski, 50 km na południe od Rzeszowa i 20 km na północ od Sanoka. Przez teren powiatu przebiega międzynarodowa droga E 371 łącząca Województwo Podkarpackie z Preszowskim Krajem przez dawne przejście graniczne Barwinek-Vysny Komarnik jak również drogi wojewódzkie prowadzące w kierunku przejść granicznych z Ukrainą.

1.3. Inne wybrane informacje o Partnerstwie

Ziemia brzozowska może poszczycić się nie tylko wybitnymi walorami przyrodniczymi, ale również unikatowymi w skali europejskiej zabytkami kultury materialnej. Brylantami wśród brzozowskich skarbów są gotyckie kościoły drewniane – z zachowanych w Polsce 17 drewnianych świątyń XV-wiecznych aż 5 znajduje się na Ziemi Brzozowskiej.

Dwa z nich – w Haczowie i Bliznem - zostały w 4 dniu lipca 2003 r. wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, jako zabytki szczególnie cenne historycznie, ciekawe architektonicznie i najlepiej zachowane konstrukcyjnie.

Kościół w Haczowie

Kościół w Bliznem

Źródło: Powiat Brzozowski

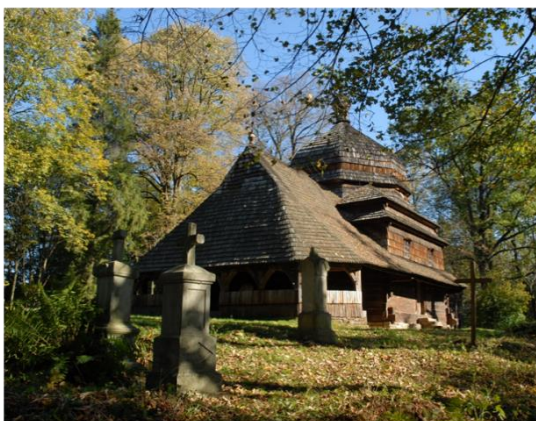
Od XI w. ziemia brzozowska należała do ruskiego księstwa Halicko Włodzimierskiego, którego ostatni władca, umierając w 1340 r., swoim dziedzicem uczynił króla Polski, Kazimierza Wielkiego. Kazimierz zajął większość księstwa, włączając do Korony Polskiej m. in. ziemię brzozowską, niemal równocześnie rozpoczęła się także intensywna kolonizacja nowych nabytków. Tereny obecnego powiatu brzozowskiego były częścią Ziemi Sanockiej od lat siedemdziesiątych XIV wieku do roku 1772 kiedy nastąpił I rozbiór Polski. Ziemia Brzozowska znalazła się pod panowaniem monarchii austriackiej. Według nowej administracji teren ten nazywano Królestwem Galicji i Lodomerii, potocznie nazywanym Galicją. Ożywienie na tym terenie nastąpiło w drugiej połowie XIX wieku po otrzymaniu przez Galicję autonomii. Wprowadzono nowy podział administracyjny, utworzono powiat

brzozowski. Powstało wtedy wiele organizacji i instytucji. W miastach rozwijało się rzemiosło. Słynne wtedy były fajki brzozowskie oraz grzebienie wykonywane z rogu bydłęcego.

W życiu społeczno-kulturalnym dużą rolę odgrywało sanktuarium Maryjne w Starej Wsi, gdzie znajduje się słynący cudami obraz przedstawiający Zaśnięcie i Wniebowzięcie Matki Boskiej. Strukturę osadniczą uzupełniło osadnictwo na prawie wołoskim (poł. XV–poł. XVII), dostosowane do potrzeb gospodarki pasterskiej i umożliwiające zasiedlenie trudniej dostępnych partii terenu powiatu. Powstałe więc wówczas osady, zakładane przez prawosławnych pasterzy, uzupełniły strukturę osadniczą „ruskiej” części późniejszego powiatu (jak np. Wola Jasienicka). Zresztą zdecydowana większość wsi miała ludność mieszaną, polsko-ruską, uzupełnianą niekiedy przez klika rodzin innych narodowości. Podwójne – po części polskie i rzymskokatolickie, po części ruskie i prawosławne (później greckokatolickie) – oblicze kulturowe ziemi brzozowskiej widać dzisiaj wyraźnie na mapie zabytków sakralnych. Część wschodnia to obszar zdominowany przez cerkwie greckokatolickie, część zachodnia przez kościoły rzymskokatolickie. Oczywiście z wyjątkami – jak ruska enklawa w położonej na zachodnich rubieżach powiatu Jabłonicy (nomen omen) Polskiej.

Nieco odmiennie wyglądała struktura ludności samego Brzozowa, w którym z czasem niemałą rolę odgrywali Żydzi, nie brak też było obywateli narodowości niemieckiej. Żydzi pojawili się w Brzozowie stosunkowo późno, w XVIII w. Dopiero w połowie XIX w. powstała tu gmina żydowska, już jednak w 1900 r. 28% mieszkańców miasta było wyznania mojżeszowego. Rodziny żydowskie osiedlały się też w wielu innych osadach ziemi brzozowskiej, zwłaszcza tych posiadających charakter miasteczek (Domaradz, Ulucz czy Jasienica Rosielna, w której Żydzi stanowili 30% mieszkańców).

Zabytkowa Cerkiew w Uluczu

Źródło: Powiat Brzozowski

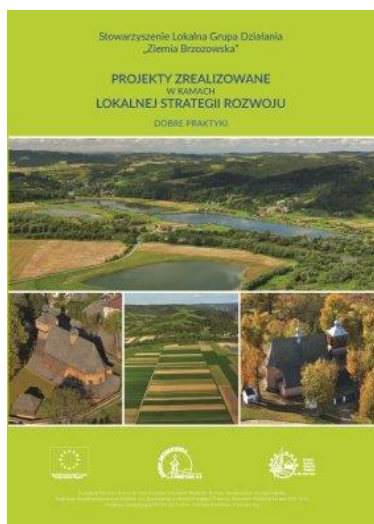
Społeczność żydowska została wymordowana w czasie II wojny światowej, ukraińska (ruska) objęta wysiedleniami lat 1946-1947. Współczesna kultura ludowa ziemi brzozowskiej ma więc jednorodny etnicznie charakter, stanowiąc przykład folkloru pogórzańskiego. Wyróżnia się wyjątkowym bogactwem, a przede wszystkim jest pieczołowicie zachowywana i twórczo rozwijana. Znana jest przede wszystkim

z licznych kapel ludowych, jak i zespołów obrzędowych, a poznać ją można uczestnicząc w, organizowanych tu wyjątkowo często, różnorodnych imprezach kulturalnych. Ważnym punktem rozwoju gospodarczego regionu było zapoczątkowanie eksploatacji ropy naftowej na przełomie XIX i XX wieku. Szyby naftowe pojawiły się w Witryłowie, Grabownicy Starzeńskiej, Humniskach, Turzym Polu, Starej Wsi oraz w Trześniowie. W początkowych latach XX stulecia poszukiwano nowe złoża ropy w lesie brzozowskim, w pobliżu ze Zmiennicą. Nie trafiono tam na złoża ropy, a na obfite złoża mineralne. Dzięki temu funkcjonowało do roku 1939 uzdrowisko Brzozów-Zdrój.

Współcześnie Teren Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego należy do powstałego 14 lutego 1993 roku Euroregionu Karpackiego. A sam Powiat Brzozowski obejmujący teren Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego, został reaktywowany w 1999 roku.

Na terenie Partnerstwa prężnie działa Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”(LGD), które powstało w marcu 2006 r., po wdrożeniu projektu „Odkrywamy Ziemię Brzozowską”, zrealizowanego w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader+. W wyniku realizacji tego projektu opracowana została Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich, obejmująca obszar gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec oraz powołano do życia Lokalną Grupę Działania, w skład której weszli przedstawiciele gmin, powiatu brzozowskiego oraz lokalni liderzy. Początkowo członkostwem w Stowarzyszeniu – które od kwietnia 2006 r. posiada osobowość prawną – zainteresowana była grupa osób reprezentujących miejscową społeczność, zaangażowanych w działania na rzecz rozwoju lokalnego. W 2006 r. zorganizowano szereg spotkań z lokalnymi przedsiębiorcami i przedstawicielami instytucji publicznych w celu pozyskania partnerów z sektora gospodarczego i publicznego tak, aby zbudować struktury LGD zgodnie z zasadą partnerstwa trójsektorowego. Następnym krokiem była realizacja projektu „Ta Brzozowska Ziemia – drugiej takiej nie masz”, dofinansowanego w ramach Schematu II Pilotażowego Programu Leader+. W ramach tego projektu Stowarzyszenie LGD „Ziemia Brzozowska” zorganizowało na terenie powiatu brzozowskiego cykl szkoleń, warsztatów, przedsięwzięć informacyjnych i imprez kulturalnych. Ich celem było zwiększenie aktywności społeczności lokalnej w zakresie czynnego uczestnictwa w życiu

społecznym i kulturalnym regionu. Podczas realizowanego od kwietnia do października 2007 r. projektu wzrosło zainteresowanie przystąpieniem do jego struktur wśród społeczności lokalnej. Przełożyło się to na napływ deklaracji członkowskich do Stowarzyszenia i pozyskanie nowych członków. Zasadnicze zmiany w strukturach Lokalnych Grup Działania przyniósł rok 2008. Wówczas pojawiła się możliwość wstąpienia jednostek samorządów terytorialnych jako członków zwyczajnych LGD. Gminy i powiat brzozowski skorzystały z tej możliwości i od dnia 2 lipca 2008 r. są członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia. Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” stanowi więc partnerstwo trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Powiat i wszystkie gminy z terenu Partnerstwa, stały się też głównym beneficjentem środków finansowych, po-zyskanych na realizację ważnych dla lokalnych środowisk projektów. Najogólniej ujmując, zasadniczymi celami projektów wybranych przez Radę Stowarzyszenia i zakwalifikowanych do realizacji były: poprawa jakości życia mieszkańców w środowisku ich zamieszkania, zachowanie tradycji lokalnych i tożsamości społeczności lokalnych, poprawa poziomu życia mieszkańców poprzez rozwój sfery techniczno-przestrzennej, rozwój przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców. Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że uzyskane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich poprzez LGD „Ziemia Brzozowska” środki finansowe w kwocie około 9 milionów złotych, zostały efektywnie wykorzystane.

Publikacja dokumentująca projekty zrealizowane ze środków LGD

Walne zebranie członków LGD Ziemia Brzozowska

Źródło: Powiat Brzozowski

1.4. Charakterystyka poszczególnych uczestników Partnerstwa

1.4.1. Powiat Brzozowski

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	Brzozów
Gminy tworzące powiat:	Gmina Brzozów Gmina Domaradz, Gmina Dydnia, Gmina Haczów, Gmina Jasienica Rosielna, Gmina Nozdrzec
Kod TERYT:	1808
Ludność:	65 567 (dane z 2020 r.)
Powierzchnia:	540,39 km ²

Herb Powiatu Brzozowskiego

Charakterystyka ogólna

Powiat brzozowski położony jest na obszarze południowo-wschodniej Polski w środkowej części województwa podkarpackiego, w obrębie Pogórza Dynowskiego. Od północy sąsiaduje z powiatami rzeszowskim i strzyżowskim, od wschodu z powiatem przemyskim, od południa z powiatem sanockim, zaś od zachodu z powiatem krośnieńskim. Zajmuje on obszar 540,46 km²., który zamieszkuje około 65,5 tysiąca mieszkańców. Powiat brzozowski położony jest na Pogórzu Dynowskim (teren między Wisłokiem, a Sanem). Od strony południowej Pogórze to łączy się z zapadliskiem kotlin podkarpackich zwanych Dołami Jasielsko - Sanockimi. Ciągące się pasma wzgórz poprzedzielane są rzekami i potokami.

Im bardziej na południe, wzniesienia stają się coraz bardziej ostre i strome, sięgające niejednokrotnie 500 i więcej metrów n.p.m. Do najwyższych wzniesień zaliczyć można Grabówkę (528 m n.p.m.), Wroczeń (501m n.p.m.), Kopacz (536 m n.p.m.). Region brzozowski wykazuje skomplikowaną budowę geologiczną, powstałą wskutek dość silnych ruchów tektonicznych, które miały miejsce w starszym trzeciorzędzie podczas fałdowań alpejskich. Obszar ten zbudowany jest ze skał, należących do zespołu naprzemianległych warstw łupków ilastych i marglistych, mułowców, piaskowców oraz zlepieńców. W związku z budową geologiczną podkreślić należy, że występują tutaj złoża ropy naftowej i gazu ziemnego oraz nieliczne źródła mineralne o różnych właściwościach leczniczych. Region brzozowski należy do zlewiska rzeki San (444 km), zamykającej od wschodu jego granice. W granicach powiatu San płynie na odcinku 24 km i stanowi fragment szlaku

kajakowego Zwierzyń-Przemyśl. Rzeka ta płynąc w poprzek wszystkich występujących tam pasm, tworzy kilka przełomów, wśród których największym jest próg skalny nazywany „Ptasi Uskok” – znajduje się on pomiędzy Witryłowem a Temeszowem.

Administracyjnie na terenie powiatu znajduje się 6 gmin: Haczów, Jasienica Rosielna, Domaradz, Nozdrzec, Dydnia i Brzozów zaś jedynym miastem w powiecie jest Brzozów, będący równocześnie lokalnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, kulturalnym i oświatowym. Stolica ziemi Brzozowskiej znajduje się na trasie wiodącej z centrum kraju w Bieszczady i Beskid Niski, 50 km na południe od Rzeszowa i 20 km na północ od Sanoka. Przez teren powiatu przebiega międzynarodowa droga E 371 łącząca Województwo Podkarpackie z Preszovskim Krajem przez dawne przejście graniczne Barwinek-Vysny Komarnik jak również drogi wojewódzkie prowadzące w kierunku przejść granicznych z Ukrainą.

Od 2009 roku Powiat posiada własny herb „W polu błękitnym pół dwugłowego orła złotego a nad nim także korona otwarta, pod nim brzozowa ostrzew w barwie naturalnej w pas z odrastającymi ku podstawie tarczy trzema liśćmi złotymi.

Gdzie: złoty ukoronowany dwugłowy orzeł w polu błękitnym wywodzi się od herbu ziemi sanockiej, której tereny obecnego powiatu brzozowskiego były częścią od lat siedemdziesiątych XIV wieku do roku 1772, czyli dokładnie czterysta lat.

Od 2010 roku patronem powiatu brzozowskiego jest bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, zamordowany w 1984 r. przez Służbę Bezpieczeństwa.

Ziemia brzozowska może poszczycić się nie tylko wybitnymi walorami przyrodniczymi ale również unikatowymi w skali europejskiej zabytkami kultury materialnej. Brylantami wśród brzozowskich skarbów są gotyckie kościoły drewniane, cerkwie, świątynie barokowe, zabytki architektury rezydencjonalnej. Drewniane kościoły gotyckie w Haczowie i Bliznem - zostały w 4 lipca 2003 r. wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, jako zabytki szczególnie cenne historycznie, ciekawe architektonicznie i najlepiej zachowane konstrukcyjnie.

Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego na lata 2014 – 2024:

Cele strategiczne zostały opracowane w 3 głównych wyznaczonych wcześniej obszarach funkcjonowania Powiatu. Cele strategiczne w podziale na obszary prezentują się następująco:

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców.

1. Wyższy poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców Powiatu.
2. Wysoki poziom bezpieczeństwa środowiskowego i społecznego.

Obszar: Potencjały i zasoby Powiatu.

1. Większy stopień wykorzystania zasobów ludzkich na rynku pracy Powiatu.
2. Wyższy poziom rozwoju i skuteczność działania organizacji pozarządowych.
3. Poprawa stanu i utrzymanie dobrego stanu środowiska naturalnego
4. Lepsza dostępność komunikacyjna i wysoki standard dróg w Powiecie.
5. Wyższy poziom zarządzania zasobem geodezyjnym i nadzorem budowlanym.

Obszar: Gospodarka i promocja Powiatu.

1. Wyższy poziom wykorzystania potencjału gospodarczego Powiatu.

1.4.2. Gmina Brzozów

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	miejsko-wiejska
Kod TERYT:	1802013
Ludność:	26 708 os.
Powierzchnia:	103 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	7 wsi
Liczba sołectw	8 sołectw

Herb Gminy Brzozów

Charakterystyka ogólna

Gmina Brzozów jest jednostką administracyjną o statusie gminy miejsko-wiejskiej. Należy do powiatu brzozowskiego leżącego w środkowej części województwa podkarpackiego. W skład wchodzi sołectwa: Górki, Grabownica Starzeńska, Humniska, Humniska-Skrzyżowanie, Przysietnica, Stara Wieś, Turze Pole, Zmiennica oraz miasto Brzozów. Gmina sąsiaduje z następującymi gminami powiatu brzozowskiego: Haczów, Jasienica Rosielna, Domaradz, Nozdrzec, Dydnia oraz gminami powiatu sanockiego: Sanok i Zarszyn.

Geograficznie położona jest we wschodniej części Pogórza Dynowskiego. Ten fragment Pogórza tworzą równoległe i regularne fałdy wzgórz, które poprzecinane są dolinami rzek i potoków. Pasma te zbudowane są z piaskowców i łupków kredowych oraz trzeciorzędowych. Dominują tu płaskie i przeważnie zalesione grzbiety wzgórz, które ciągną się z północnego-zachodu na południowy-wschód. Najwyższym punktem gminy Brzozów jest zalesione wzniesienie o wysokości 465 m n. p. m., na południe od Przysietnicy. W środkowej części obszaru gminy rozciąga się dolina Stobnicy od stuleci wykorzystywana pod względem rolniczym i komunikacyjnym. Osią hydrologiczną terenu jest rzeka Stobnica, która wypływa z północnego stoku góry Wroczeń na terenie wsi Lalin.

Gmina Brzozów leży na skrzyżowaniu historycznych szlaków handlowych przecinających malownicze wzniesienia Podkarpacia, na trasie z Rzeszowa do Sanoka. Dziś przebiegają tędy drogi prowadzące w kierunku przejść granicznych z Ukrainą (Krościenko) i Słowacją (Radoszyce, Barwinek), a także trasy wiodące w Bieszczady, Beskid Niski i pogórze Przemyskie. W wielu miejscowościach znajdują się cenne zabytki, do najciekawszych należą: barokowa kolegiata w Brzozowie,

XV-wieczny drewniany kościół w Humniskach oraz zespół kościelno-klasztorny OO. Jezuitów wraz z bazyliką i Sanktuarium Maryjnym w Starej Wsi.

Brzozów jest ośrodkiem lokalnego życia społecznego i gospodarczego. Znajduje się tu siedziba władz gminy i powiatu. W mieście funkcjonuje szpital ze znanym w Polsce Podkarpackim Ośrodkiem Onkologicznym. Swoją działalność prowadzi tu wiele firm z branży budowlanej, energetycznej, chemicznej, drzewnej i gastronomicznej. W Brzozowie swoją siedzibę ma Nadleśnictwo Brzozów, które jest organizatorem znanej w Europie Submisji Drewna.

Animatorami życia kulturalnego na terenie Gminy Brzozów są Muzeum Regionalne im. A. Fastnachta oraz Brzozowski Dom Kultury. Obie instytucje otaczają opieką twórców, artystów tworzących na terenie gminy zarówno w zespołach ludowych, obrzędowych, kołach gospodyń wiejskich czy też indywidualnie.

Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia Rozwoju Gminy Brzozów na lata 2014 – 2024:

Cele strategiczne w Strategii Rozwoju Gminy Brzozów zostały opracowane w 3 głównych wyznaczonych wcześniej obszarach funkcjonowania Gminy.

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców.

1. Gmina przyjazna mieszkańcom.

Obszar: Potencjały i zasoby Gminy.

2. Wysoki stopień rozwoju i zachowania zasobów infrastrukturalnych, środowiskowych i kulturowych.

Obszar: Gospodarka i promocja Gminy.

3. Wyższy poziom rozwoju gospodarki gminy.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Brzozów na lata 2017-2023

Cel nadrzędny rewitalizacji na terenie Gminy Brzozów do osiągnięcia w perspektywie 2026 roku to:

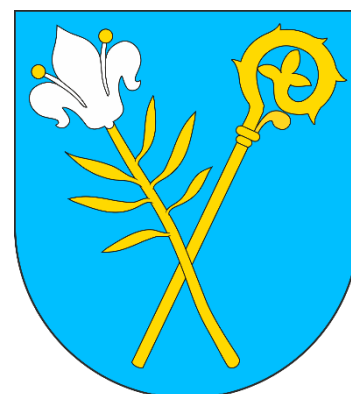
„Poprawa dostępu do nowoczesnej infrastruktury i przyjaznych przestrzeni publicznych oraz rozwój społeczno-gospodarczy obszaru rewitalizacji zapewniające wysoki standard i jakość życia.”

Cele strategiczne LPR dla Gminy Brzozów na lata 2017-2023:

1. Wysoki standard i jakość życia mieszkańców.
2. Wzrost wykorzystania potencjału gospodarczego oraz poprawa konkurencyjności i innowacyjności obszaru.
3. Wysoki stopień czystości środowiska i zachowania przyrody oraz racjonalne gospodarowanie energią.
4. Zwiększenie poziomu integracji funkcjonalno-przestrzennej i społecznej oraz dostępności komunikacyjnej obszaru.
5. Wysoki standard i użyteczność obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym.

1.4.3. Gmina Domaradz

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	1802022
Ludność:	6049 os.
Powierzchnia:	56,72 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	3 wsie
Liczba sołectw	3 sołectwa

Herb Gminy Domaradz

Charakterystyka ogólna

Gmina Domaradz jest jednostką administracyjną o statusie gminy wiejskiej. Położona jest w powiecie brzozowskim i jest jedną z mniejszych pod względem wielkości gmin województwa podkarpackiego. W aktualnych granicach administracyjnych istnieje od 1 lipca 1976 r. W skład Gminy wchodzi 3 miejscowości, które tworzą 3 sołectwa: Barycz, Golcowa i Domaradz. Gmina Domaradz graniczy od północy z Gminą Niebylec i Błażowa, od wschodu z gminą Nozdrzec, od południa z Gminą Brzozów i Jasienica Rosielna.

Gmina Domaradz położona jest w obrębie Karpat Zachodnich a dokładniej w obrębie Pogórza Dynowskiego i Strzyżowskiego. Pogórze Dynowskie obejmuje prawie cały obszar gminy za wyjątkiem jej zachodnich krańców, które leżą w obrębie Pogórza Strzyżowskiego. Jest to obszar podgórzy niskich z wyniesionymi pasmami niskich gór. Składa się on z szerokich, wyrównanych do wysokości 400 -450 m n.p.m. garbów, o kierunku zbliżonym do równoleżnikowego.

Przez teren Gminy przebiega droga krajowa Nr 19 Radom -Rzeszów - Barwinek w odległości ok. 45 km na południe od Rzeszowa, 15 km na północ od siedziby powiatu w Brzozowie oraz 28 km od Krosna. W Domaradzu ma swój początek ważna dla regionu droga wojewódzka Nr 886 biegnąca z Domaradza na południe do Sanoka. W najbliższych latach przy projektowanej drodze S 19 na terenie gminy powstanie węzeł drogowy Domaradz łączący drogę S19 z DW 886.

Bogactwem Gminy Domaradz są cenne zabytki, do najciekawszych należą: zespół kościelny w Domaradzu, w którego skład wchodzi gotycki kościół drewniany oraz

dzwonnica; zespół kościelny w Golcowej, w którego skład wchodzi gotycki kościół drewniany oraz murowana dzwonnica.

Walorami gminy jest czyste środowisko naturalne, malownicze krajobrazy, bogata fauna i flora.

Na terenie Gminy Domaradz swoją działalność prowadzi wiele firm z branży budowlanej, drzewnej, transportowej i handlowej.

Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Plany odnowy miejscowości Domaradz, Golcowa i Barycz na lata 2015 - 2021

Cele strategiczne wynikające z obowiązujących planów odnowy miejscowości Domaradz, Golcowa, Barycz na lata 2015 – 2021:

1. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej związanej z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej.
2. Zaspokajanie potrzeb społecznych i rekreacyjnych mieszkańców.
3. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego co wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej miejscowości.

Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Gminy Domaradz na lata 2017-2022

1. Środowiskowe - redukcja emisji CO₂ poprawa efektywności energetycznej.
2. Ekonomiczne - oszczędności w budżecie gminy w zakresie zużycia energii.
3. Społeczne – edukacja społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska, odnawialnych źródeł energii.

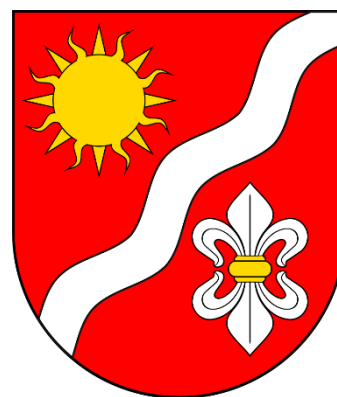
Program usuwania wyrobów zawierających azbest dla Gminy Domaradz na lata 2013-2032

Oczyszczenie terenu Gminy Domaradz z azbestu poprzez stopniowe, zgodne z harmonogramem usuwanie wyrobów zawierających azbest.

1.4.4. Gmina Dydnia

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	1802032
Ludność:	7 840 os.
Powierzchnia:	130 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	15 wsi
Liczba sołectw	13 sołectw

Herb Gminy Dydnia

Charakterystyka ogólna

Gmina Dydnia jest gminą wiejską leżącą w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie brzozowskim. Jej powierzchnia wynosi 130,3 km², co stanowi 24,2% powierzchni powiatu. Liczba mieszkańców na koniec grudnia 2020 r. wynosiła 7876 osób. Gęstość zaludnienia to 60 osób/km².

Gmina Dydnia od strony północnej graniczy z gminą Nozdrzec, od zachodu z gminą Brzozów, od południa z gminą Sanok, od wschodu z gminą Bircza. W skład Gminy Dydnia wchodzi miejscowości: Dydnia, Grabówka, Hroszówka, Jabłonica Ruska, Jabłonka, Końskie, Krzemienna, Krzywe, Niebocko, Niewistka, Temeszów, Obarzym, Ulucz, Witryłów, Wydrna. Hroszówka i Jabłonica Ruska jako wsie opuszczone nie są sołectwami.

Gmina usytuowana jest w paśmie pogórzy dynowskiego i przemyskiego, w dolinie rzeki San. Na zachodnim brzegu Sanu, w Krzemiennej i Temeszowie znajdują się stawy wędkarskie, campingi, domki letniskowe. Charakterystyczne dla gminy są również równoległe ułożone pasma wzgórz, z których rozciągają się piękne widoki na okolicę, a gdy jest dobra widoczność, można z nich dostrzec miejsca oddalone o dziesiątki kilometrów, takie jak Bieszczady czy migoczące światła na farmach wiatrowych w okolicach Rymanowa (widoczne np. z Woli Dydyńskiej). Najwyższe wzniesienie w gminie to Góra Grabówka o wysokości 528 m n.p.m.

Ważnym walorem gminy jest lokalna flora i fauna. W gminie występuje wiele naturalnie dzikich miejsc, obfitujących w ciekawe gatunki roślin (np. rzadki mech widłak, oznaczony na ścieżce przyrodniczej w Obarzymie). Dziko rosnące

rośliny są również ważnym elementem w lokalnych obrzędach, zwyczajach i świętach ludowych. Część obszaru Gminy Dydnia stanowią tereny prawnie chronione tworzące Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu Natura 2000. W jego obszarze znajdują się miejscowości: Niewistka, Jabłonica Ruska, Krzemienna, Ulucz, Temeszów (Rzeka San - kod PLH180007) i częściowo Dydnia (kościół parafialny - kod PLH180034). Przez teren gminy prowadzą korytarze migracji zwierząt.

Bogactwem gminy jest również dziedzictwo kulturowe, na które składają się zabytki architektury i sztuki, tradycje, obyczaje, folklor. Do ważniejszych zabytków zaliczają się obiekty drewnianej architektury sakralnej (cerkwie w Uluczu, Obarzymie, Końskiem, Krzemiennej, Witryłowie, kościół w Jabłonce, plebania w Dydni). Cerkiew w Uluczu (według ostatnich badań dendrologicznych datowana na 1659 r.) jest obiektem filialnym Skansenu w Sanoku. Pozostaje ona ważnym miejscem kultu religijnego dla wysiedlonych w wyniku akcji Wisła greckokatolickich mieszkańców Ulucza, którzy cyklicznie odwiedzają to miejsce. Pozostałością po dawnych właścicielach ziemskich są kompleksy dworskie (będące obecnie własnością prywatną) w Wydrnej, Końskiem, Jabłonce, Krzemiennej, Dydni. W Niebocku po dawnym dworze pozostał park ze starodrzewiem. W Uluczu znajdują się także pozostałości bunkrów, będących częścią umocnień linii Mołotowa zbudowanej w latach 1940-41.

Na terenie gminy napotkać można liczne przydrożne kapliczki oraz krzyże, które mimo upływu lat w dalszym ciągu są miejscem kultu religijnego i obrzędów ludowych (np. majówek). Miejsca, w których kiedyś stawiano kapliczki nie były przypadkowe. Miały one szczególne znaczenie dla lokalnej społeczności. Podobnie postaci świętych, które umieszczano w kapliczkach miały określone znaczenie. I tak np. w miejscowościach nadszańskich wiele zabytkowych kapliczek przedstawia wizerunek św. Jana Nepomucena, mającego chronić wieś przed wzburzoną wodą i powodzią.

Potencjał gminy Dydnia stanowią zasoby naturalne. Większą część powierzchni gminy zajmują tereny rolne i leśne. Podstawowym typem lasu jest drzewostan mieszany górski. Na terenie gminy istnieje kilka tartaków i zakładów przetwórstwa drzewnego. Rozwój gospodarki leśnej stwarza perspektywę zatrudnienia dużej grupy ludności przy pracach sezonowych (zrywka drewna) i całorocznych (pielęgnacja, nasadzania). Na terenach nadszańskich znajdują się pokłady kruszywa naturalnego. Położenie geograficzne gminy i wynikające z niego walory przyrodniczo-krajobrazowe, stanowią o jej potencjale rozwojowym w dziedzinie turystyki i rekreacji.

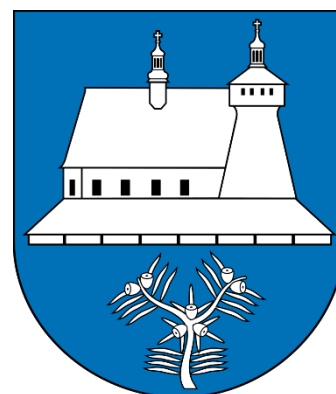
Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategii Rozwoju Gminy Dydnia na lata 2021 – 2030

W opracowywanym obecnie dokumencie Strategii Rozwoju Gminy Dydnia na lata 2021 – 2030, przewiduje się ujęcie celów strategicznych w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości życia, rozwoju społeczno-gospodarczego, opartych o zidentyfikowane potrzeby gminy. Do 2020 roku w Gminie Dydnia obowiązywała Strategia Rozwoju Gminy Dydnia na lata 2007-2020. Nowy dokument strategiczny, który jest obecnie w trakcie opracowywania, będzie skonstruowany na podobnych założeniach.

1.4.5. Gmina Haczów

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	1802042
Ludność:	9221 os.
Powierzchnia:	72 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	7 wsi
Liczba sołectw	7 sołectw

Herb Gminy Haczów

Charakterystyka ogólna

Gmina Haczów leży na południowy wschód od Rzeszowa, znajduje się ona w środkowej części województwa podkarpackiego, w powiecie brzozowskim. Jej powierzchnia wynosi 72 km² i zamieszkuje ją 9221 mieszkańców.

W obręb gminy wchodzi miejscowości: Buków, Haczów, Jabłonica Polska, Jasionów, Malinówka, Trześniów, Wzdów. Od północy sąsiaduje ona z gminami Jasienica Rosielna i Brzozów, od wschodu z gminą Brzozów, od południa z gminami Besko i Rymanów, natomiast od zachodu z gminami Miejsce Piastowe, Krościenko Wyżne i Korczyna.

Gmina Haczów położona jest na terenie dwóch mezoregionów fizycznogeograficznych: w większości w obrębie Kotliny Krośnieńsko - Jasielskiej, w mniejszej zaś na Pogórzu Dynowskim.

Kotlina Jasielsko – Krośnieńska – zajmuje szerokie, równoleżnikowe obniżenie terenu pomiędzy Pogórzem Jasielskim, Strzyżowskim i Dynowskim na północy,

a Pogórzem Bukowskim na południu. Kotlina na zachodzie przechodzi w Obniżenie Gorlickie, tworząc wraz z nim Doły Jasielsko-Sanockie. Obejmuje ona pas wzgórz i kotlin o wysokościach ok. 280-350 m n.p.m., z których na terenie gminy znajdują się: Kotlina Haczowska (280-300 m n.p.m.) i kotlina Jasionowska (ok. 290 m n.p.m.).

Teren Gminy Haczów wznosi się od 270 do 450 m n.p.m. Wynikiem zróżnicowania rzeźby terenu jest podział obszaru na trzy typy krajobrazu: płaskorównniny (ok 10%), falistopagórkowy (ok. 60%) oraz wzgórkowy (ok.25%).

Główną rzeką, która przepływa przez teren gminy Haczów jest Wisłok. Jest on lewym dopływem Sanu. Wypływa w Beskidzie Niskim, na północno-wschodnim stoku Kanasiówki, w paśmie Kiczery Długiej w pobliżu granicy ze Słowacją.

Obszar Gminy charakteryzuje się znaczącymi walorami i atrakcyjnością turystyczną. Na terenie tym występują unikatowe wartości przyrodniczo-krajobrazowe, tereny podgórskie, duże kompleksy leśne, bogata flora i fauna w tym dwa rezerваты leśne oraz cztery parki podworskie zawierające liczne okazy wiekowych drzew uznanych za pomniki przyrody, oraz zabytki kultury materialnej.

Teren obfituje również w liczne zabytki, do których należą kościoły, plebanie, zabudowania dworskie, parki, tradycyjne regionalne budownictwo drewniane, oraz cmentarze wyznaniowe.

Przeważającą ich część stanowi architektura sakralna, na którą składają się kościoły wraz z zabudową przykościelną, tj. dzwonnice, plebanie czy ogrodzenia, oraz niewielkich rozmiarów kaplice zlokalizowane na terenie cmentarzy. Najstarszą i najcenniejszą świątynią na terenie gminy Haczów jest dawny kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Michała Archanioła w Haczowie, wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Niemniej wartościowe świątynie spotykamy ponadto w Haczowie (kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP), Jabłonicy Polskiej (dawna cerkiew greckokatolicka pw. św. Kosmy i Damiana), Jasionowie (kościół parafialny pw. św. Katarzyny), Malinówce (kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego) oraz Trześniowie (kościół parafialny pw. św. Stanisława Bpa i Męczennika).

Architektura o charakterze świeckim z terenu gminy Haczów to przede wszystkim zabudowania w założeniach dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych, zlokalizowanych w Haczowie, Jasionowie, Trześniowie oraz Wzdowie.

Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia Rozwoju Gminy Haczów do roku 2024

Cele strategiczne zostały opracowane w 3 głównych wyznaczonych wcześniej obszarach funkcjonowania Gminy. Cele strategiczne w podziale na obszary prezentują się następująco:

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców.

1. Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców.

Obszar: Potencjały i zasoby Gminy.

2. Nowoczesna i rozwinięta infrastruktura techniczna.
3. Uporządkowana gospodarka przestrzenna.
4. Zachowane dziedzictwo kulturowe.
5. Gmina przyjazna środowisku naturalnemu.
6. Zdrowi i aktywni mieszkańcy Gminy.

Obszar: Gospodarka i promocja Gminy.

7. Poprawa stanu rozwoju gospodarczego gminy.

1.4.6. Gmina Jasienica Rosielna

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	1802062
Ludność:	7871 os.
Powierzchnia:	57,55 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	4 wsie
Liczba sołectw	4 sołectwa

Herb Gminy Jasienica Rosielna

Charakterystyka ogólna

Gmina Jasienica Rosielna jest położona w regionie Pogórza Środkowobeskidzkiego, w subregionie zwanym Pogórze Dynowskie; w południowej części województwa podkarpackiego i w północno-wschodniej części powiatu brzozowskiego. Gmina od północy graniczy z gminą Domaradz, od wschodu z gminą Brzozów, od południa z gminą Haczów, a od zachodu z gminą Korczyna. Charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, gdyż około 95% obszaru gminy jest terenem falistym o krajobrazie wyżyn i pogórzy krzemianowych.

Powierzchnia gminy ogółem wynosi 57,55 km². Występują w niej trzy rodzaje rzeźby: pas ciągnący się środkiem obszaru gminy wzdłuż doliny rzeki Stobnicy posiada rzeźbę płaskorówninną, charakteryzującą się fragmentami niskofalistymi i niskopagórkowatymi, o wysokościach względnych od 3 do 20 m z przewagą nachyleń od 2° do 60°. Pas terenu przyległy od zachodu do doliny Stobnicy charakteryzuje się falistą i pagórkowatą rzeźbą terenu z fragmentami niskofalistymi i niskopagórkowatymi o wysokościach względnych od 20 - 50 m z przewagą nachyleń od 4° do 8°. Zaś na krańcach wschodnich i zachodnich gminy, obejmujących zachodnią część Woli Jasienickiej oraz wschodnią część Bliznego, spotykamy obszar o rzeźbie wzgórzowej z fragmentami wysokopagórkowatej o wysokościach względnych 35 - 100 m z przewagą nachyleń stoków od 8° do 15°.

Od zachodu i południa gmina otoczona jest wałem wzgórz wchodzących w skład pasma Suchej Góry (wys. 585 m n.p.m). Od wschodu obszar ten ogrodzony jest pasmem wzniesień wzdłuż doliny Stobnicy ciągnących się od Domaradza w kierunku południowego wschodu w stronę doliny Sanu z kulminacją na górze Św. Michała nad

centrum Bliznego. Najwyższe wzniesienie na terenie gminy znajduje się w Woli Jasienickiej jest to góra Połom posiadająca wysokość 455 m n.p.m.

Zajmująca północno-wschodnią część powiatu brzozowskiego Jasienica Rosielna jest gminą o dobrze rozwiniętej komunikacji i infrastrukturze komunalnej. Przez jej teren przebiegają ważne drogi przelotowe w tym: Droga Krajowa Nr 19 Radom- Barwinek oraz Droga Wojewódzka 886 łącząca Domaradz z Sanokiem.

Jednym z większych zakładów, zatrudniającym ponad 200 osób jest Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Jasienicy Rosielnej, funkcjonująca od 1927 r. , stawiająca na ekologię i tradycję. Potwierdzeniem wysokich standardów produkcji są liczne certyfikaty, nagrody i wyróżnienia, jakie OSM otrzymuje za produkty z gwarancją najwyższej jakości i smaku.

Na terenie gminy rozwinięte jest przetwórstwo drzewne. Firma DREWGER Agata Gerlach z Jasienicy Rosielnej znajduje się w czołówce firm produkujących podłogę i parkiet w południowo-wschodniej Polsce. Jest jednym z większych zakładów przetwarzających polskie drewno, zatrudnia ponad 60 osób.

Ponadto funkcjonują drobne przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowo-usługowe.

Znaczącym zasobem przyrodniczym gminy jest położenie jej części na terenie Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego oraz w jego otulinie. W miejscowości Jasienica Rosielna zlokalizowany jest park podworski, dawniej własność rodu Wysockich. Stanowi go zespół XVIII wiecznych ogrodów powstałych jako ogrody krajobrazowe w stylu angielskim o powierzchni 14 ha.

Cennym zabytkiem jest Zespół plebański w Bliznem, unikatowy w skali kraju kompleks drewnianej zabudowy mieszkalno-gospodarczej wzniesionej w otoczeniu zabytkowego drewnianego późnogotyckiego kościoła pw. Wszystkich Świętych, wzniesiony w połowie XV wieku. Kościół w uznaniu wyjątkowych walorów historycznych i artystycznych w 2003 roku został umieszczony na Liście Światowego Dziedzictwa Naturalnego i Kulturalnego UNESCO.

Godnym zainteresowania jest również barokowy drewniany kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny z 1770 r. w Jasienicy Rosielnej; Świątynia fundacji Załuskich usytuowana jest na wzgórzu wśród drzew.

Gmina Jasienica Rosielna to gmina o czystym środowisku, pięknym krajobrazie, wspaniałych bogato wyposażonych obiektach zabytkowych, wypoczynkowych i sportowych. Jest ona niewątpliwie jednym z najbardziej malowniczych zakątków Pogórza Dynowskiego.

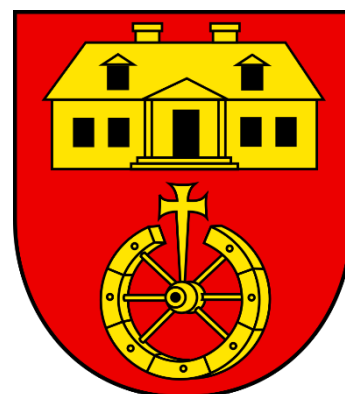
Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia Rozwoju Gminy Jasienica Rosielna do roku 2024

1. Podniesienie poziomu zaspokojenia potrzeb społecznych
2. Zasoby techniczne zapewniające podniesienie poziomu życia mieszkańców
3. Uporządkowana gospodarka przestrzenna
4. Zachowany lokalny potencjał kulturowy
5. Poprawa stanu środowiska naturalnego
6. Aktywna i zaangażowana społeczność gminy
7. Wzrost poziomu rozwoju gospodarczego gminy

1.4.7. Gmina Nozdrzec

Województwo:	Podkarpackie
Powiat:	brzozowski
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	1802062
Ludność:	8026 os.
Powierzchnia:	121,62 km ²
Liczba jednostek osadniczych:	8 wsi
Liczba sołectw	9 sołectw

Herb Gminy Nozdrzec

Charakterystyka ogólna

Gmina Nozdrzec jest jednostką administracyjną o statusie gminy wiejskiej. Należy do powiatu brzozowskiego leżącego w środkowej części województwa podkarpackiego. Gmina sąsiaduje z następującymi gminami powiatu brzozowskiego: Brzozów, Domaradz i Dydnia, gminami powiatu rzeszowskiego: Błażowa i Dynów, a także powiatu przemyskiego: Bircza.

Całkowita powierzchnia Gminy Nozdrzec wynosi 121,62 km². W skład Gminy Nozdrzec wchodzi następujące miejscowości wiejskie: Hłudno, Huta Poręby, Izdebki, Nozdrzec, Siedliska, Wara, Wesoła, Wołodź. Na koniec roku 2020 gminę zamieszkiwało 8 026 osób, co oznacza, że gęstość zaludnienia w gminie wynosi 66 osób/km².

Lokalizacja Gminy Nozdrzec w regionie (w zasięgu oddziaływania miasta Brzozów i Dynów oraz Rzeszów i Krosno) sprzyja jej dostępności komunikacyjnej. Sieć transportową gminy tworzy system transportu drogowego, który jest pośrednio powiązany z układem krajowym i międzynarodowym, jednak główne szlaki komunikacyjne przebiegają w odległości kilkudziesięciu kilometrów. Dostępność komunikacyjna realizowana jest przede wszystkim przez transport drogowy.

Pod względem fizyko-geograficznym Gmina Nozdrzec leży na terenie Mezoregionu Pogórze Dynowskie. Obszar Pogórza Dynowskiego od strony południowej sąsiaduje z kotlinami podkarpackimi, ciągnącymi się między Pogórzem a Beskidami, tzw. Dołami Jasielsko - Sanockimi. Od strony północnej Pogórze przechodzi w prawie bezleśny krajobraz wzniesień o średniej wysokości 300-400 m n.p.m.

Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy jest Dolina Sanu, która w rejonie Nozdrzca należy do najbardziej malowniczych i atrakcyjnych okolic Pogórza Dynowskiego. Strome i urwiste zbocza opadające do Sanu, kręty jego bieg, wiele sterczących na brzegu skałek, nieraz urwistych i wysokich, nadaje tu rzece nieomal górski charakter. Około 90% powierzchni gminy to tereny o rzeźbie wzgórzowej i różnicy wysokości względnej na długości 750 m rzędu 60-120 m. Tereny te urozmaicone są licznymi jarami i wąwozami zachęcającymi do turystyki pieszej. Pozostałe 10% terenu gminy to płaskorówniny, leżące w dolinach rzek i potoków.

Część obszaru Gminy stanowią tereny prawnie chronione tworzące Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, obszary objęte programem Natura 2000 (rzeka San), pomniki przyrody i użytki ekologiczne: stanowisko „Śnieżyczka przebiśnieg” w miejscowości Wara.

Na obszarze gminy znajdują się również liczne zabytki. Zachowane dziedzictwo materialne, duchowe i społeczne stanowi potencjał kulturowy Gminy.

Wśród najważniejszych należy wymienić obiekty znajdujące się w Nozdrzcu: zespół pałacowy obejmujący późnoklasycyistyczny pałac z pierwszej połowy XIX w., dwie oficyny oraz kaplicę z drugiej poł. XIX w. oraz zabytkowy kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa z 1746 roku. W Izdebkach znajduje się dawny dwór Bukowskich i Potockich, wzniesiony w drugiej połowie XIX stulecia w miejscu starszego dworu i utrzymany w stylu eklektyzmu. W Wesolej funkcjonuje zabytkowy kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej i połowy XIX w. natomiast w Izdebkach istnieje zabytkowy kościół pw. Zwiastowania Pańskiego i śś. Piotra i Pawła z początku XX w.

W miejscowości Siedliska w 1860 roku na miejscu starszej drewnianej budowli, zbudowano nową cerkiew grekokatolicką p. w. św. Michała Archanioła, która od roku 1943 była użytkowana jako kościół rzymskokatolicki.

Na terenie Gminy Nozdrzec można znaleźć również wiele kapliczek i krzyży przydrożnych budowanych przez lokalną społeczność.

Do zasobu zabytkowych obiektów znajdujących się na terenie gminy należą młyn w Nozdrzcu (z 1918 roku) i Warze, drewniany tartak wodny w Warze a także pozostałości cegielni w Wesolej. Obiekty te stanowią relikty dawnych budowli produkcyjnych i usługowych.

Ponadto w Gminie Nozdrzec prężnie działają lokalne zespoły folklorystyczne: kapela ludowa „Warzanie” z Wary, zespół tańca ludowego „Izdebczanka” z Izdebek, kwitnie poezja ludowa, rękodzieło. Bardzo ważną rolę w kształtowaniu i podtrzymywaniu

lokalnych tradycji odgrywają rolę gospodyń wiejskich działające na terenie Gminy Nozdrzec.

Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia Rozwoju Gminy Nozdrzec 2017-2026

Cele strategiczne zostały opracowane w 3 głównych obszarach funkcjonowania Gminy. Cele strategiczne w podziale na obszary prezentują się następująco:

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców.

1. Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy.

Obszar: Potencjały i zasoby Gminy.

2. Dobrze rozwinięta, nowoczesna infrastruktura techniczna dostosowana do potrzeb mieszkańców Gminy.
3. Zrównoważony ład przestrzenny/Uporządkowana przestrzeń.
4. Czyste środowisko naturalne.
5. Zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego.
6. Rozwój kapitału społecznego.

Obszar: Gospodarka i promocja Gminy.

7. Wzrost potencjału gospodarczego Gminy.

1.5. Powiązania i funkcje w obszarze Partnerstwa

Szeroko rozumianym partnerstwem na terenie powiatu brzozowskiego objęte jest sześć gmin z czego pięć wiejskich i jedna miejsko-wiejska. Współpraca pomiędzy nimi jest realizowana, w zakresie wspólnej infrastruktury technicznej, tj. budowy obiektów mających wpływ na rozwój społeczności oraz bezpieczeństwo mieszkańców., tj. budowę chodników, remonty bieżące i przebudowy dróg powiatowych. W zakresie budowy chodników gminy partycypują w kosztach ich budowy oraz późniejszego utrzymania zimowego. Współpraca pomiędzy gminami, a Powiatem realizowana jest również w sferze opieki zdrowotnej: szpital oraz edukacji: szkoły średnie, do których uczęszcza młodzież z terenu powiatu. Równie ważnym aspektem jest współpraca na polu społeczno-kulturalnym poprzez funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Brzozowska”, jako organizacji skupiającej wszystkie samorządy lokalne z terenu powiatu i wpływającej na rozwój ludzi oraz infrastruktury, a także na zwiększanie aktywności lokalnych organizacji, stowarzyszeń, zrzeszeń. Wszystko to wpływa pozytywnie na promocję Partnerstwa oraz wzmacnianie różnorodności kulturowej zrzeszonych gmin.

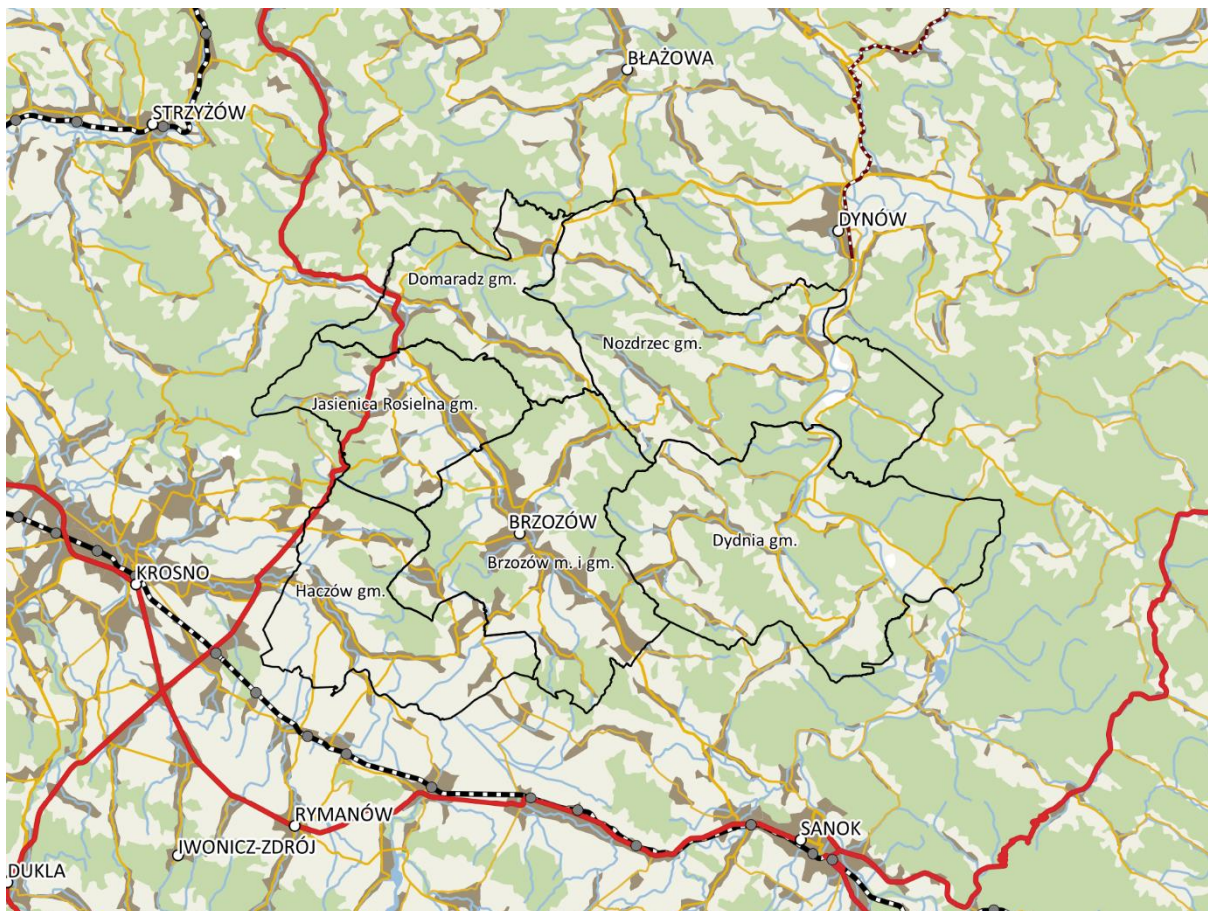
1.5.1. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze

Powiązania funkcjonalne i wzajemne oddziaływania między partnerami powiatu brzozowskiego realizowane są w następujących zakresach:

1. **Bezpieczeństwo:** realizowane poprzez Komendę Powiatową Policji w Brzozowie oraz Komisariaty Policji w poszczególnych gminach. W zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz sytuacji kryzysowych pomoc świadczy Państwowa Powiatowa Straż Pożarna w Brzozowie oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej zlokalizowane w poszczególnych gminach i miejscowościach.
2. **Ekologia i ochrona środowiska** realizowana jest poprzez indywidualne działania samorządów w tym zakresie. Ważnym elementem jest ograniczenie zanieczyszczenia gleby i wód poprzez budowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach, wymianę pieców centralnego ogrzewania, co wpływa na czyste powietrze oraz budowa sieci wodociągowej, która uniezależni społeczność przed skutkami suszy. Działania gmin w tym obszarze spowodują, że teren powiatu brzozowskiego stanie się atrakcyjniejszy pod względem środowiskowym. Ważnym elementem i przykładem wzmacniającym powiązania pomiędzy partnerami jest wspólna realizacja inwestycji kanalizacyjnej przez gminy Brzozów i Jasienia Rosielna.
3. **Sieć komunikacyjną** tworzą dobrze powiązane ze sobą drogi wojewódzkie, powiatowe, co na terenie powiatu sprzyja sprawnemu przemieszczaniu się

ludzi, którzy korzystają z usług podmiotów działających na terenie powiatu brzozowskiego. Niedoborem jest komunikacja zbiorowa, która została w ostatnich czasach pomniejszona.

Ryc. 3. Szkielet układu komunikacyjnego

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

- 4. Edukacja:** na terenie Partnerstwa funkcjonują szkoły średnie, tj. Liceum Ogólnokształcące, Liceum Ekonomiczne, Zespół Szkół Budowlanych jak również działa Szkoła Muzyczna I st. w Dydni. Usługi opiekuńczo-wychowawcze realizowane poprzez placówki przedszkolne, oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze dla osób niepełnosprawnych. Do placówek tych uczęszczają dzieci i młodzież z terenu powiatu brzozowskiego.
- 5. Usługi zdrowotne** realizowane są poprzez opiekę ambulatoryjną Niepublicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej zlokalizowanych na terenie gmin oraz Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny Szpital Powiatowy w Brzozowie. Osoby niepełnosprawne z terenu Powiatu brzozowskiego mają możliwość uczęszczania i korzystania z usług następujących jednostek opiekuńczo-wychowawczych, tj. Powiatowego Centrum Integracji Społecznej

- w Orzechówce oraz Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Haczowie, Warsztatów Terapii Zajęciowej w Starej Wsi, DPS dla Dzieci w Starej Wsi, DPS w Brzozowie i ŚDS w Izdebkach. W przypadku osób starszych, samotnych istnieje możliwość całodobowego zakwaterowania w Domu Pomocy Społecznej w Brzozowie.
6. W zakresie **administracji** usługi świadczą właściwe terytorialnie Urzędy Gmin oraz Starostwo Powiatowe jako drugi szczebel struktury samorządowej.
  7. **Usługi społeczno-kulturalne** świadczone są dla mieszkańców powiatu poprzez Brzozowski Dom Kultury, działające w nim kino oraz Muzeum Regionalne zlokalizowane w ratuszu brzozowskim. Na terenie pozostałych gmin usługi społeczno-kulturalne świadczone są w obiektach gminnych, tj. Gminne Ośrodki Kultury i Wypoczynku oraz Domy Ludowe. Poza wykwalifikowaną kadrą aktywnie udzielają się przedstawiciele organizacji i stowarzyszeń takich jak KGW, OSP.
  8. **Gminne Ośrodki Kultury i Wypoczynku** zlokalizowane w poszczególnych gminach współpracują ze sobą w zakresie organizacji imprez kulturalnych, propagujących lokalne zwyczaje, obyczaje. Jest to realizowane przy współpracy tych jednostek z Lokalną Grupą Działania Ziemia Brzozowska.
  9. **Sport i rekreacja** na terenie powiatu brzozowskiego realizowana jest przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Brzozowie, który w zakresie swojej infrastruktury posiada profesjonalną strzelnicę, kompleks basenów (otwarty i zamknięty). Obiekty te są wykorzystywane przez mieszkańców powiatu brzozowskiego. W zakresie sportu w poszczególnych gminach zadanie jest to jest realizowane poprzez ludowe kluby sportowe oraz boiska wielofunkcyjne, sale gimnastyczne zlokalizowane przy szkołach podstawowych w gminach.
  10. **Rynek pracy** na terenie powiatu jest dość zróżnicowany. Dominują podmioty prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą oraz spółki cywilne. Są one miejscami pracy dla mieszkańców obszaru partnerstwa. Profil działalności opiera się głównie na handlu, robotach budowlanych i innych drobnych usługach. Niewiele jest dużych i średnich przedsiębiorstw, które zatrudniałyby mieszkańców okolicznych gmin. Istnieją na terenie powiatu brzozowskiego głównie firmy handlowe, które prowadzą działalność i jednocześnie posiadają infrastrukturę na terenie kilku gmin powiatu brzozowskiego. Osoby poszukujące pracy z terenu powiatu brzozowskiego, znajdują pomoc i pośrednictwo w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie.
  11. **Rynek mieszkaniowy** na terenie powiatu brzozowskiego jest zdominowany przez indywidualne budownictwo mieszkaniowe. Istniejąca na terenie Brzozowa spółdzielnia mieszkaniowa nie pokrywa wszystkich potrzeb w zakresie mieszkalnictwa. Jest to realizowane przez prywatne firmy, które budują mieszkania dla potencjalnych właścicieli. Na terenie pozostałych

gmin występuje budownictwo indywidualne z niewielką ilością budynków wielolokalowych po byłych PGR.

12. **Dziedzictwo kulturowe.** Powiat brzozowski, jest bogaty w zabytki architektury sakralnej, budynki podworskie oraz charakteryzuje się pięknymi walorami przyrodniczymi. Wszystkie te aspekty łączą mieszkańców powiatu brzozowskiego i przyczyniają się do integracji i poczucia wspólnoty regionalnej. Mieszkańców powiatu łączy również wspólna bogata przeszłość historyczna i społeczna. Warto nadmienić, że najwartościowsze obiekty sakralne z naszego powiatu wpisane są na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Niestety powiązania funkcjonalne, które łączą gminy partnerstwa mają swoje deficyty, które zostały wskazane przez mieszkańców podczas badania ankietowego. Mieszkańcy cenią jakość i bogactwo ofert. Pomimo dostępności większości usług publicznych i rynkowych w gminach to jednak mieszkańcy decydują się na korzystanie z nich poza obszar partnerstwa.

Ryc. 4. **Opinia mieszkańców dot. deficytów Obszaru Partnerstwa**

Mieszkańcy zwracają uwagę na słabą ofertę kulturalno-rozrywkową 75,97% oraz na niezadowalającą ofertę infrastruktury sportowo i rekreacyjnej - 59,36% respondentów. Świadczy to o chęci aktywnego uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym i sportowym. Większe ośrodki kultury zlokalizowane są w większych miastach. Najbliższe teatry są w Krośnie i Rzeszowie. Do tych miast mieszkańcy wyjeżdżają na koncerty, przedstawienia i większe wydarzenia kulturalne.

Mieszkańcy nie do końca są zadowoleni z oferty handlowej i usług rynkowych dla mieszkańców i firm - wskazuje na to, aż 59,54 % respondentów. Negatywnie również oceniają warunki do otwarcia i prowadzenia własnej firmy - 59,01% respondentów. Istotnym czynnikiem atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca dobrego do życia i rozwoju jest stworzenie dobrych warunków do lokalnego handlu oraz prowadzenia własnego biznesu. Z pewnością ważnym dla przedsiębiorców jest przychylność władz dla lokalnych biznesów, a także budowanie dobrych relacji ze społecznością lokalną poprzez wspieranie oferty kulturalnej gmin. W tych relacjach istotne jest sprawne funkcjonowanie organów administracji publicznej i samorządowej z obszaru partnerstwa oraz ich współpraca jako stymulatorów.

1.5.2. Wiodące funkcje w obszarze partnerstwa

Podstawowymi i wiodącymi funkcjami na terenie partnerstwa są:

- edukacja i wychowanie,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- administracja – usługi publiczne,
- zapewnienie bezpieczeństwa
- ochrona dziedzictwa kulturowego.

Funkcje te są powtarzalne w każdej jednostce terytorialnej wchodzącej w skład Porozumienia, występują w każdej z gmin i korzystają z nich głównie ich mieszkańcy. Potrzeby mieszkańców w poszczególnych gminach w ramach w/w podstawowych funkcji zaspokajane są na zadowalającym poziomie.

Edukacja i wychowanie

Na terenie każdej z gmin należącej do Partnerstwa, funkcjonują przedszkola oraz szkoły podstawowe, kształcące dzieci głównie z ich terenu. Nieliczna grupa rodziców decyduje się na to, aby dzieci korzystały z edukacji przedszkolnej czy szkół

podstawowych w innych miejscowościach, poza miejscem swojego zamieszkania czy poza obszarem porozumienia.

Edukacja ponadpodstawowa występuje wyłącznie na terenie miasta Brzozów, będącym miastem powiatowym, gdzie funkcjonują trzy szkoły średnie, których uczniami jest głównie młodzież z terenu Partnerstwa.

Ponadto na terenie Partnerstwa w miejscowości Dydnia funkcjonuje Szkoła Muzyczna I st., która kształci nie tylko młodzież z terenu Partnerstwa, ale także z sąsiednich gmin będących poza obszarem zawiązanego porozumienia.

Podstawowa funkcja dotycząca edukacji dzieci na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym zapewniona jest na odpowiednim poziomie przez władze samorządowe we wszystkich gminach porozumienia.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Mocną stroną terenu Partnerstwa jest opieka zdrowotna, która na poziomie podstawowej opieki zdrowotnej zapewniona jest na terenie każdej z gmin wchodzący w skład porozumienia. Z opieki zdrowotnej oraz społecznej mieszkańcy korzystają głównie na terenie swoich gmin. Ponadto na terenie miasta powiatowego Brzozów działa Szpital Specjalistyczny w Brzozowie Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny, nadzorowany przez Starostwo Powiatowe, który swoim zakresem działania obejmuje cały obszar Partnerstwa. Ze względu na wysoką specjalizację swoje usługi świadczy także dla dużej liczby pacjentów spoza terenu partnerstwa m.in. z powiatu przemyskiego, jasielskiego, krośnieńskiego czy rzeszowskiego.

W strukturach każdej z gmin funkcjonują Ośrodki Pomocy Społecznej, zaś w strukturze Starostwa Powiatowego w Brzozowie funkcjonuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Wszystkie te instytucje służą pomocą osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Ponadto na terenie Partnerstwa funkcjonują Środowiskowe Domy Samopomocy lub Warsztaty Terapii Zajęciowej, będące ośrodkami wsparcia. Jednostki te obsługują głównie swoich mieszkańców z poszczególnych gmin, nie wykraczając poza obszar porozumienia.

Dodatkowo instytucją świadcząca opiekę dla osób starszych z terenu gmin partnerstwa jest Dom Pomocy Społecznej w Brzozowie podlegający Starostwu Powiatowemu w Brzozowie o łącznej liczbie 88 miejsc dla mieszkańców.

Administracja – usługi publiczne

Usługi publiczne – administracyjne, to głównie zadania służące mieszkańcom na obszarze danej jednostki samorządowej, polegają one między innymi na wydawaniu dowodów osobistych, utrzymaniu dróg czy wydaniu decyzji administracyjnej. Charakter tych usług wskazuje na to, iż nie ma możliwości, aby jakiś mieszkaniec nie uzyskał czy został wykluczony z możliwości skorzystania z usługi administracyjnej.

Jak wykazują badania, podstawowe usługi administracyjne mieszkańcy gmin z obszaru partnerstwa wykonują w swoich urzędach gminy a usługi administracyjne szczebla powiatowego w Starostwie Powiatowym w Brzozowie.

Zapewnienie bezpieczeństwa

Zapewnienie bezpieczeństwa należy do zadań własnych samorządu, obejmuje ono działania ograniczające przyczyny przestępczości a także patologii społecznych. Bezpieczeństwo mieszkańców to nie tylko działania ograniczające przestępczość i porządek publiczny to także działania w kierunku ochrony przeciwpożarowej, sanitarnej czy ochrony środowiska.

Na terenie każdej z gmin prężnie działają Ochotnicze Straże Pożarne, wspierane finansowo przez samorządy, które udzielają im także pomocy finansowej oraz zapewniają niezbędny sprzęt czy organizują szkolenia.

Jak wynika z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców z obszaru porozumienia poziom bezpieczeństwa jaki jest im zapewniony oceniają na zadawalającym poziomie, co świadczy o efektywnym wypełnianiu zadań przez podmioty odpowiedzialne za ład i porządek.

Ochrona dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe jest istotnym fragmentem życia człowieka, stanowi ono o dorobku minionych pokoleń a także czasów współczesnych. Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych wśród mieszkańców obszaru porozumienia dbałość o dziedzictwo kulturowe na terenie porozumienia jest jego mocną stroną. Na terenie każdej z gmin funkcjonują tzw. Izby Pamięci a także Gminne Ośrodki Kultury, a w gminie Brzozów działa Muzeum Regionalne, które swoim zasięgiem obejmuje obszar całego Partnerstwa.

Nadmienić należy, iż obszar partnerstwa obejmujący Ziemię Brzozowską, znany jest z umiłowania tradycji i przywiązania do dziedzictwa przodków, posiada szczególnie wiele cennych miejsc kultu i świątyń, odwiedzanych przez liczne rzesze pielgrzymów z wielu krajów oraz otoczonych opieką przez instytucje lokalne.

Obszarami towarzyszącymi funkcjom podstawowym są usługi –głównie handel, rynek pracy a także zaspokojenie potrzeb w zakresie kultury i rozrywki, wszystkie te funkcje zaspokajane są w stopniu częściowym w gminach z terenu Partnerstwa.

Głównym ośrodkiem świadczącym te zadania jest ośrodek miejski – Brzozów, będący także siedzibą władz powiatowych, gdzie funkcjonuje najwięcej zakładów pracy (przemysł, szpital, szkoły), zaspokajając częściowo potrzeby rynku pracy.

Tutaj też funkcjonują największe w regionie instytucje kultury zaspokajające potrzeby w zakresie potrzeb kulturalnych na podstawowym poziomie. Brzozów jest też największym centrum usług rynkowych w regionie, choć podobnie jak w sytuacji wyżej wymienionych funkcjom towarzyszącym, mieszkańcy gmin partnerstwa decydują się na zaspokojenie tych potrzeb także poza terenem Partnerstwa.

W celu wzbogacenia wiodących usług publicznych i prywatnych, warto zwrócić uwagę na oczekiwania mieszkańców dot. działań, przedsięwzięć jakich chcieliby w swoich gminach. Dotyczą one m.in. inwestycji w połączenia komunikacyjne, wzbogacenie oferty kulturalnej i spędzania czasu wolnego poprzez otwarcie się na ludzi młodych czy lepszych warunków do prowadzenia własnego biznesu. Dzięki tym inwestycjom z pewnością zwiększyłaby się oferta funkcji gmin realizujących indywidualne i zbiorowe potrzeby mieszkańców.

Ryc. 5. Opinia mieszkańców dot. działań jakie powinny zostać zrealizowane przez gminy na obszarze Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Partnerstwa

1.5.3. Podsumowanie

Analizując powiązania funkcjonalne i wiodące funkcje oraz wyniki badań ankietowych można stwierdzić, że większość usług publicznych w sferze administracji, oświaty i opieki zdrowotnej i społecznej realizowana jest na terenie Partnerstwa. Mieszkańcy mają zapewniony dostęp do opieki przedszkolnej i szkolnictwa podstawowego w pobliżu miejsc swojego zamieszkania. Część młodzieży po ukończeniu szkół podstawowych kontynuuje naukę poza Brzozowem gdzie znajdują się jedyne na terenie Partnerstwa szkoły. Jest to spowodowane brakiem dostępu do pewnych kierunków kształcenia jak też bliskością konkurencyjnych ośrodków. Na uwagę zasługuje również działalność Szkoły Muzycznej w Dydni, która głównie kształci dzieci z terenu całego Partnerstwa. Edukacja na szczeblu akademickim w całości realizowana jest poza partnerstwem. Opieka zdrowotna na poziomie POZ realizowana jest na terenie Partnerstwa. Leczenie specjalistyczne odbywa się w Podkarpackim Ośrodku Onkologicznym Szpitalu Specjalistycznym w Brzozowie jak również w szpitalach zlokalizowanych w

powiatach ościennych. Na uwagę zasługuje fakt, że dużą część pacjentów w leczeniu onkologicznym pochodzi spoza terenu Partnerstwa. Podobnie w większości na terenie Partnerstwa realizowane są usługi i funkcje związane z opieką społeczną.

Pomimo istnienia na terenie Partnerstwa placówek kulturalnych w postaci Brzozowskiego Domu Kultury, GOK-ów, bibliotek to realizacja usług związanych z kulturą, rozrywką i rekreacją odbywa się głównie poza terenem Partnerstwa. Jest to częściowo związane z brakiem odpowiedniej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej.

Pomimo dostępności większości usług publicznych i rynkowych w gminach mieszkańcy decydują się na korzystanie z nich poza obszarem partnerstwa.

Mieszkańcy oczekują również polepszenia sytuacji związanej z rynkiem pracy. Większego wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości, wyższych płac i atrakcyjnych ofert pracy, które pozwolą na zmniejszenie wysokiego bezrobocia.

Mieszkańcy zwracają również uwagę na fakt malej dostępności do mieszkań, oferty kulturalno-rozrywkowej jak również na niedostateczny rozwój transportu publicznego.

Jednym z największych deficytów Partnerstwa jest słabo rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna.

1.6. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi

Oferta Gmin z Obszaru Partnerstwa musi być zdefiniowana, określona w sposób dający jej mieszkańcom możliwość realizowania swoich ambicji w miejscu dotychczasowego życia, dlatego też niezbędną jest współpraca kluczowych interesariuszy jako partnerów instytucjonalnych do których należą:

- Władze samorządowe JST tworzących partnerstwo tj: Starosta z Zarządem Powiatu, Burmistrz, Wójtowie Gmin
- Rada Powiatu, Radą Miejska i Rady Gmin
- Jednostki oświatowe (szkoły podstawowe i średnie)
- Służba zdrowia (Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny i przychodnie)
- Szkoła Muzyczna w Dydni
- Jednostki organizacyjne Gmin i Powiatu
- Centra kultury i biblioteki (Brzozowski Dom Kultury, GOKi, Biblioteki Gminne)
- Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej
- Kluby i centra integracji społecznej

- Muzeum Regionalne w Brzozowie
- Zarząd Dróg Powiatowych
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- Powiatowy Urząd Pracy
- Stowarzyszenia i Fundacje z terenu Partnerstwa

1.6.1. Inne obszary funkcjonalne,

W Partnerstwie Gmin Powiat Brzozowski zachodzi współpraca wewnątrz partnerstwa z kluczowymi interesariuszami. Przybiera ona charakter zidentyfikowanych formalnych i nieformalnych powiązań. Wielu kluczowych interesariuszy współpracuje między sobą, w formie sformalizowanej współpracy, ale także jako mniej formalnych porozumień, które sprzyjają realizacji przedsięwzięć wpływających pozytywnie na Obszar Partnerstwa. Taka współpraca może zachodzić w dwóch wymiarach: instytucjonalnym oraz społecznym.

Wymiar instytucjonalny

Początki współpracy gmin tworzących partnerstwo to rok 1990, kiedy to w Brzozowie został powołany przez przedstawicieli samorządów lokalnych Związek Gmin Brzozowskich. Działał on do końca 2006 roku. Współpraca samorządów terytorialnych tworzących partnerstwo odbywała się również poprzez cykliczne spotkania organizowanych w ramach Brzozowskiego Konwentu Samorządowego, których organizatorem było Starostwo Powiatowe w Brzozowie. W trakcie tych spotkań, w którym brali udział Starosta, burmistrz i Wójtowie poruszane były kwestie związane z bezpieczeństwem, stanem służby zdrowia czy rozwojem oświaty. Podejmowano również inicjatywy związane z remontem i budową infrastruktury drogowej, czy wyrażaniem opinii na temat prób likwidacji instytucji państwowych jak SANEPID czy Sąd Rejonowy wraz prokuraturą w Brzozowie. Spotkania te odbywały się kilka razy w ciągu roku. Od wielu lat gminy z terenu Partnerstwa współpracują z Starostwem Powiatowym, Zarządem Dróg Powiatowych i Urzędem Marszałkowskim w Rzeszowie przy wspólnym finansowaniu zadań związanych z remontem dróg, zabezpieczaniem osuwisk jak również budową nowych chodników i mostów przy drogach wojewódzki i powiatowych na terenie Partnerstwa.

W 2016 r. Gmina Jasienica Rosielna wraz z Gminą Brzozów zawarły Porozumienie Międzygminne w przedmiocie wspólnej realizacji projektu z zakresu gospodarki wodno-kanalizacyjnej w Aglomeracji Jasienica Rosielna. Projekt o łącznej wartości 33 736 692,40 zł przy dofinansowaniu ok. 52 % z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020 obejmował budowę oraz przebudowę kanalizacji sanitarnej w m. Wola Jasienicka, Jasienica Rosielna, Blizne, Stara Wieś,

budowę sieci wodociągowej w m. Jasienica Rosielna oraz przebudowę Gminnej Oczyszczalni Ścieków w Bliznem, do której doprowadzane są ścieki z całej aglomeracji.

Współpraca gmin i powiatu tworzących partnerstwo odbywa się również poprzez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ziemia Brzozowska", które powstało w marcu 2006 roku. Od 2008 roku samorządy tworzące Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego są członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia. Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” stanowi więc partnerstwo trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Powiat i wszystkie gminy z terenu Partnerstwa, stały się też głównym beneficjentem środków finansowych, pozyskanych na realizację ważnych dla lokalnych środowisk projektów.

Ważnym elementem integrującym Partnerstwo jest współpraca w ramach jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Dzięki wspólnym wysiłkom władz lokalnych udaje się pozyskiwać dla jednostek nowoczesny sprzęt gaśniczy (wozy bojowe, quad) jak również udanie prowadzić wspólne akcje z jednostkami PSP na terenie Partnerstwa

Ważnym aspektem jest współpraca JST z organizacjami pozarządowymi, których działalność w znacznej części opiera się dzięki ich finansowaniu.

Ważną rolę w Partnerstwie pełni Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, które każdego roku wydaje w ciągu roku ok 2 tysięcy decyzji o przyznaniu stopnia niepełnosprawności, karty parkingowe dla osób niepełnosprawnych czy udziela wsparcia finansowego dla pobyków na turnusach rehabilitacyjnych, działalności WTZ-ów, likwidacji barier architektonicznych.

Jako instytucja rynku pracy ważną rolę na terenie Partnerstwa pełni Powiatowy Urząd Pracy w Brzozowie, w którym na początku 2021 roku zarejestrowanych było 4594 bezrobotnych z czego ponad 2 800 są to osoby długotrwale pozbawione pracy. Z Powiatowego Urzędu Pracy w Brzozowie pochodzi bardzo duże wsparcie dedykowane dla przedsiębiorców w postaci środków z funduszu pracy na refundowanie zatrudnienia, tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie w ramach tarcz antykryzysowych, czy dotacji na otwarcie działalności gospodarczej. Przedsiębiorcy chcąc aktywnie wspierać rynek pracy przyjmują na staże oraz praktyki zawodowe młodzież.

Wymiar społeczny

Współpraca pozasamorządowa na terenie Partnerstwa nie jest tak dobrze rozwinięta, jak w wymiarze instytucjonalnym. Spowodowane jest to faktem, że większość organizacji pozarządowych skupiona jest na współpracy na szczeblu sołectw co najwyżej gmin. Od niedawna na terenie Partnerstwa funkcjonują Rady Działalności Pożytku Publicznego, które powstały w gminie Brzozów oraz przy Starostwie Powiatowym w Brzozowie. Nie są praktykowane w samorządach gminnych „budżety obywatelskie”. Kilka organizacji pozarządowych swoim zasięgiem działania obejmuje teren całego partnerstwa, a ich sferami działania jest sport i kultura fizyczna oraz szeroko rozumiana kultura i ochrona dziedzictwa. Są to m.in.: Uniwersytet Trzeciego Wieku, Stowarzyszenie Ludzi Twórczych czy Powiatowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Na terenie Partnerstwa nie funkcjonują rady młodzieżowe czy rady seniora. W dziedzinie zdrowia i szeroko rozumianej pomocy osobom niepełnosprawnym na wyróżnienie zasługuje Fundacja Pomocy Dzieciom im. Stanisławy Bieńczyk, której celem jest niesienie pomocy dzieciom z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, chorym, niepełnosprawnym, a także wybitnie uzdolnionym. Fundacja ta prowadzi również od 2012 roku budowę Wioski Dziecięcej w Brzozowie. W Wiosce znajduje się kompleks rodzinnych domów dziecka dla sierot naturalnych i społecznych oraz Mała Akademia Życia - miejsce edukacji, rozwoju i wypoczynku, różnych form terapii dla dzieci i młodzieży - mieszkańców Wioski oraz dzieci, młodzieży ze społeczności lokalnej, z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działalnością na rzecz chorych, niepełnosprawnych zajmuje się również Fundacja „W trosce o życie”, Fundacja Promocji Zdrowia im. dr nauk med. Stanisława Langa na rzecz szpitala w Brzozowie. W tej części analizy należy spojrzeć na pozasamorządowe formy współpracy na terytorium obecnego partnerstwa, w tym: współpracę formalną i nieformalną organizacji pozarządowych między sobą, wspólne inicjatywy grup mieszkańców, które mogą wskazywać na szereg oddolnych inicjatyw, które mogą być podstawą jeszcze lepszej instytucjonalizacji partnerstwa w przyszłości i dawać naturalną podstawę budowania wspólnej siatki działań.

1.7. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów

Powiązania celów strategicznych gmin Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego

Gminy tworzące Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego łączą wspólne cele strategiczne. Wśród licznych celów, które deklarują w swoich dokumentach strategicznych najpoważniejszym jest poprawa infrastruktury drogowej, który prześwieca wszystkim członkom partnerstwa. Ponadto gminy chcą też inwestować w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną oraz selektywną zbiórka odpadów.

Duże znaczenie dla gmin i powiatu mają względy ekologiczne w tym efektywność energetyczna i termomodernizacja budynków. Istotnym aspektem są zabytki i zachowanie dziedzictwa, a także tworzenie i promowanie produktów turystycznych, których bogactwem mogą pochwalić się wszystkie gminy. W związku z powyższym naturalną kolejnością działań jest promocja obszaru, budowanie marki oraz rozwój infrastruktury turystycznej, co jest celem powiatu brzozowskiego i 5 z 6 gmin.

Gminy przyjmują też jako cel przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, rozbudowę bazy sportowo-rekreacyjnej, uporządkowanie przestrzeni publicznej oraz rozwój opieki przedszkolnej i żłobkowej. Popularny jest cel związany z podniesieniem poziomu edukacji i rozwoju zainteresowań, a także szeroko pojęte wsparcie usług i działalności pozarolniczych. Dlatego też widoczny jest nacisk na inwestycje dotyczące tworzenia infrastruktury do prowadzenia działalności gospodarczej, zbrojenie terenów wśród 5 gmin.

Tabela 1 Analiza celów strategicznych Gmin z Obszaru Partnerstwa

Cele strategiczne:	Powiat Brzozowski	Brzozów	Domaradz	Dydnia	Haczów	Jasienica Rosielna	Nozdrzec
INFRASTRUKTURALNE							
Modernizacja infrastruktury drogowej	X	X	X	X	X	X	X
Infrastruktura wodociągowa i kanalizacyjna		X	X	X	X	X	X
Selektywna zbiórka odpadów		X	X	X	X	X	X
Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	X	X			X		X
SPOŁECZNE							
Jakość edukacji, rozwój zainteresowań	X	X	X	X	X	X	X
Poprawa stanu infrastruktury społecznej		X	X	X	X	X	
Zabytki i zachowanie dziedzictwa	X	X	X	X	X	X	X
Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (polityka senioralna)	X	X	X	X	X	X	X
Rozbudowa bazy sportowo-rekreacyjnej		X	X	X	X	X	X
Rozwój opieki przedszkolnej i żłobkowej		X	X	X	X	X	X
Oferta kulturalna i uczestnictwo w kulturze		X	X	X	X	X	X
Aktywna walka z bezrobociem	X	X	X		X	X	X
Wspieranie inicjatyw obywatelskich	X	X	X		X	X	X
EKOLOGICZNE							
Poprawa stanu powietrza, OZE	X	X		X	X	X	X
Racjonalne zużycie zasobów i energii	X	X			X	X	X
Efektywność energetyczna, termomodernizacja budynków	X	X	X	X	X	X	X
Związane z TURYSTYKĄ							
Rozwój infrastruktury turystycznej	X	X	X		X	X	X
Wspieranie działalności agroturystycznej	X	X	X		X	X	X
Wspieranie produktów turystycznych	X	X	X	X	X	X	X
GOSPODARCZE							
Infrastruktura działalności gospodarczej, zbrojenie terenów pod tę działalność		X	X		X	X	X
Wspieranie usług rolniczych		X			X	X	X

Cele strategiczne:	Powiat Brzozowski	Brzozów	Domaradz	Dydnia	Haczów	Jasienica Rosielna	Nozdrzec
Wspieranie usług i działalności pozarolniczej		X	X	X	X	X	X
Wzrost konkurencyjności rolnictwa		X			X	X	X
INNE							
Promocja obszaru, budowanie marki	X	X	X	X	X		X
Uporządkowanie przestrzeni publicznej		X	X	X	X	X	X
Współpraca międzynarodowa	X				X		
Zmniejszenie emigracji osób młodych	X	X		X	X		X

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy strategii

2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa

2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym

Portret statystyczny obszaru Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego został przygotowany aby zobrazować sytuację społeczno-gospodarczą i środowiskowo-przestrzenną obszaru Partnerstwa. Zgodnie z teorią zrównoważonego rozwoju przeanalizowano trzy wymiary rozwoju: gospodarczy, społeczny i środowiskowo-przestrzenny. Następnie w ramach każdego z wymiarów wyodrębniono dodatkowe obszary analizy.

Na ich bazie dokonano sformułowania wniosków istotnych z punktu widzenia diagnozowania problemów, deficytów, ale też potencjałów rozwojowych badanego obszaru Partnerstwa. Jednocześnie przeprowadzone wnioskowanie wskazuje kluczowe, kierunkowe obszary wsparcia i rozwoju, bez pogłębionej analizy eksperckiej. Pozwala to na ich ukierunkowanie, ale nie zamknięcie, podczas procesu wyodrębnienia celu strategicznego rozwoju i kierunków interwencji.

Portret statystyczny Partnerstwa został przedstawiony w dwóch zasadniczych ujęciach. Z perspektywy całego Partnerstwa – w skład Partnerstwa wchodzi gminy z powiatu brzozowskiego wraz z powiatem oraz z perspektywy każdej z gmin Partnerstwa osobno, wraz ze zbiorczym podsumowaniem.

Do stworzenia portretu statystycznego obszaru Partnerstwa i jego charakterystyki wskaźnikowej, zarówno w obszarze podstawowym, jak i pogłębionym, obszarowym, wykorzystano:

- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wskaźników syntetycznych rozwoju Partnerstwa (MRL Partnerstwa);
- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wartości nominalnych, danych procentowych i strukturalnych dla Partnerstwa (MRL Analizy);
- Zebrane zastane w Partnerstwie dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania, badania, raporty, etc.)
- Zebrane dane z przeprowadzonych badań i ankiet: młodzieży, mieszkańców, liderów oraz wsparcia przedsiębiorczości;

- Wnioski z przeprowadzonych spotkań warsztatowych, spacerów badawczych i białego wywiadu.

Monitor Rozwoju Lokalnego pozwala na analizę poszczególnych wskaźników zarówno syntetycznych, jak i indywidualnych zawsze na tle grupy porównawczej. Grupę tę stanowią gminy o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju, a zatem o podobnych uwarunkowaniach rozwojowych.

Portret został przedstawiony w następujących wymiarach:

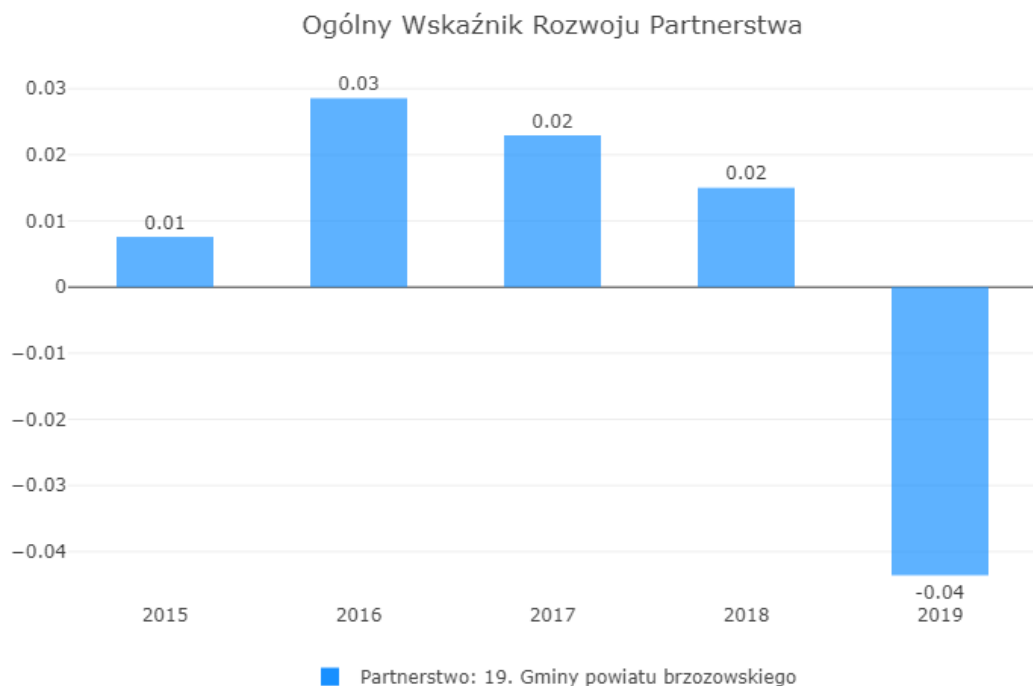
- Ogólny, stanowiący podsumowanie kompleksowego obrazu statystycznego Partnerstwa;
- Społeczny, obrazujący demografię oraz dostępność i jakość usług publicznych;
- Gospodarczy, obrazujący potencjał gospodarczy i rynku pracy;
- Środowiskowo-przestrzenny, obrazujący jakość środowiska naturalnego i dostępność przestrzenno-komunikacyjną.

2.1.1. Ogólny obraz partnerstwa

Dla zdefiniowania pozycji partnerstwa, przedstawienia jego ogólnego obrazu i porównywalności wskaźników oraz możliwości ich sumarycznego prezentowania dokonano standaryzacji. Wartości dodatnie wystandaryzowanego wskaźnika wskazują stopień odchylenia powyżej średniej dla danego wskaźnika w grupie porównawczej gmin tworzących dane partnerstwo. Wartości ujemne wystandaryzowanego wskaźnika wskazują stopień odchylenia poniżej średniej dla danego wskaźnika w grupie porównawczej gmin.

Ryc. 6.   Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

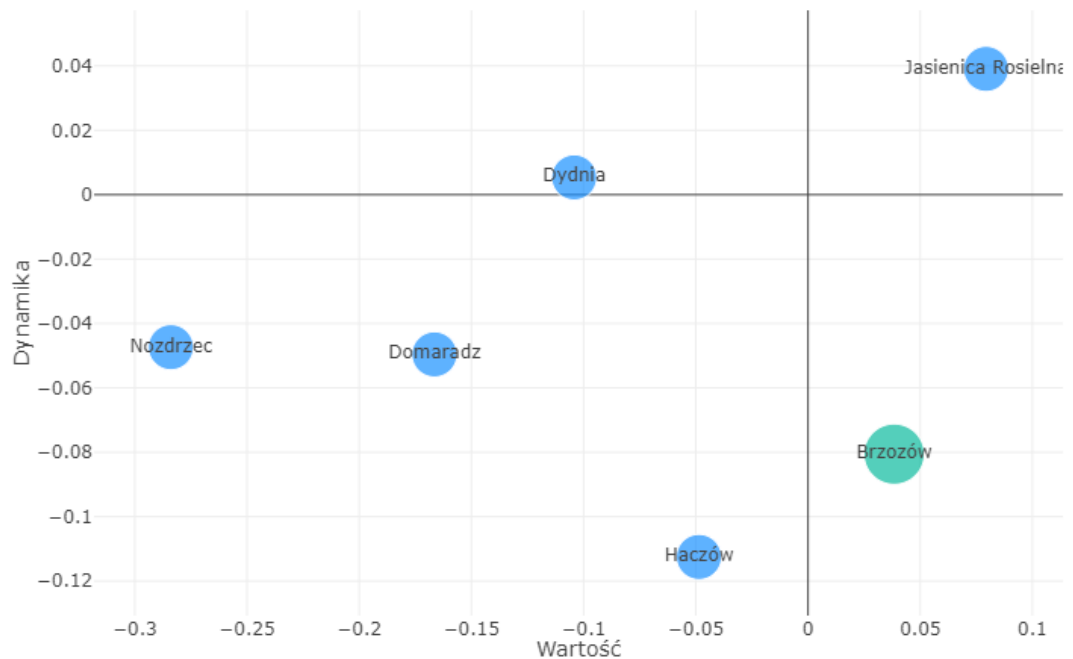

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Ogólny obraz statystyczny rozwoju Partnerstwa pokazuje, że jest ono jest stosunkowo (statycznie) dobre w porównaniu od gmin podobnych. Wartości dodatnie oznaczają „lepszą” sytuację (przewagę) niż w grupie porównawczej, szczególnie w latach 2015-2018. Są to niewielkie różnice. Dlatego też minimalny spadek w 2019 r. wartości nie ma wielkiego wpływu. Oznacza to, że Partnerstwo rozwijają się podobnie do samorządów w grupie porównawczej.

Wykresy XY Pozwala on zarówno na ocenę wartości wskaźnika uzyskanej przez gminę w stosunku do średniej wartości wskaźnika w grupie porównawczej w badanym roku, jak i postępu (również w stosunku do grupy porównawczej) uzyskanego w ciągu ostatnich 5 lat. + dodatni - Jeżeli znajdują się na dodatnich wartościach na osi Y tzn. w ciągu 5 lat rozwinęło się szybciej niż grupa porównawcza - ujemny – rozwinęło się wolniej niż grupa porównawcza Średnia wartość dla grupy porównawczej znajduje się na środku układu współrzędnych.

Ryc. 7.   Pozycja gmin w parynerstwie na tle grupy porównawczej

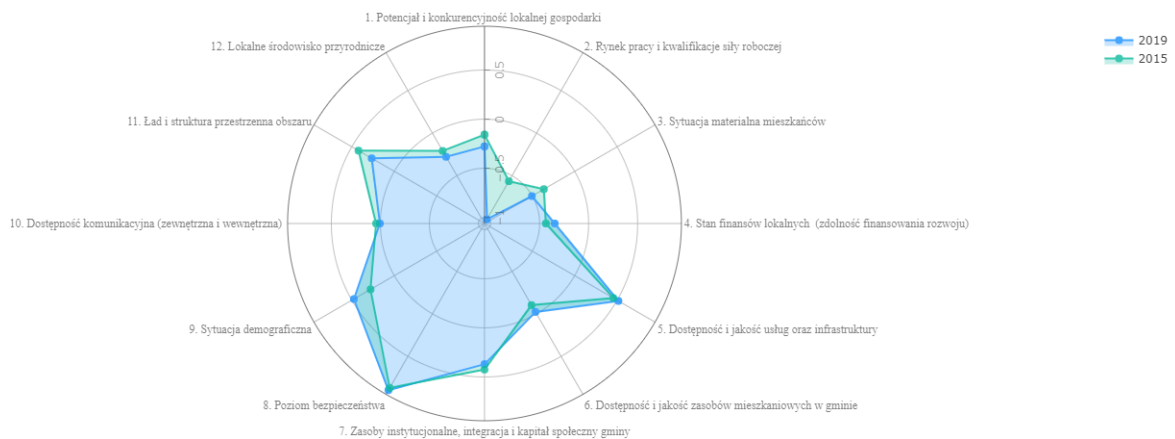
Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Na tle swojej grupy porównawczej najszybciej rozwija się Gmina Jasienica Rosielna. Sytuację lepszą niż w grupie porównawczej ma też Gmina Brzozów, jednakże jej rozwój w stosunku do grupy porównawczej zaczął spowalniać. Dobrą tendencję można zaobserwować w Gminie Dydnia, gdzie na razie sytuacja jest gorsza niż średnia w grupie porównawczej, ale następuje stopniowa poprawa. W pozostałych gminach z partnerstwa wskaźnik jest "gorszy" niż w grupie porównawczej i niestety z tendencją pogarszającą się wobec grupy porównawczej.

W kolejnym kroku należy zwrócić szczególną uwagę, które wymiary i obszary wzmocniają oraz rozwijają Partnerstwo. Oznacza to, że można je pogłębić i wykorzystać do rozwoju społeczno-gospodarczego. Zaś te, które wykazują największe deficyty oraz największe spadki rozwoju, powodując konieczność interwencji w celu zatrzymania niekorzystnych trendów.

Podsumowaniem właśnie tego obrazu jest wykres radarowy, podsumowujący w ogólny sposób poszczególne obszary wchodzące w skład wyniku ogólnego. Zaprezentowany wykres pokazuje siłę poszczególnych obszarów oraz zmianę pomiędzy rokiem 2015 i 2019.

Ryc. 8. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Na podstawie wykresu można wyciągnąć wniosek, że na koniec 2019 r. obszarami najmocniejszym dla partnerstwa są:

- Poziom bezpieczeństwa (0,90)
- Sytuacja demograficzna (0,48)
- Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie (0,52)
- Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy (0,37)
- Ład i struktura przestrzenna obszaru (0,27)

natomiast najslabiej zdecydowanie wypada:

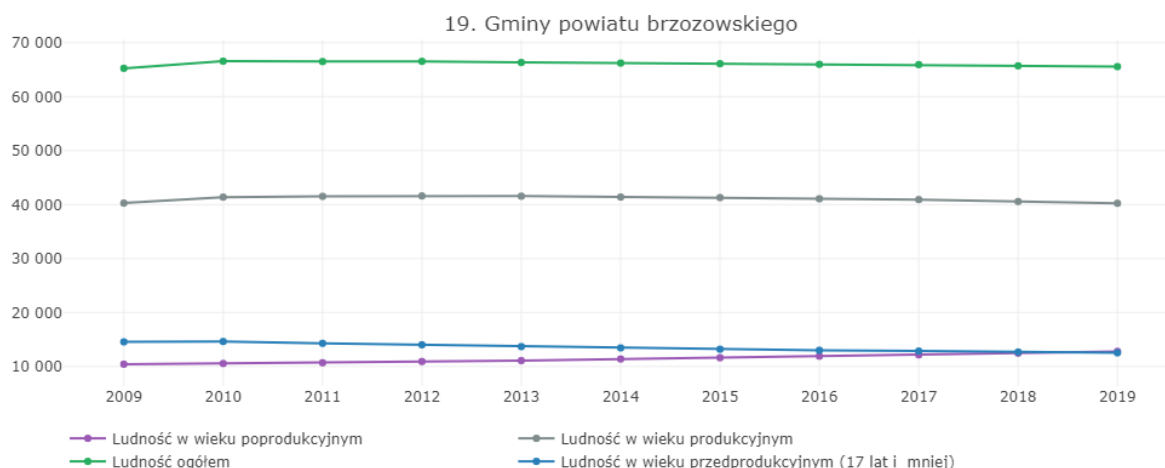
- Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej (-1,01)
- Sytuacja materialna mieszkańców (-0,50)
- Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju) (-0,35)
- Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki (-0,28),
- Lokalne środowisko przyrodnicze (-0,28),

2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa

2.2.1. Sytuacja demograficzna

Zmiany demograficzne na terenie obszaru Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego w ciągu ostatnich dziesięciu lat wskazują na proces starzenia się społeczeństwa. Przy umiarkowanym wzroście liczby mieszkańców ogółem w partnerstwie, znacznie zmniejsza się liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym. Spadek jest bardzo widoczny (2 029 osób) - 13,94%. Zmniejszeniu uległa również liczba osób w wieku produkcyjnym (31 osób) -0,08%. Największa zmiana dotyczy osób w wieku poprodukcyjnym, wzrost o 22,78% (2 374 osób).

Ryc. 9. Zmiany demograficzne w obszarze partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Przedstawione zmiany demograficzne, jeżeli nie zostaną zahamowane, to dotychczasowy proces, będzie miał znaczący wpływ w niedalekiej przyszłości. na gminy z obszaru partnerstwa.

Tabela 2. Struktura wieku w partnerstwie w przedziale 2009-2019

Wskaźnik	2009	2019	Różnica	Dynamika	Suma
Ludność w wieku poprodukcyjnym	10422	12796	2374	22,78%	126008
Ludność w wieku produkcyjnym	40274	40243	-31	-0,08%	451879
Ludność ogółem	65253	65567	314	0,48%	726747
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)	14557	12528	-2029	-13,94%	148860

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Należy zwrócić tutaj uwagę, że ogólna liczba ludności w Partnerstwie w przeciągu 10 lat wzrosła o 314 osób. Najwięcej przybyło mieszkańców w Gminie Brozów – 422 osób oraz w Gminie Jasienica Rosielna – 406 osób. Negatywny wpływ na ogólny wskaźnik liczby ludności wpływa depopulacja w Gminie Nozdrzec oraz w Gminie Dydnia. Gdzie w przeciągu ostatnich 10 lat ubyło kolejno w Gminie Nozdrzec -286 mieszkańców, zaś w Gminie Dydnia -249 mieszkańców.

Tabela 3. Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach partnerstwa w przedziale 2009-2019

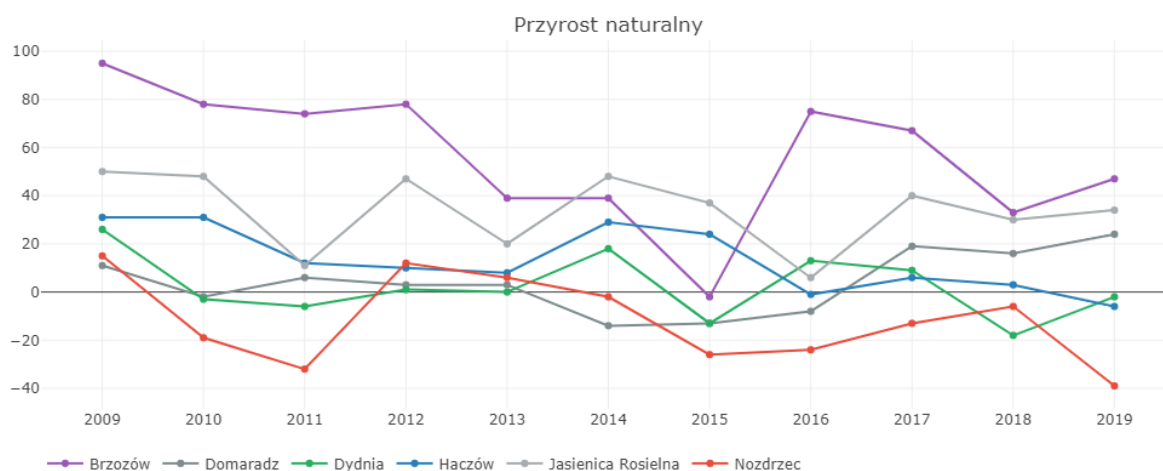
Gmina	2009	2011	2013	2015	2017	2019	Różnica	Suma
Brzozów	26177	26675	26604	26611	26659	26599	422	292625
Domaradz	6083	6164	6139	6069	6112	6100	17	67277
Dydnia	8163	8215	8135	8054	7997	7914	-249	88970
Haczów	9109	9327	9336	9303	9161	9113	4	101625

Jasienica Rosielna	7439	7635	7722	7769	7829	7845	406	84936
Nozdrzec	8282	8486	8398	8306	8180	7996	-286	91314

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

W obszarze partnerstwa na zmiany demograficzne dot. struktury wieku mają wpływ głównie: przyrost naturalny i saldo migracji. W 2018 r. oba wskaźniki były niekorzystne dla gmin tworzących partnerstwo. W przekroju ostatnich dziesięciu lat przyrost naturalny wyniósł: -170, a saldo migracji: -106. Z diagnozy wynika, że głównym problemem jest niekorzystne saldo migracji.

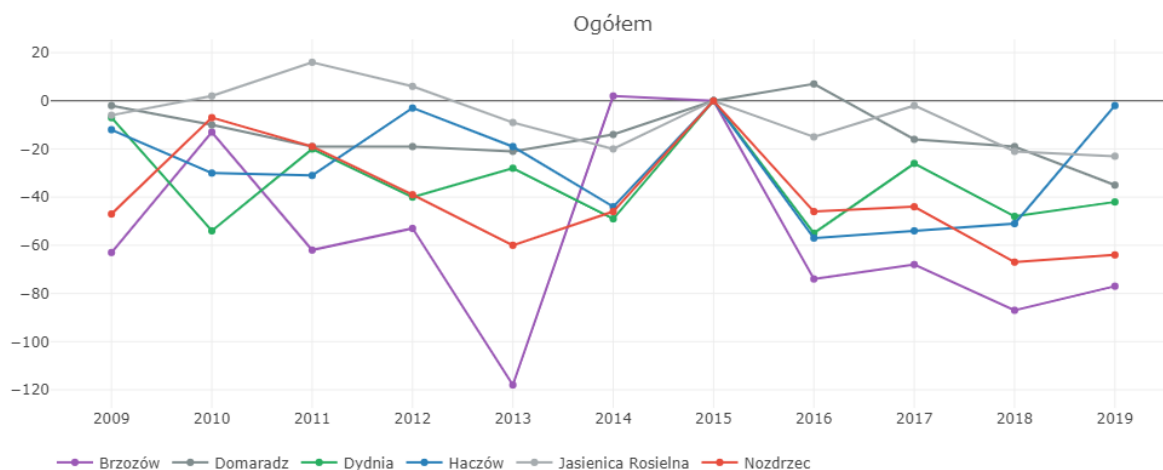
Ryc. 10. Przyrost naturalny

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Odływ ludzi z gmin z obszaru partnerstwa na przestrzeni ostatnich 10-ciu lat przechodził duże wahania w poszczególnych gminach. W latach 2009-2013 średnio z obszaru partnerstwa opuszczało rocznie średnio około o 130 osób niż przybywało. Negatywny skok wskaźnika migracji można zaobserwować w latach 2013-2019 gdzie rocznie średnie saldo emigracji wyniosło ponad 230 osób. (dla 2015 roku GUS nie opublikował danych). Niepokojący jest większy wskaźnik odpływu kobiet niż mężczyzn, ale należy zauważyć, że również więcej kobiet niż mężczyzn napływa do gmin z obszaru partnerstwa. Mimo to saldo jest niekorzystne dla obszaru partnerstwa.

Ryc. 11. Saldo migracji z podziałem na gminy

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Największy odpływ mieszkańców zanotowała Gmina Brzozów – 613 mieszkańców. Następnie Gmina Nozdrzec -439 mieszkańców. Najmniejsze saldo migracji odnotowała Gmina Jasienica Rosielna -72 osoby.

Tabela 4. Saldo migracji z podziałem na gminy w okresie: 2009-2019

Gmina	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnia	Suma
Brzozów	-63	-13	-62	-53	-118	2	0	-74	-68	-87	-77	-55,73	-613
Domaradz	-2	-10	-19	-19	-21	-14	0	7	-16	-19	-35	-13,45	-148
Dydnia	-7	-54	-20	-40	-28	-49	0	-55	-26	-48	-42	-33,55	-369
Haczów	-12	-30	-31	-3	-19	-44	0	-57	-54	-51	-2	-27,55	-303
Jasienica Rosielna	-6	2	16	6	-9	-20	0	-15	-2	-21	-23	-6,55	-72
Nozdrzec	-47	-7	-19	-39	-60	-46	0	-46	-44	-67	-64	-39,91	-439

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

W badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród maturzystów szkół z obszaru partnerstwa jako główny powód wyjazdu ze swojej gminy podają chęć kontynuowania nauki na studiach i znalezienia dobrze płatnej, spełniającej aspiracje życiowe pracy.

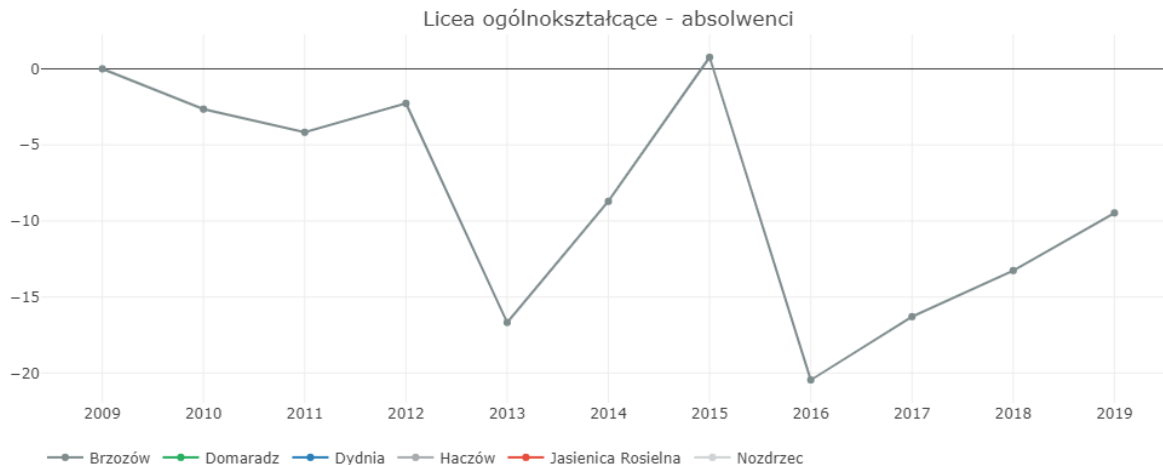
Znaczącym problem wskazanym przez młodzież przemawiającym za opuszczeniem swojego miejsca zamieszkania to: wysokość zarobków 80,83% respondentów, brak ofert pracy 78,17% respondentów czy możliwość kontynuowania nauki, kształcenia się 65,78 %. Problemem, który poruszają młodzi to również brak dobrej komunikacji: transport zbiorowy 59,59% respondentów. Młodzież zwraca uwagę na słabą ofertę kulturalno-rozrywkową 61,36% respondentów. Na część wymienionych problemów władza lokalna może skutecznie reagować poprzez stworzenie odpowiedniej

infrastruktury, ale istnieją powody migracji pozostające poza możliwościami decyzyjnymi lokalnych władz np. stworzenie ośrodka akademickiego. O wysokości zarobków decydują mechanizmy rynkowe, na które pośrednio mają wpływ podejmowane decyzje strategiczne. Kluczem jest rozwój szeroko pojętej przedsiębiorczości na terenie Partnerstwa oraz stworzenie warunków do rozwoju osobistego i zawodowego młodzieży. Jest to wskazane w odpowiedziach na pytanie dot. pogłębienia wiedzy, kompetencji niezbędnych, aby znaleźć wymarzoną pracę.

2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych

Podstawą planowania rozwoju gminy powinno być więc jakość kształcenia w powiązaniu z istniejącą infrastrukturą. Powinna się opierać na prognozie demograficznej – dostosowujemy działania do utrzymującego się trendu zmniejszającej się liczby dzieci w wieku szkolnym lub poprzez poszerzenie oferty zaspokojenia potrzeb wynikających z procesu kształcenia stwarzamy warunki dla pozyskania nowych mieszkańców. Zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej jest ściśle powiązane z dostępnością i jakością usług edukacyjnych.

Ryc. 12. Dynamika liczby absolwentów w liceach ogólnokształcących w partnerstwie

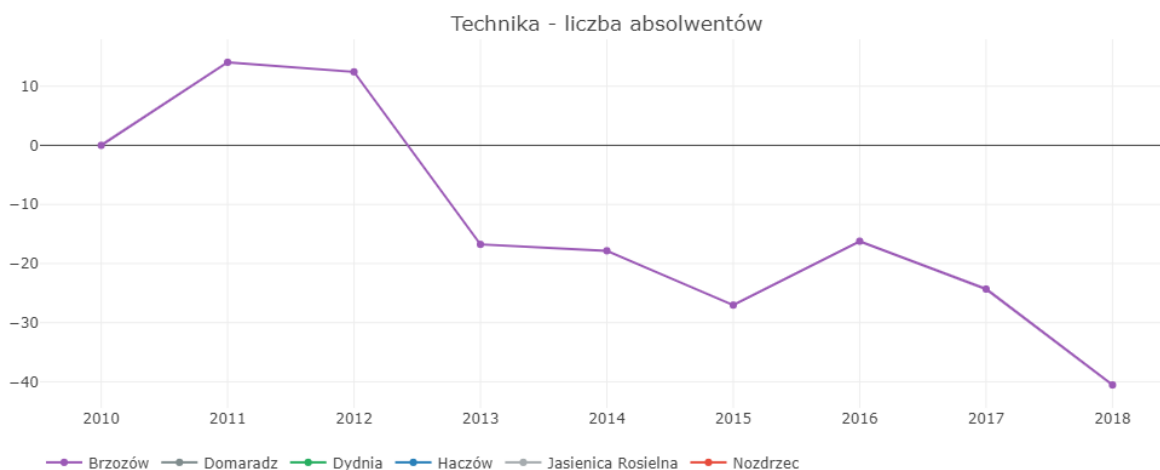

Źródło: Opracowanie ZMP – wykrez z MRL

Na terenie obszaru partnerstwa działają 3 szkoły ponadpodstawowe, które kształcą uczniów w liceach ogólnokształcących, technikach oraz szkole zawodowej. W okresie ostatnich 10 lat można zaobserwować spadek liczby absolwentów liceów ogólnokształcących o 25 absolwentów. Pozytywny jest jednak trend od 2016 r. gdzie liczba absolwentów wzrosła o 29 – to praktycznie jedna klasa. Co świadczy o rosnących naborach uczniów.

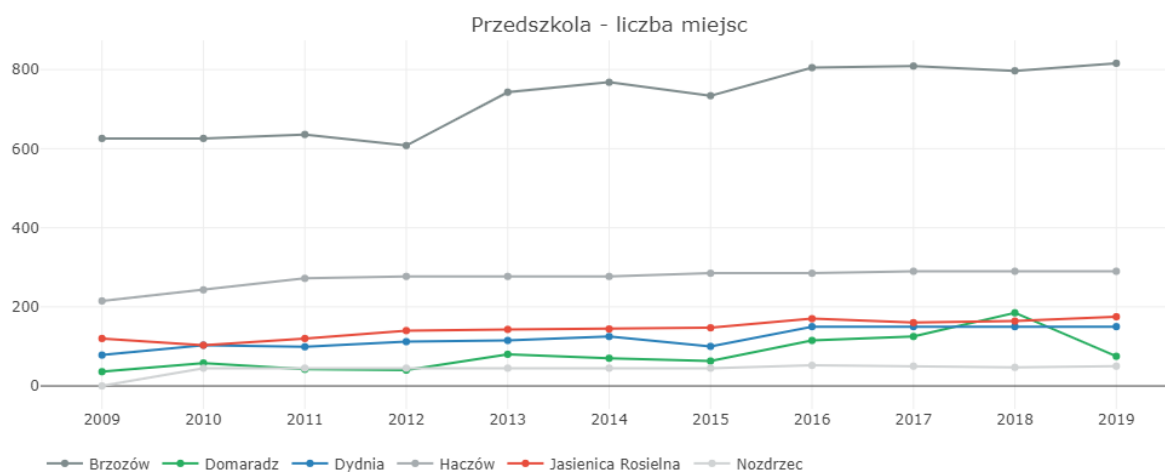
Ryc. 13. Dynamika liczby absolwentów w technikum w partnerstwie

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Spadek liczby absolwentów w technikum można zaobserwować od 2011r. W 2018 r. liczba absolwentów od 2011 r. zmniejszyła się aż o 101 uczniów. Jest to znaczący spadek, ponieważ są to aż 3 klasy. Porównaniu do liceum na przestrzeni ostatnich lat jest to tendencja odwrotna. Analizując liczbę ludności w ostatnich 10 latach można wysnuć wniosek, że część młodzieży wybiera edukację ponadpodstawową poza partnerstwem. To może być również podyktowane brakiem szkół wyższych na terenie partnerstwa oraz kierunków, w jakich chcą się kształcić. To świadczy o spadku popytu na usługi edukacyjne na obszarze partnerstwa.

Ryc. 14. Przedszkola – liczba miejsc

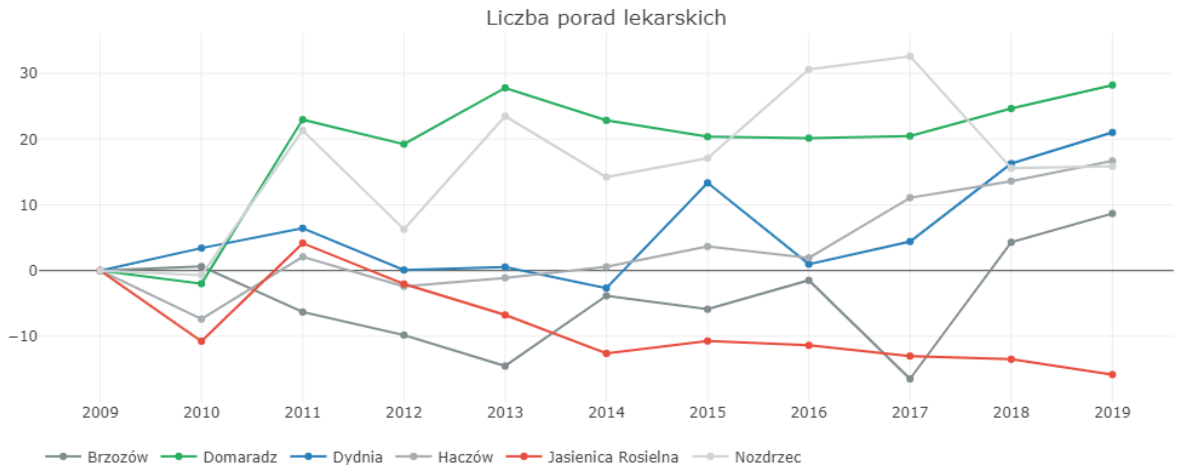

Źródło: Opracowanie ZMP wykres z MRL

Każda z Gmin Partnerstwa realizuje swoje podstawowe usługi na rzecz swoich mieszkańców w miarę ich potrzeb. Przedszkola, żłobki i szkoły podstawowe

w pełni zaspakajają potrzeby tu wyjątkiem są żłobki, które nie w każdej Gminie są. Brakują obecnie żłobków w gminie Jasienica Rosielna, Haczów, Domaradz.

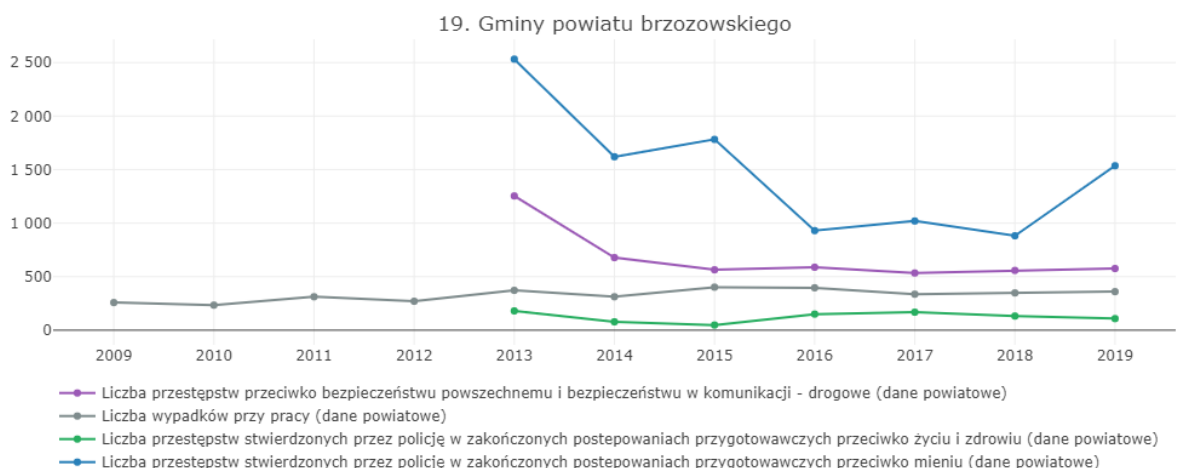
Ryc. 15. Liczba porad lekarskich w poszczególnych gminach - dynamika

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Podstawowe usługi medyczne – Lekarz Rodzinny jest w każdej jednostce samorządowej. Wobec czego są one zabezpieczone na miejscu to pokazuje tabelka i wykres. Po porady specjalistyczne należy się udać do większej aglomeracji lub skorzystać z ośrodków sanatoryjnych położonych poza partnerstwem. Na terenie obszaru partnerstwa funkcjonuje szpital specjalistyczny onkologiczny, pozostałe szpitale specjalistyczne są w miastach powiatowych.

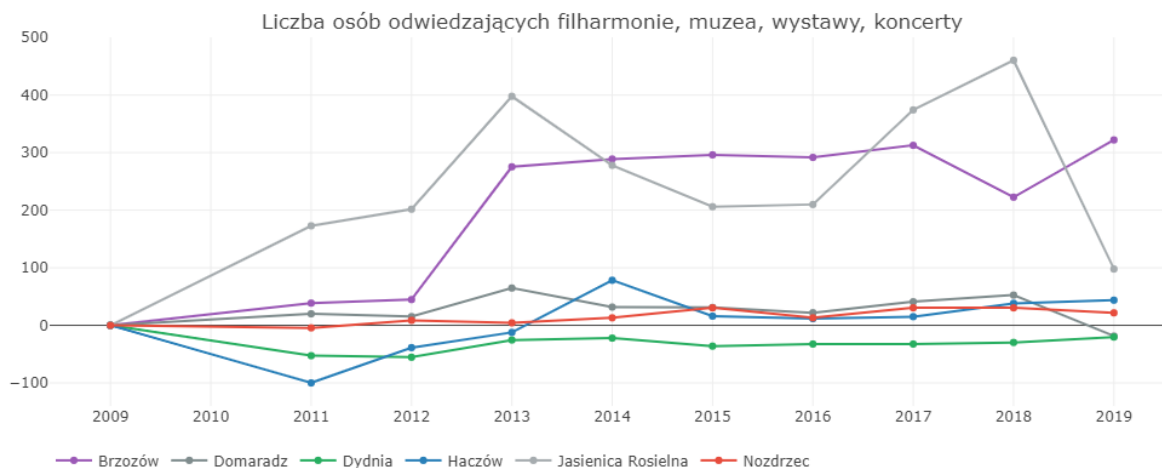
Ryc. 16. Liczba przestępstw na terenie obszaru partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

W opiniach mieszkańców, młodzieży oraz liderów bezpieczeństwo jest to element, który bardzo chwali. Ma to znaczenie szczególnie gdy chcemy zapraszać gości w te piękne strony i organizować dla nich lokalne imprezy z wykorzystaniem swojego potencjału kulturowego, historycznego, krajobrazowego i geograficznego. Statystyki robione przez komendy powiatowe potwierdzają ten fakt i wyraźnie widać to na przestrzeni ostatnich lat.

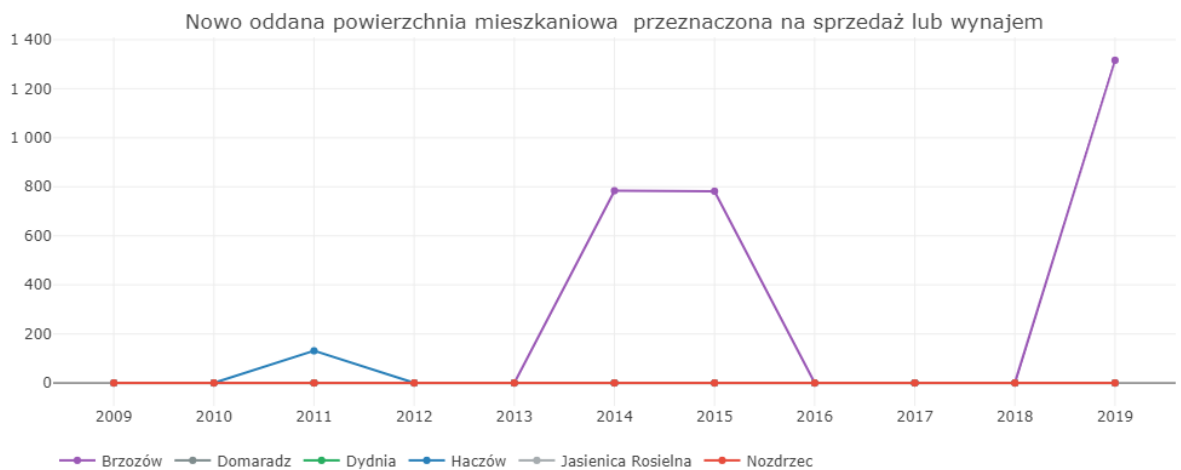
Ryc. 17. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Na terenie partnerstwa działają instytucje kultury, muzea, jednakże dane statystyczne potwierdzają, że mieszkańcy gmin z obszaru partnerstwa decydują się na korzystanie z oferty kulturalno-rozrywkowej poza partnerstwem. 75,97% ankietowanych mieszkańców określiło ofertę jako słabą. Mieszkańcy wybierają większe ośrodki, z dużo bogatszą ofertą kulturalną jest to Rzeszów i Krosno.

Ryc. 18. Nowo oddana powierzchnia mieszkaniowa w Gminach z Partnerstwa

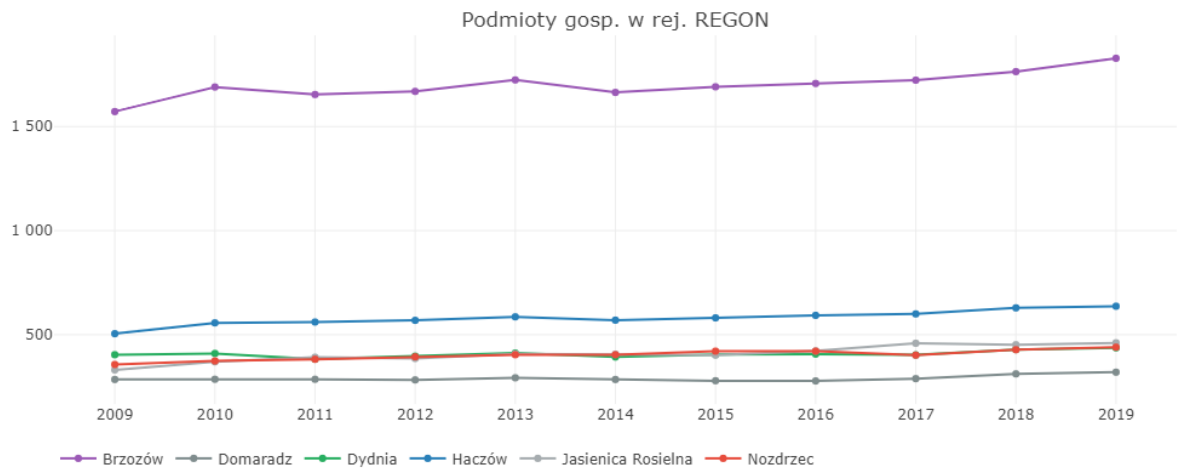
Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Dla blisko 60% ankietowanych mieszkańców znaczącym tematem, na który wskazują to dostępność mieszkań. Aby móc przeciwstawić się problemom depopulacji należy tworzyć odpowiednie warunki mieszkalnictwa poprzez budownictwo wielorodzinne. Niestety tylko Gmina Brzózów wychodzi na przeciw oczekiwaniom mieszkańców partnerstwa poprzez budownictwo wielorodzinne i oddaną powierzchnię mieszkaniową.

2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów

Potencjał lokalnego rynku zależy z jednej strony od wielkości popytu na pracę zgłaszanego przez funkcjonujące na terenie gmin firmy. Z drugiej strony, nowe inwestycje są możliwe, jeśli przedsiębiorcy będą mogli pozyskać odpowiednią liczbę pracowników posiadających odpowiednie kwalifikacje. Trzecim czynnikiem, który wpływa na ostateczny efekt, są sprawnie działające instytucje związane z rynkiem pracy – podmioty kształtujące politykę gospodarczą, instytucje otoczenia biznesu, PUP, agencje zatrudnienia, szkoły i ośrodki kształcenia zawodowego.

Ryc. 19. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w obszarze partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Na obszarze Partnerstwa w 2019 r. zarejestrowanych było 4123 podmiotów gospodarczych, a więc 669 podmiotów więcej niż dziesięć lat wcześniej. 3 335 podmiotów stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Tabela 7. Rozkład podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości (stan na dn. 31.12.2019 r.)

Klasyfikacja wielkości podmiotów gospodarczych	Liczba podmiotów gospodarczych
Mikro-przedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych)	3 952
Małe przedsiębiorstwa (10-49 zatrudnionych) 145	145
Średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych)	25
Duże przedsiębiorstwa (1000 i więcej zatrudnionych)	1

Źródło: Opracowanie ZMP – wg danych GUS

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w powiecie brzozowskim najwięcej bo 139 jest stanowiących spółki cywilne. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników - 3 952 podmiotów.

Najwięcej jest zarejestrowanych w Gminie Brzozów tj. 1 828 podmiotów. W roku 2019 zarejestrowano 411 nowych przedsiębiorstw, najmniej od 6 lat, zaś wyrejestrowano natomiast 279, co ciekawe najmniej od, aż 9 lat. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców daje to niecałe 69 podmiotów gospodarczych.

Tabela 5. Liczba podmiotów gospodarczych ogółem

Gminy	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica
Brzozów	1572	1690	1654	1669	1724	1664	1691	1707	1723	1764	1828	256
Domaradz	285	286	286	283	293	285	279	278	289	312	320	35
Dydnia	404	410	383	397	412	393	405	407	403	429	437	33
Haczów	505	557	561	569	586	570	581	593	600	629	637	132
Jasienica Rosielna	331	370	392	386	408	406	402	422	459	452	461	130
Nozdrzec	357	374	382	394	404	404	421	421	402	428	440	83

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Tabela 6. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze

Gminy	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica
Brzozów	223	254	209	206	191	185	195	175	187	198	182	-41
Domaradz	24	26	32	19	32	25	27	28	36	47	32	8
Dydnia	41	41	40	43	43	35	52	44	45	58	36	-5
Haczów	59	70	59	49	64	52	59	70	71	74	58	-1
Jasienica Rosielna	55	58	64	52	71	58	57	66	85	68	53	-2
Nozdrzec	40	53	43	41	43	44	50	46	42	54	50	10

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Tabela 7. Wyrejestrowane podmioty gospodarcze

Gminy	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica
Brzozów	144	138	239	183	138	231	163	143	160	142	111	-33
Domaradz	29	21	26	22	23	28	26	25	29	28	23	-6
Dydnia	27	30	58	29	28	43	47	40	45	28	21	-6
Haczów	46	16	57	40	46	63	51	56	58	45	44	-2
Jasienica Rosielna	55	25	45	58	53	54	57	46	49	64	47	-8
Nozdrzec	25	28	34	24	29	37	31	43	55	28	33	8

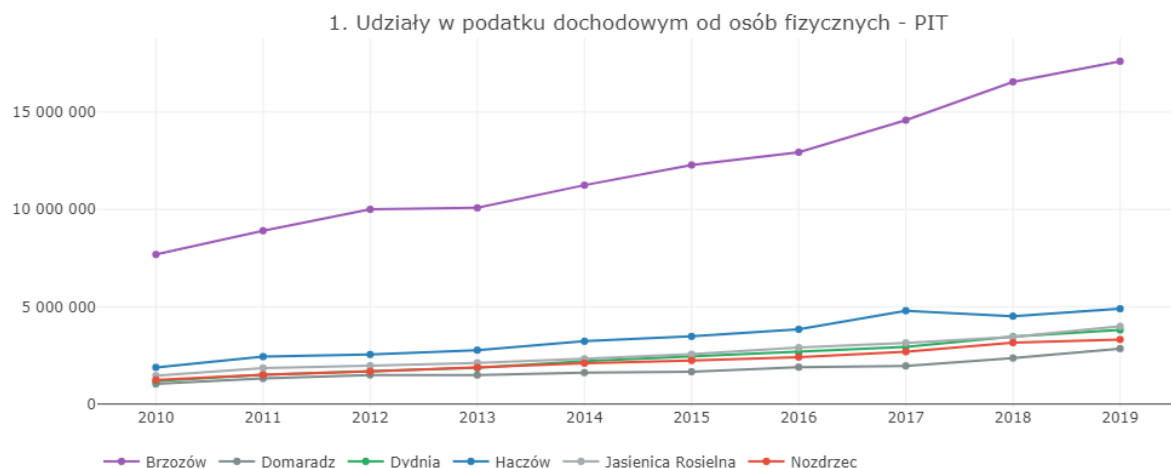
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Najwięcej podmiotów gospodarczych na terenie partnerstwa zajmuje się handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawami. Znacząca część przedsiębiorców działa

w budownictwie. Wśród wybieranych branż jest jeszcze transport i gospodarka magazynowa, a także przemysł. Pozostała część zajmuje się działalnością usługową.

Aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców oraz podejmowanie działalności gospodarczej na własny rachunek (działalność jednoosobowa lub spółki prawa handlowego) określa wartość średnia prawie 187 nowych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2019.

Ryc. 20. Udział w podarku dochodowym osób fizycznych – PIT od 2010 r.

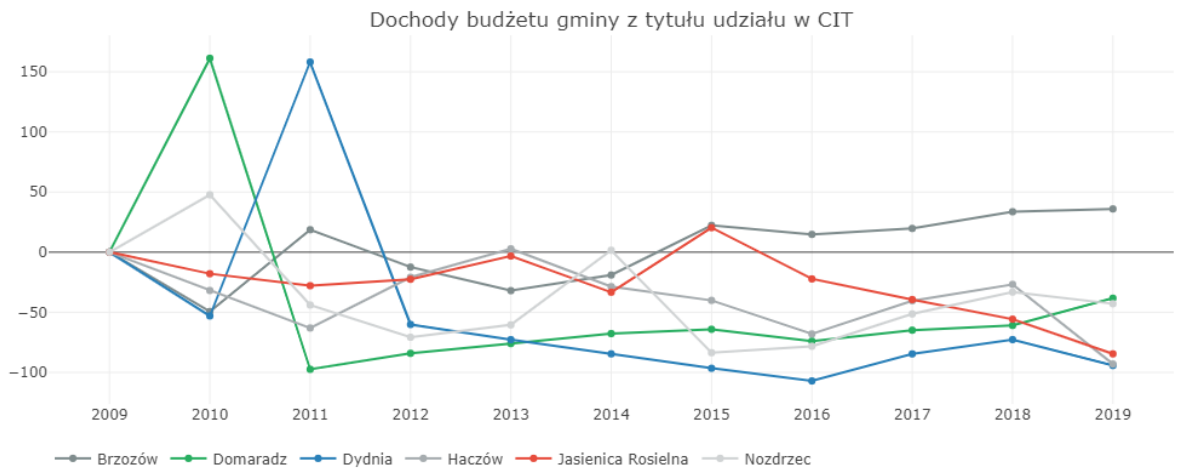

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Odzwierciedleniem aktywności gospodarczej są dochody budżetu gmin z tytułu podatku od osób fizycznych PIT i podatku od osób prawnych CIT. Cieszy bardzo stopniowy wzrost dochodów z podatku PIT, na który może mieć wpływ co roku podnoszone minimalne wynagrodzenie. Jednakże dochody z podatku CIT za wyjątkiem Gminy Brzozów w gminach tworzących partnerstwo spadają. Patrząc po dynamice są to znaczące negatywne zmiany.

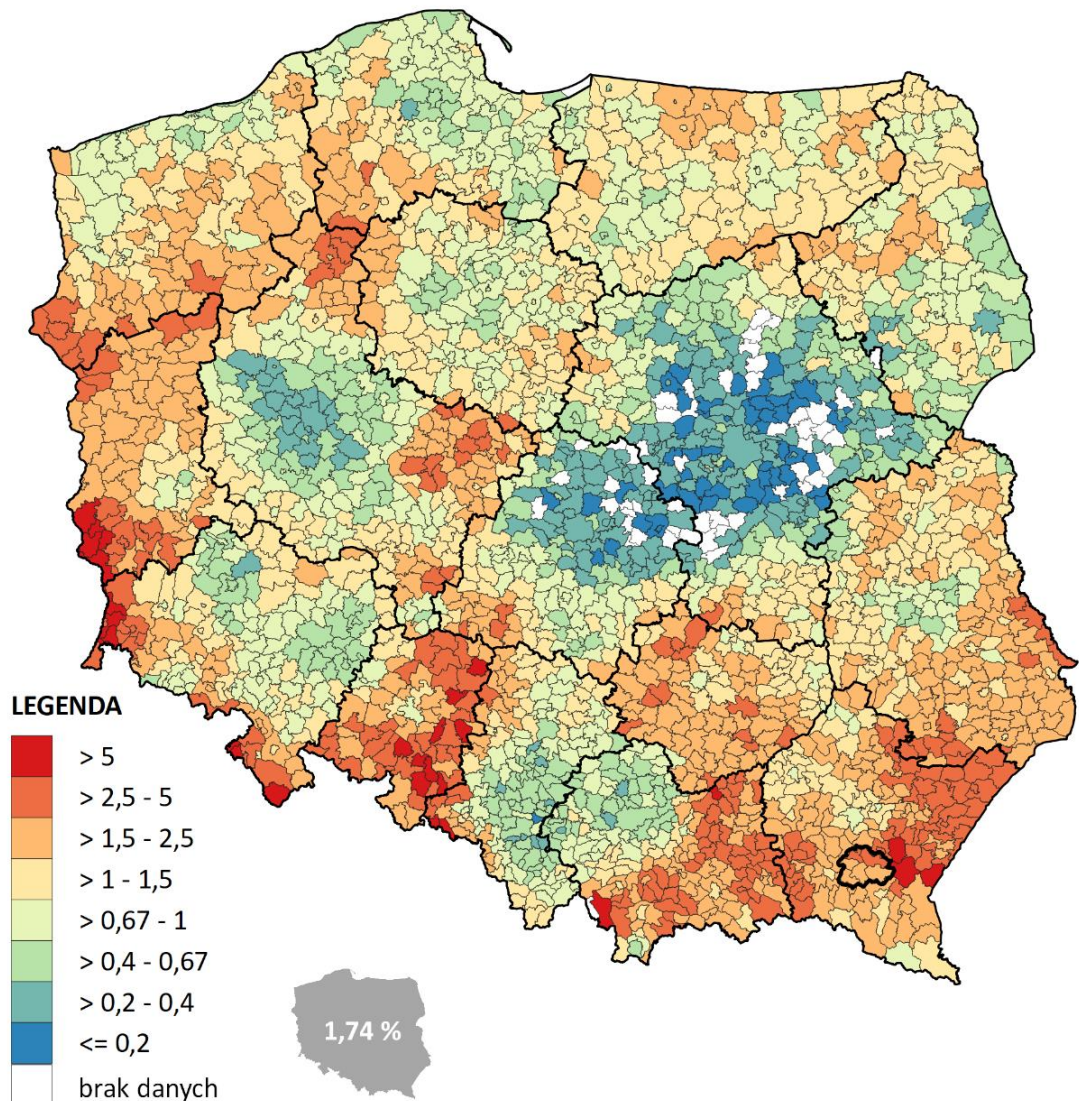

Ryc. 21. Dochody budżetu gmin z tytułu udziału CIT od 2009 r. do 2019 r.

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Ryc. 22. Udział podatników z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem

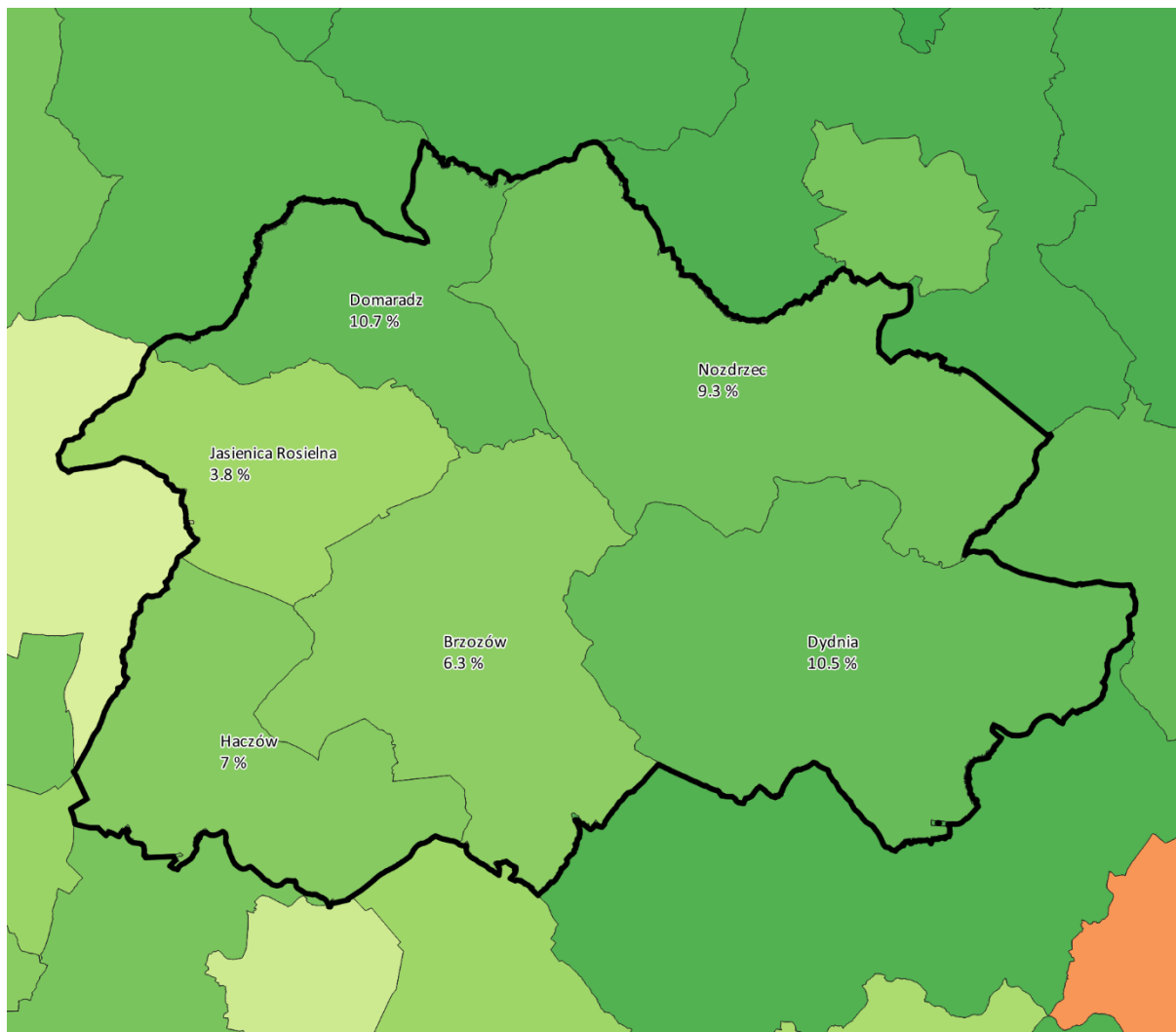

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Mapa przedstawia liczbę podatników, którzy złożyli za dany rok co najmniej jeden dokument PIT/ZG (załącznik do zeznania rocznego). PIT-ZG jest przeznaczony dla osób, które swoje przychody uzyskują z pracy za granicą. Dotyczy to osób, które wyjeżdżają sezonowo i otrzymują tam wypłatę albo osób, które choć mieszkają w Polsce, pracują w innym kraju. Zestawienie nie zawiera informacji o podatnikach nieprzypisanych do żadnej gminy (np. stały adres za granicą). Średnia dla kraju wynosi 1,74%. Wartość wskaźnika na obszarze partnerstwa w poszczególnych gminach jest od 1,5 do nawet 5 razy większa od średniej dla kraju. Świadczy to o tym, że coraz większa liczba osób swoją aktywność ekonomiczną rozszerza o źródła zagraniczne. Może to wynikać z tego, że nie znajduje pracy nie tylko

lokalnie ale również granicach kraju i ich aktywność ekonomiczna wykracza poza granice kraju.

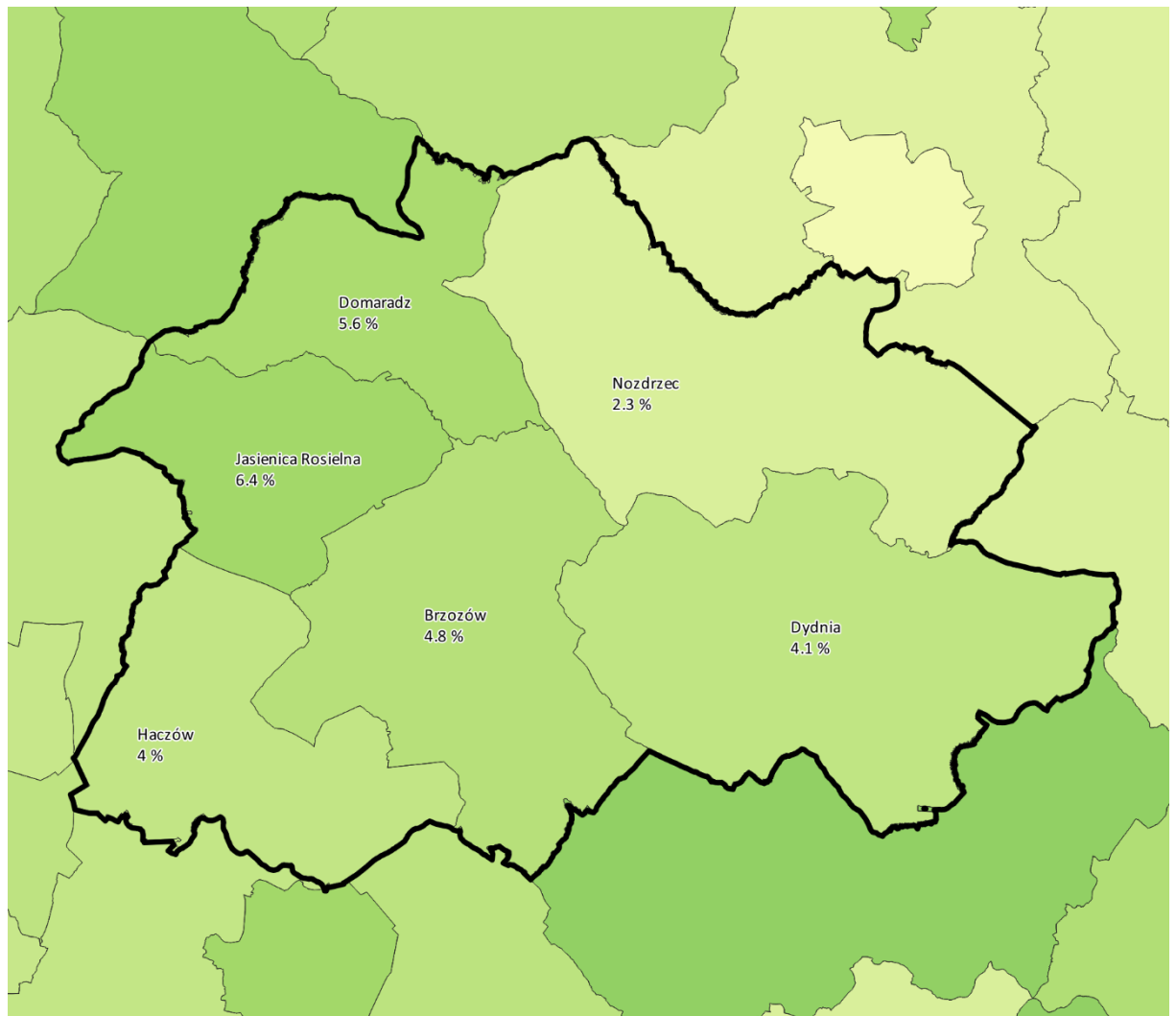
Ryc. 23. Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2019-2015)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Kartogram pokazujący zmianę w procentach liczby wystawionych PIT-11 przez pracodawców ogółem w gminach na terenie partnerstwa w latach 2015-2019. Liczba podatników ogółem – różnica w latach (2019-2015). Najwięcej zatrudnionych u lokalnych pracodawców jest w Gminie Domaradz oraz w Gminie Dydnia ponad 10% w każdej w Gminie.

Ryc. 24. Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2019-2015)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

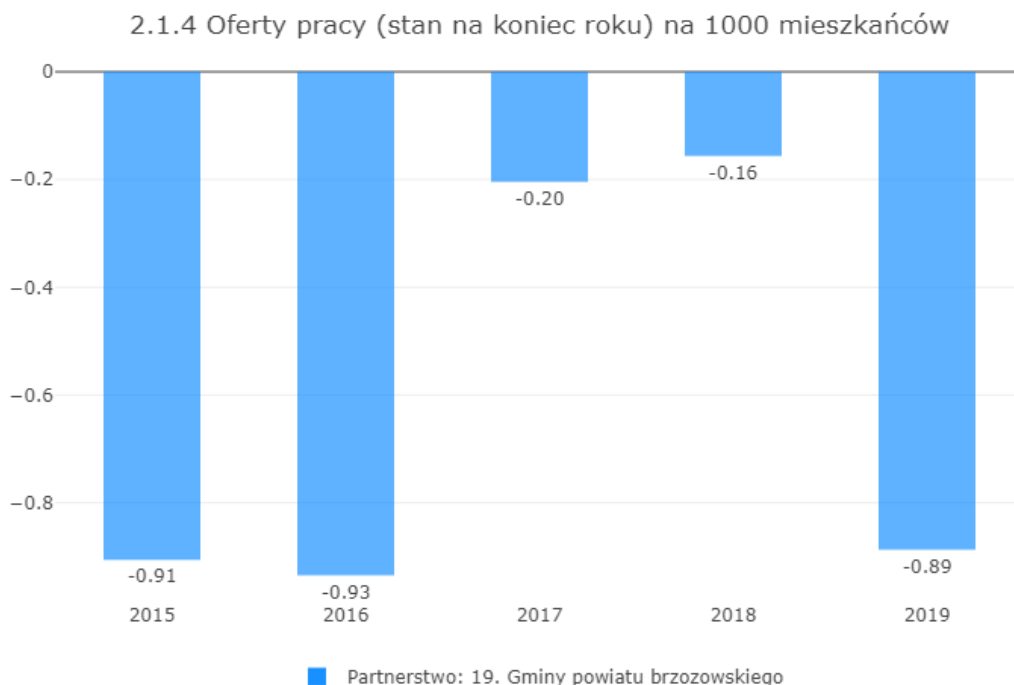
W każdej z gmin nastąpił wzrost aktywności ekonomicznej mieszkańców. Potwierdzeniem jest powyższy kartogram, który pokazuje zmianę w procentach ilości podatników ogółem w gminach na terenie partnerstwa w latach 2015-2019. Liczba podatników wg. przypisania podatnika do gminy na 31.12 danego roku, którzy złożyli za dany rok co najmniej jeden z dokumentów: PIT-37, PIT-36, PIT36L, PIT-28, PIT40A, PIT-38, PIT-39. W przypadku zeznań wspólnych każdy z podatników liczony jest odrębnie.

2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Znaczące problemy wskazane przez mieszkańców pokrywają się znacznie z badaniami wśród młodzieży, a są to: wysokość zarobków - 85,57% respondentów nie jest z nich zadowolona, brak ofert pracy 86,04% oraz możliwości kształcenia

73,32%. Potrzeby związane z rynkiem pracy wskazuje na skłonność do migracji oraz wysokich aspiracji życiowych.

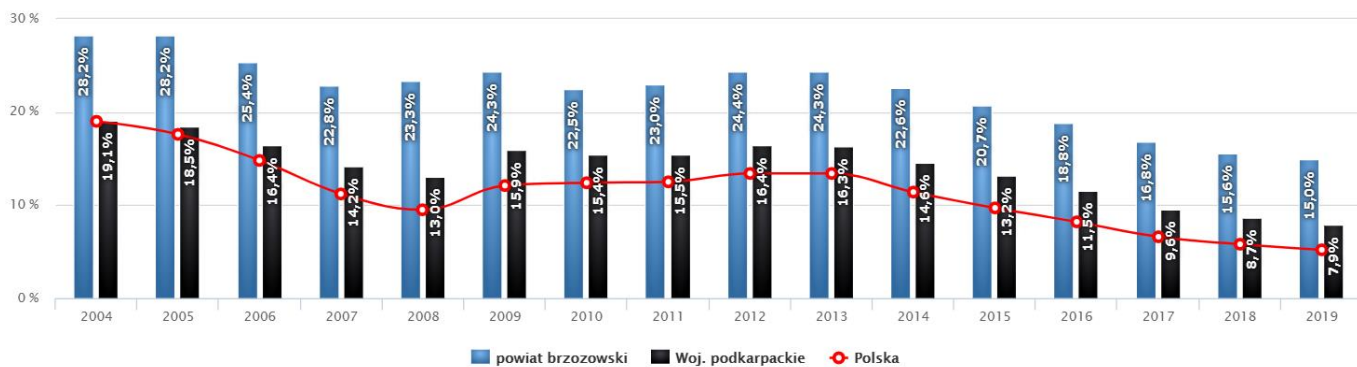
Ryc. 25. Oferty pracy przypadających na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Liczba ofert pracy na tle grupy porównawczej wypada źle. Z roku na rok jest mniej ofert w porównaniu z innymi gminami o podobnej strukturze funkcjonalnej. Z pewnością ma to odzwierciedlenie w stopie bezrobocia, która na tle województwa i Polski jest bardzo wysoka.

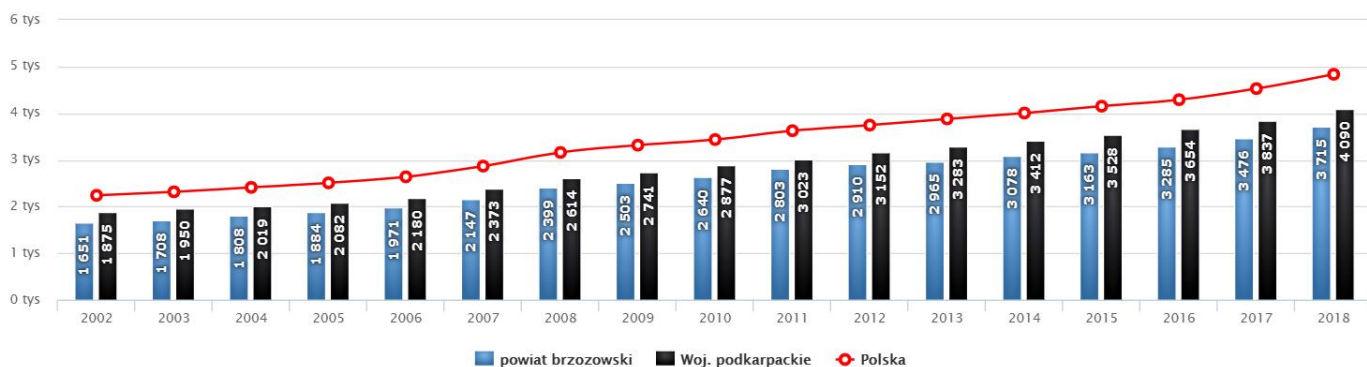
Ryc. 26. Stopa bezrobocia w obszarze partnerstwa od 2004 r. do 2019 r.

Źródło: Wykres Polska w liczbach

Stopa bezrobocia na koniec lutego 2021 r. w Polsce wyniosła 6,5%, na podkarpaciu wyniosła 9,4%, zaś w samym powiecie brzozowskim wyniosła 16% czyli około 4,6 tys. osób jest zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Od 2004 r. następuje systematyczny spadek stopy bezrobocia na obszarze partnerstwa. Przez ten okres bezrobocie spadło o ponad 12%.

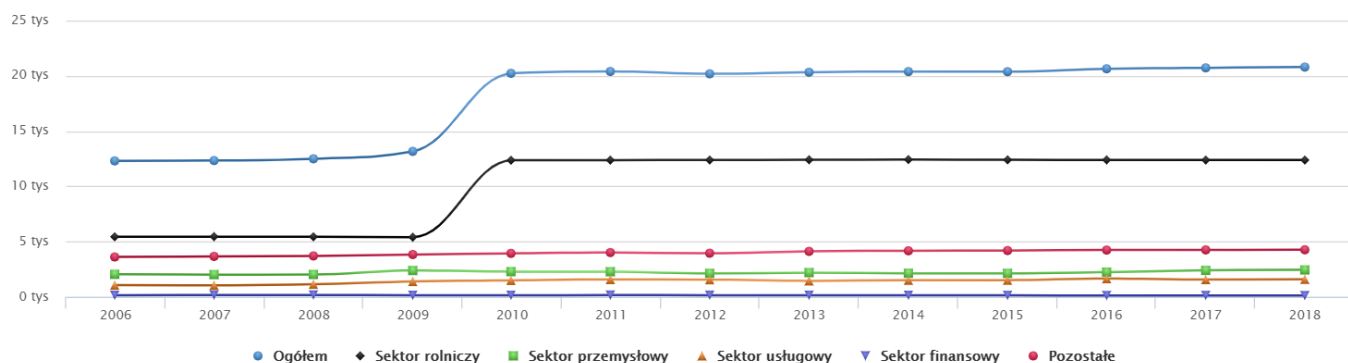
Ryc. 27. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (PLN) w obszarze partnerstwa od 2008-2018 r.

Źródło: Wykres Polska w liczbach

W 2018 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie brzozowskim wynosiło 3 714,87 PLN, co odpowiada 76,8% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce, które na ten czas wynosiło 4 835 PLN. W 2019 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło o ponad 300 zł i wynosiło: 4 022,88 PLN.

Ryc. 28. Liczba pracujących według sektorów ekonomicznych w powiecie brzozowskim w latach 2006-2018

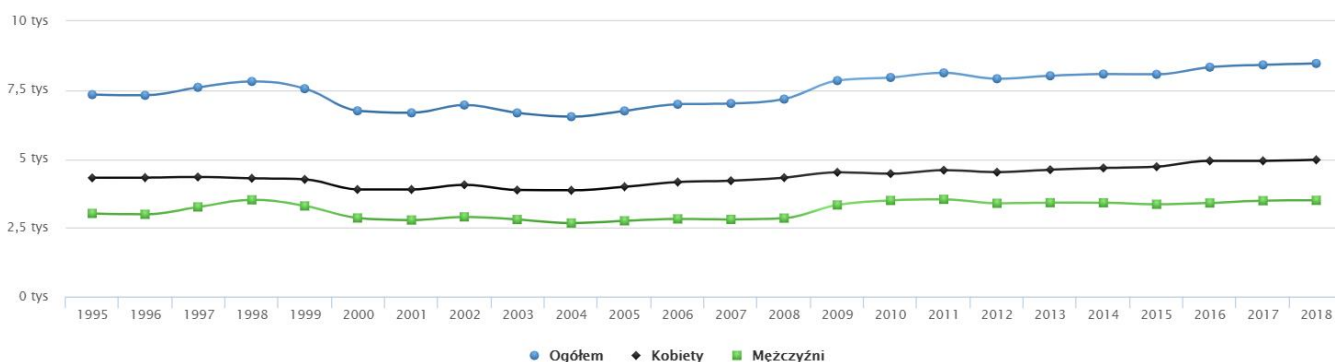

Źródło: Wykres Polska w liczbach

W 2018 r. 59,6% aktywnych zawodowo mieszkańców z obszaru partnerstwa pracowało w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 11,7% w przemyśle i budownictwie, a 7,6% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 0,6% pracowało w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Ryc. 29. Liczba pracujących wg płci w obszarze partnerstwa w latach 1995-2018

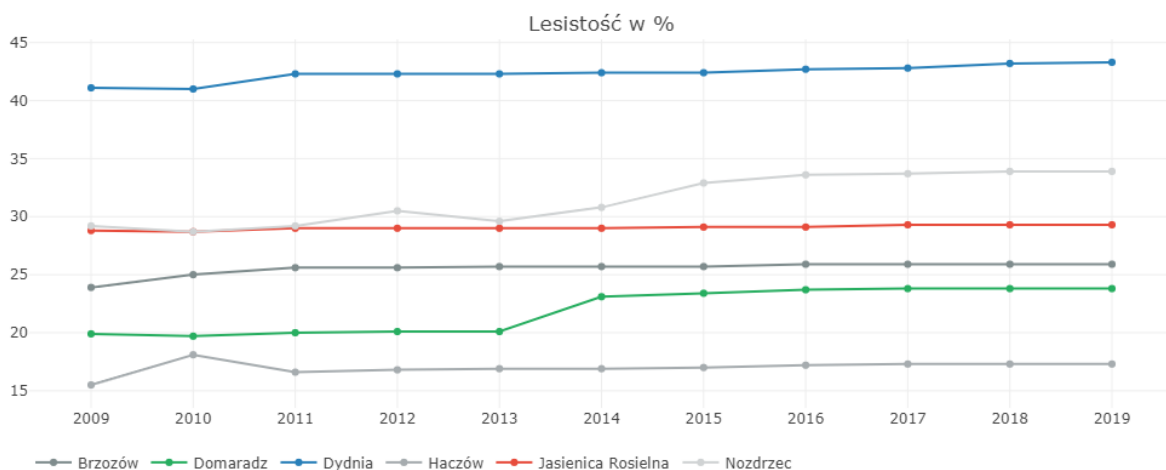
Źródło: Wykres Polska w liczbach

Wśród pracujących 58,7% stanowią kobiety, zaś 41,3% to są mężczyźni. Świadczy to o większej aktywności kobiet. Jednakże, trzeba wziąć pod uwagę, że w tym obszarze pojawia się problem szarej strefy tzn. część ludności pracuje „na czarno” i nie wykazują swoich dochodów.

2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne

Biorąc pod uwagę badania mieszkańców z obszaru partnerstwa należy zwrócić uwagę, że jako silną stroną 62,9% ankietowanych wskazało walory jakości środowiska. Obecnie powierzchnia obszarów prawnie chronionych wynosi łącznie dla obszaru partnerstwa: 25 897,95 km², zaś powierzchnia gruntów leśnych wynosi 16 770,09 km²

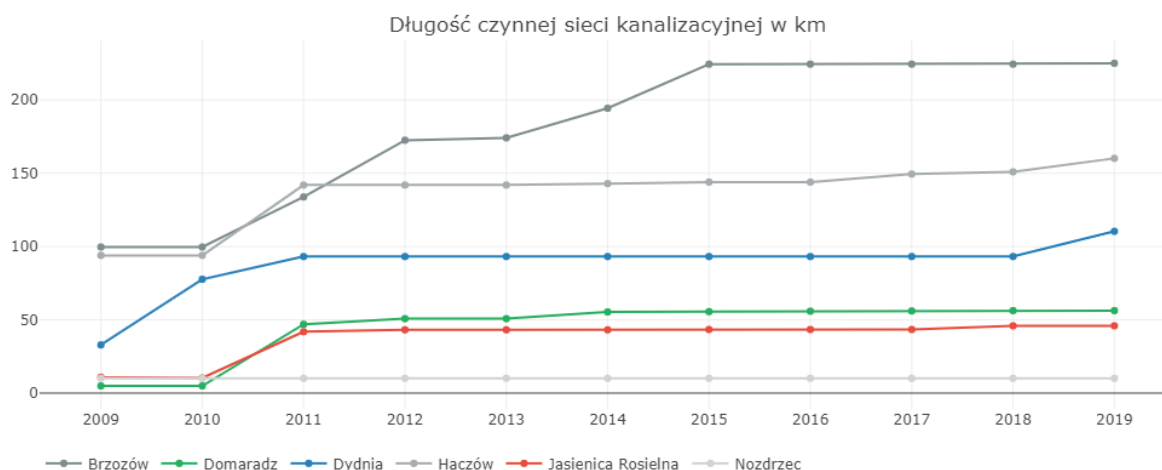
Ryc. 30. Procentowe pokrycie lasami poszczególnych gmin z obszaru partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Jednym z głównych źródeł zanieczyszczeń środowiska są ścieki, które pochodzą z prywatnych posesji, przemysłu, a także ze spływów powierzchniowych z obszarów rolniczych. Mogą one być odprowadzane bezpośrednio z zakładów przemysłowych lub z wykorzystaniem sieci kanalizacyjnej. Ścieki stanowią mieszaninę zużytej wody oraz różnego rodzaju substancji płynnych, stałych, gazowych, usuwanych z terenów gmin.

Ryc. 31. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w km od 2009 r. do 2019 r.

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Długość sieci kanalizacyjnej z roku na rok w poszczególnych gminach wzrasta, stając się jedną z priorytetowych inwestycji, na jakie decydują się władarze oraz zgłaszają zapotrzebowanie mieszkańcy. Obecnie najdłuższą siecią kanalizacyjną może

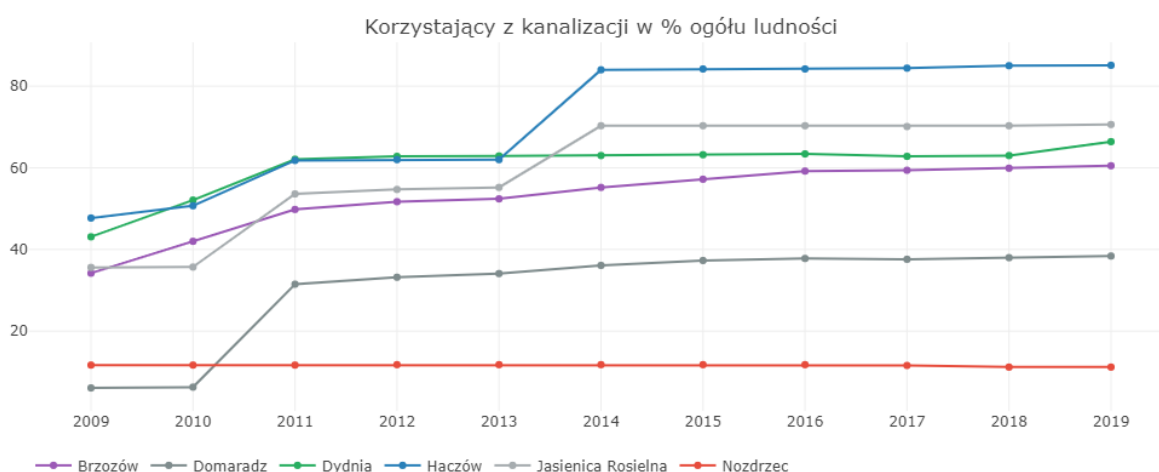
pochwalić się najlepiej Gmina Brzozów, gdzie od 2016 r. długość sieci kanalizacyjnej praktycznie się nie zmienia i wynosi 225 km.

Tabela 8. Długość sieci kanalizacyjnej w km od 2009 r. do 2019 r.

Gminy	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica
Brzozów	99,7	99,7	133,9	172,6	174,2	194,4	224,5	224,5	224,5	224,5	225,1	125,4
Domaradz	4,9	4,9	47	50,8	50,8	55,4	55,6	55,9	56,1	56,3	56,3	51,4
Dydnia	32,9	77,7	93,2	93,2	93,2	93,2	93,2	93,2	93,2	93,2	110,4	77,5
Haczów	94	94	142	142	142	143	144	144	149,5	151	160,2	66,2
Jasienica Rosielna	10,8	10,3	41,9	43,2	43,2	43,2	43,4	43,4	43,4	45,9	45,9	35,1
Nozdrzec	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	0

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

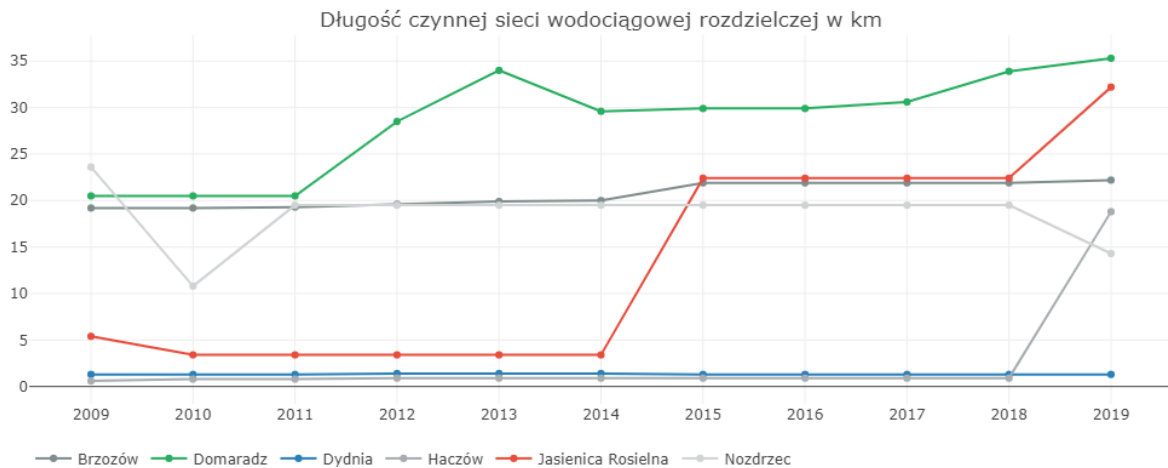
Ryc. 32. Procent mieszkańców korzystających z kanalizacji od 2009 r. do 2019 r.

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Największy procent mieszkańców korzystających z kanalizacji to mieszkańcy Gminy Haczów, jest to 85%. W Gminie Jasienica Rosielna jest to 70,6%, w Dydni 66,4%, zaś w Brzozowie tj. 60,5%. Najgorsza sytuacja jest w Gminie Domaradzu oraz Gminie Nozdrzec.

Ryc. 33. Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Na terenie Powiatu Brzozowskiego w przeciągu 10 lat została wybudowana sieć wodociągowa o długości prawie 55 km. Łącznej długości sieci wodociągowej w 2019 r. wyniosła 124,1 km. Korzysta z niej około 38% ogółu mieszkańców z obszaru partnerstwa. Jest to znacznie mniej niż obszarach miejsko-wiejskich województwa podkarpackiego i kraju.

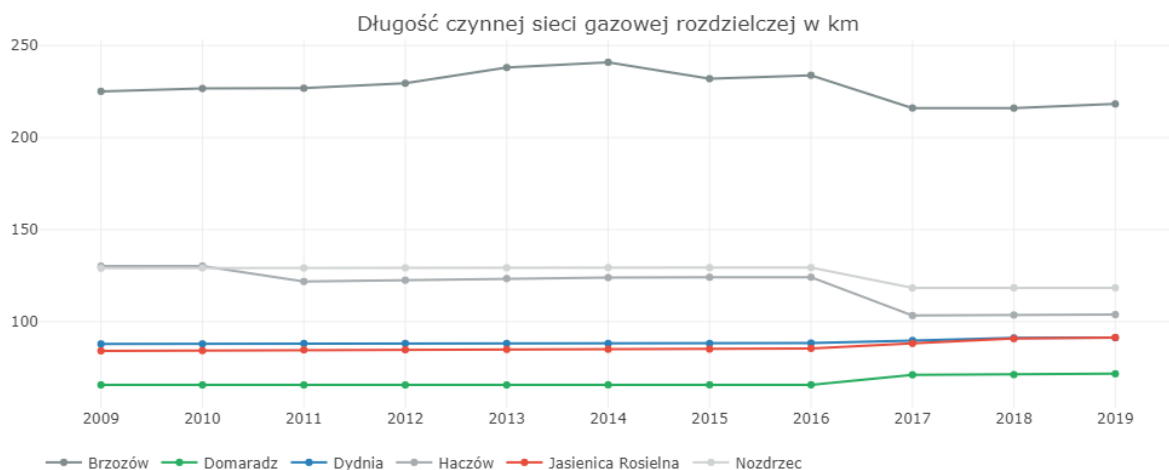
Tabela 9. Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.

Gminy	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica
Brzozów	19,2	19,2	19,3	19,6	19,9	20	21,9	21,9	21,9	21,9	22,2	3
Domaradz	20,5	20,5	20,5	28,5	34	29,6	29,9	29,9	30,6	33,9	35,3	14,8
Dydnia	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	0
Haczów	0,6	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	18,8	18,2
Jasienica Rosielna	5,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	22,4	22,4	22,4	22,4	32,2	26,8
Nozdrzec	23,6	10,8	19,5	19,5	19,5	19,5	19,5	19,5	19,5	19,5	14,3	-9,3

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

O ładzie i strukturze przestrzennej obszaru partnerstwa decyduje również długość czynnej sieci gazowej.

Ryc. 34. Długość czynnej sieci gazowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.

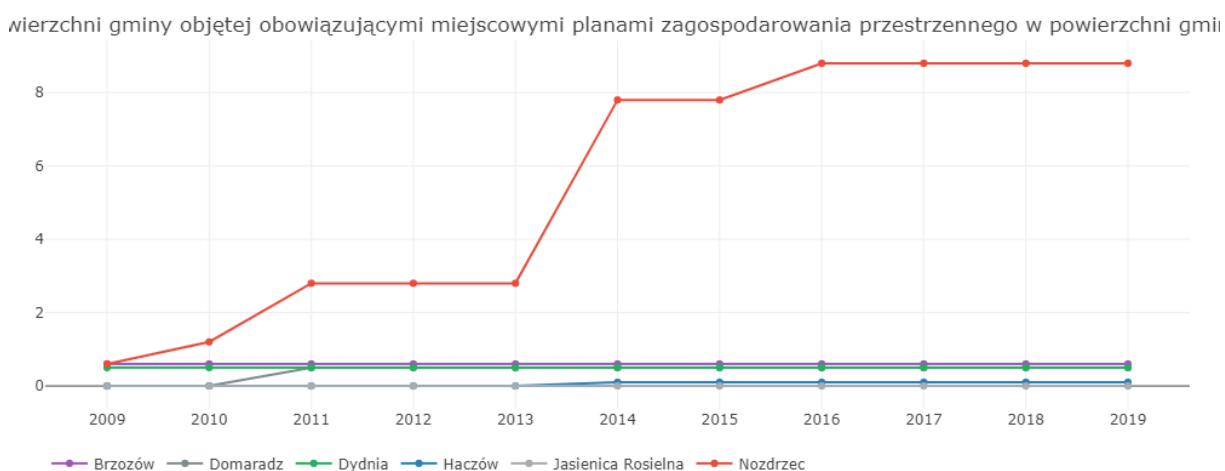

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Sieć gazowa na terenie obszaru partnerstwa ma łączną długość 694,60 km. Największą długość czynnej sieci gazowej rozdzielczej ma Gmina Brzozów 218,27 km. W gminie Nozdrzec jest to 118,37 km, Gmina Haczów ma 103,79 km. Gminy Jasienica Rosielna oraz Dydnia mają po 91 km, zaś Gmina Domaradz 71,62 km.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawę planowania przestrzennego w gminie. Ustanawia przepisy powszechnie obowiązujące na danym terenie, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych. sporządzany w celu ustalenia przeznaczenia terenów, w tym dla inwestycji celu publicznego, oraz określenia sposobów ich zagospodarowania i zabudowy.

Ryc. 35. Procentowa powierzchnia gmin objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego od 2009 r. do 2019 r.

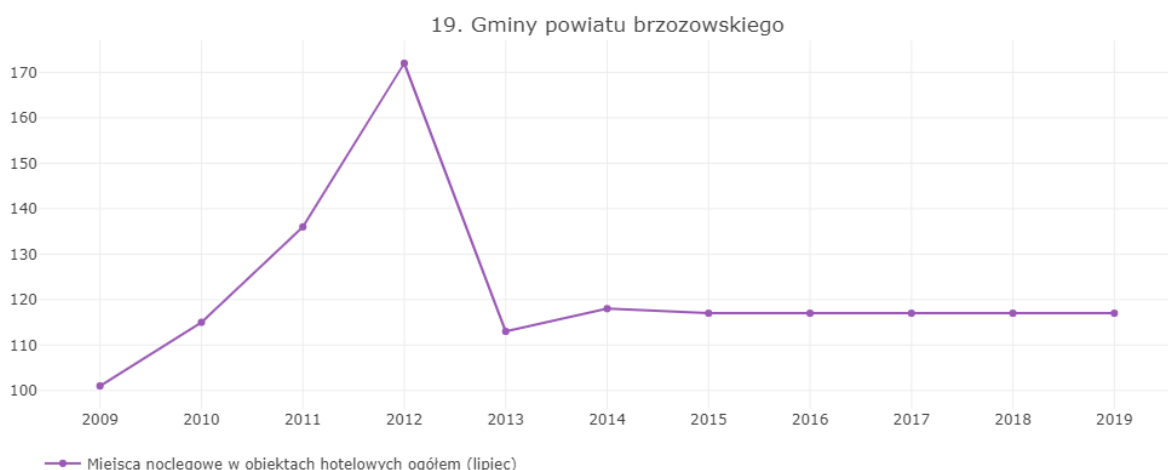
Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Gminy z obszaru partnerstwa mały bardzo mały procent pokrycia powierzchni miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W Gminie Brzozów jest to prawie 9%, zaś w pozostałych gminach nawet nie jest to 1% powierzchni terenu.

2.2.6. Zasób atrakcyjności turystycznej

Atrakcyjność turystyczna danego obszaru rozpatrywana jest pod względem liczby, jakości i różnorodności oferowanych dóbr oraz usług. Ma ona istotny wpływ na natężenie ruchu turystycznego, a tym samym determinuje wybory turystów.

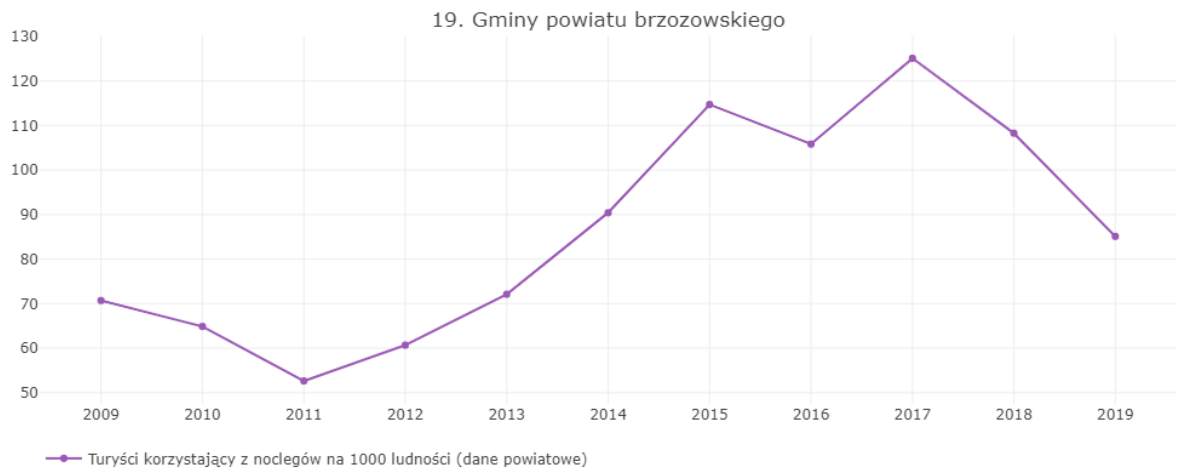
Tabela 10. Miejsca noclegowe hotelowe w obszarze partnerstwa w latach 2009-2019

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Turyści, którzy decydujący się na skorzystanie z noclegów mogą liczyć na bazę hotelową w Gminie Brzozów. Od 2015 r. miejsc noclegowych jest 117 i ich nie przybywa. Jednakże atrakcją turystyczną, która zachęca do odwiedzin tych stron są liczne gospodarstwa agroturystyczne, które funkcjonują niemal we wszystkich gminach partnerstwa.

Ryc. 36. Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności (dane powiatowe)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Tabela 11. Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności (dane powiatowe)

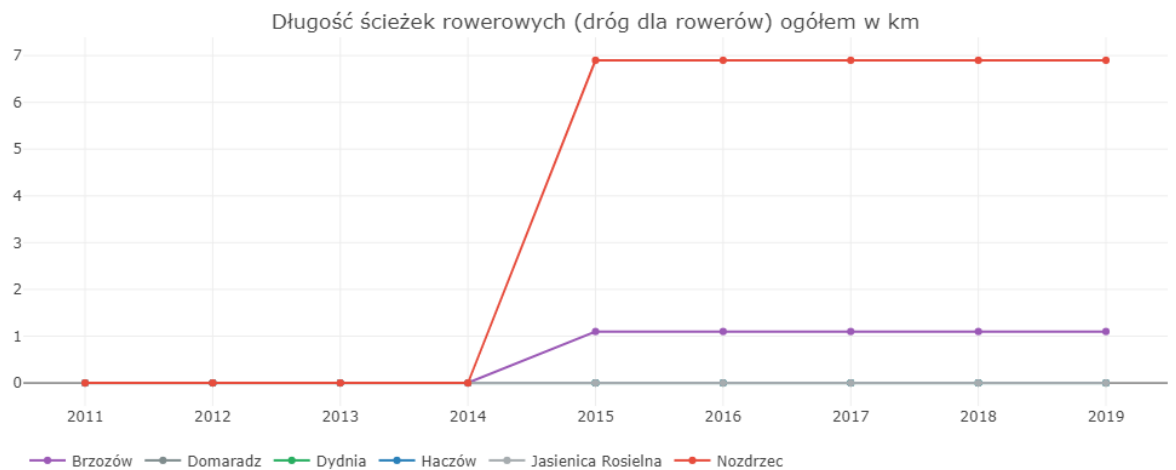
Powiat	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Brzozowski	70,7	64,87	52,64	60,68	72,11	90,4	114,72	105,83	125,1	108,28	85,1

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Niestety od 2017 r. obserwujemy spadek liczby osób korzystających z miejsc noclegowych. Świadczy to o tym, że obszar partnerstwa co raz częściej jest odwiedzany w ramach tzw. turystyki jednodniowej.

W czasach cywilizacyjnego zgiełku szukamy miejsc, w których moglibyśmy zaznać wytchnienia, wyciszyć się, spędzić kilka dni, nie będąc atakowanym przez negatywne symptomy naszych czasów. Często decydujemy się na relaks na rowerze. Dlatego też powstaje co raz to więcej ścieżek oraz tras rowerowych, które pozwalają połączyć wyjątkowe uroki krajobrazu, zabytków z aktywnością fizyczną.

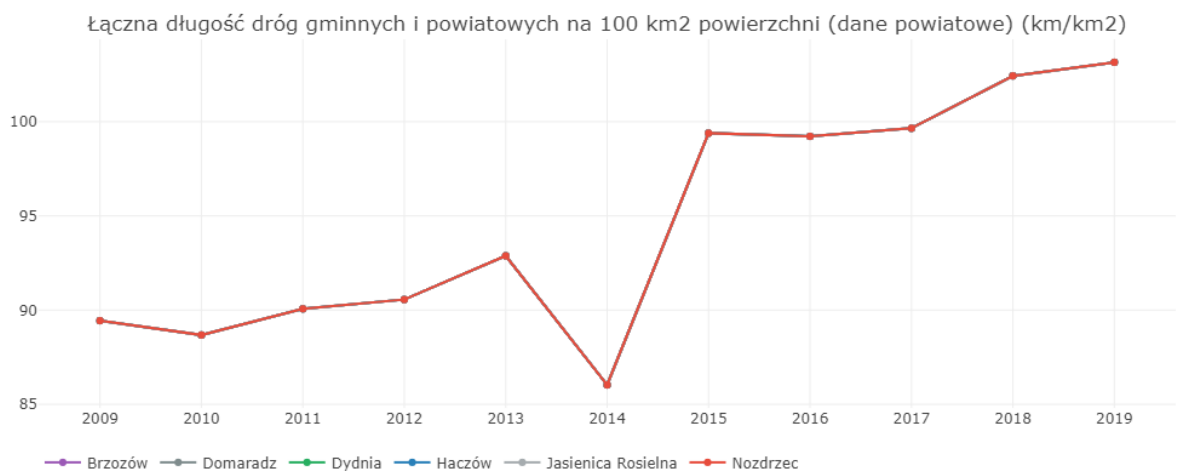
Ryc. 37. Długość ścieżek rowerowych

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Przejeżdżając przez teren Partnerstwa można odnieść wrażenie, że wszędzie można dojechać rowerem i przy okazji podziwiać piękne widoki. Jednakże w oficjalnych statystykach długość ścieżek rowerowych jest uboga.

Ryc. 38. Łączna ilość km dróg na 100km² powierzchni powiatowych i Gminnych

Źródło: Opracowanie ZMP – wykres z MRL

Dla osób, które decydują się na podróżowanie przez gminy partnerstwa dobrą wiadomością jest rosnąca długość powierzchni dróg powiatowych na 100 km².

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

3.1. Potencjał obszaru partnerstwa

Potencjały obszaru partnerstwa to przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy Partnerstwa. Potencjały Partnerstwa to **możliwości rozwoju, zbudowane na kompetencjach, sprawnościach i posiadanych zasobach Partnerstwa**, a także na umiejętnym korzystaniu z zasobów otoczenia, które mają służyć osiągnięciu określonych celów lub kierunków rozwojowych.

Potencjały możemy podzielić na dwie kategorie: **zasobów i produktów**. Zostały one zidentyfikowane w trakcie przeprowadzonej diagnozy w procesie warsztatowym, podczas mapowania i rangowania obu tych kategorii czynników, według oceny możliwości ich wykorzystania, unikalności (dla zasobów) oraz wartości dodanej i potencjału rozwoju (dla produktów).

Wśród zasobów Partnerstwa należy wyróżnić:

- Wykształceni młodzi ludzie absolwenci szkół średnich technicznych i zawodowych
- Zakłady przemysłu drzewnego
- Dziedzictwo kulinarne kuchni regionalnej
- Tereny inwestycyjne przemysłowe i usługowe
- Dziedzictwo kulturowe, historia i zabytki sakralne
- Firmy branży budowlanej
- Firmy branży transportowej
- Sieć drogowa
- Infrastruktura sportowa
- Oferta opiekuńczo-edukacyjna
- Walory krajobrazowe i położenie w otulinie Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego

Produkty, czyli to, co wytwarzamy, to konkretne rzeczy materialne, zdarzenia, usługi, które są oferowane i przynoszą korzyść bezpośrednią (dochody) lub pośrednią wyrażoną przez wartość dodaną dla obszaru, dla mieszkańców, dla interesariuszy, tj. produkty regionalne, znane zakłady pracy, parki narodowe, wydarzenia cykliczne, znane szlaki turystyczne, szczególne oferty inwestycyjne, standard realizacji usług, itd.

Wśród produktów Partnerstwa należy wyróżnić:

- Jarmarki
- Drewniana gotycka architektura sakralna w tym UNESCO
- Obiekty sakralne - pozostałe, w tym turystyka pielgrzymkowa
- Kluby sportowe
- Projektowanie i budowa domów drewnianych
- Przetwórstwo drzewne - zakłady
- Koła gospodyń wiejskich
- Firmy transportowe, przewozy lokalne
- Droga DK19 i projekt S19 z węzłem Domaradz, Iskrzynia, HUB
- Gospodarstwa agroturystyczne - specjalistyczne
- Oświata
- Slow tourism: park nordic walking, łowienie ryb, bird watching, tereny pod budowę wież widokowych, szlak rowerowy green velo
- LGD Ziemia Brzozowska
- Lokalne wyroby spożywcze (wędlina, miód, chleb, wino, ciasta, produkty mleczarskie, ogrodnictwo)
- Skup i wyroby z dziczyzny
- Twórczość lokalna: rzeźba, malarstwo, koronka, poezja ludowa,
- Folklor lokalny: obrzędy, kapele ludowe, tańce,
- Szkołę Muzyczną w Dydni
- Muzeum Regionalne w Brzozowie
- Usługi medyczne
- Wydarzenie sportowo-rozrywkowe Drift Show Izdebki
- Wyroby z metalu i plastiku - zakłady
- Woda mineralna alkaliczna – źródło i producent
- Zaplecze dla sportów ekstremalnych
- Bezpieczny powiat

Wśród zasobów i produktów na szczególną uwagę ze względu na unikatowość w skali kraju zasługuje drewniane budownictwo sakralne w stylu gotyckim w tym 2 kościoły wpisane w 2003 r. na listę UNESCO znajdujące się w Bliznem i Haczowie.

W obszarze kultury unikalnymi są lokalne zwyczaje, kuchnia, obrzędy i lokalni artyści pielęgnujący miejscową Kulturę Pogranicza styku kultur - polskiej i rusińskiej. Atutem Partnerstwa jest umiejscowienie na tym terenie Parku Nordic Walking którego łączna długość tras o zróżnicowanym stopniu trudności wynosi ok 240 km. Powstał on dzięki realizacji projektu przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Brzozowska, które swoim zasięgiem działania obejmuje teren całego Partnerstwa a jego Zarząd tworzy niemal w całości Rada Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego. LGD Ziemia Brzozowska do tej pory udzieliła wsparcia finansowego w formie grantów na realizację projektów w kwocie ponad 9 mln złotych. Ziemia Brzozowska to także unikalna przyroda i geografia Pogórza Dynowskiego, doliny rzeki San stwarzająca warunki do rozwoju i uprawiania różnorodnych form turystyki w tym turystyki „slow motion”. Duża ilość terenów leśnych sprzyja rozwojowi zakładów związanych z przetwórstwem drzewnym. Obok tej gałęzi rozwijają się firmy transportowe świadczące usługi przewozu towarów i osób. Powodzeniem wśród mieszkańców i turystów cieszą się lokalne wyroby spożywcze, woda mineralna powstające na bazie lokalnych, ekologicznych produktów Ważną w sensie społecznym i gospodarczym zasobem jest Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny Szpital Specjalistyczny w Brzozowie, który oprócz ważnej roli jako ośrodka medycznego jest największym pracodawcą na obszarze Partnerstwa. Atutem i motorem rozwoju może stać się budowa projektowanej drogi ekspresowej S19, która jest fragmentem korytarza europejskiego VIA CARPATIA łączącego północ z południem Europy. Teren partnerstwa stwarza dobre warunki do rozwoju sportów ekstremalnych i organizacji imprez dla pasjonatów sportów motorowych. Warto nadmienić, że obszar Partnerstwa ma bardzo niski współczynnik przestępczości co oznacza, że jest miejscem bezpiecznym dla mieszkańców jak i odwiedzających go turystów.

3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa

Bariery, problemy, deficyty to negatywne zjawiska, czynniki czy też niewykorzystane potencjały, które uniemożliwiają lub utrudniają realizację kierunków i celów rozwojowych, którymi chcą podążać gminy z obszaru partnerstwa.

W celu zdefiniowania kluczowych problemów w partnerstwie został zastosowany związek przyczynowo-skutkowy w układzie:

przyczyna - problem niższego rzędu - główny problem - skutek

Problemy kluczowe (główne) zostały zaprezentowane w grupach tożsamyh rodzajowo obejmujących tabele w wymiarach:

- społecznym,

- gospodarczy,,
- środowiskowo-przestrzenny,,
- instytucjonalnym,
- finansowym.

Wymiar społeczny

Przewidywane skutki	Zamykanie szkół i przedszkoli	Rozwój budownictwa TBS	Osiedlanie się poza Partnerstwem
Problem główny	<i>Odływ mieszkańców do większych ośrodków w tym ludzi młodych i wykształconych</i>		
Problem niższego rzędu	Niewystarczająca dostępność oferty mieszkań	Brak możliwości kontynuacji nauki w szkołach ponadpodstawowych z poszukiwanymi kierunkami	Brak atrakcyjnych ofert pracy
Przyczyny	Mała liczba lokali do zakupu na rynku wtórnym.	Wysokie ceny za lokale mieszkaniowe	Wysokie ceny działek budowlanych przeznaczonych pod I mieszkalnictwo
	Wysokie ceny gruntów pod budownictwo mieszkaniowe	Brak środków w JST na budownictwo komunalne	Wysokie koszty uzbrajania terenów

Przewidywane skutki	Spadek atrakcyjności terenów – powiązany ze słabym dostępem do sieci teleinformatycznych	Spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego	Stagnacja w rozwoju społeczeństwa	Zwiększenie nakładów finansowych na dostosowanie infrastruktury ICT
Problem główny	<i>Niewystarczająca infrastruktura ICT na terenie partnerstwa</i>			

Problem niższego rzędu	Wykluczenie cyfrowe społeczeństwa		Słaba oferta dostępu do Internetu szerokopasmowego	Słaby dostęp do e-usług: e-nauczanie, e-administracja, e-zdrowie	Słaby zasięg operatorów telefonii komórkowej na terenie partnerstwa
Przyczyny	Sytuacja finansowa gminy	Wiedza i umiejętności pracowników administracji	Niskie publiczne nakłady na infrastrukturę teleinformatyczną	Koszty dostępu do sieci, sprzętu komputerowego i oprogramowania	

Przewidywane skutki	Niska partycypacja społeczna w zarządzaniu	Szkolenia dla przedstawicieli NGO'ów z zakresu pozyskiwania środków finansowych	Brak zadowolenia i identyfikacji z osiągniętych sukcesów	Większe zaangażowanie NGO w realizacji zadań własnych JST	
Problem główny	<i>Mała aktywność społeczna obywateli</i>				
Problem niższego rzędu	niskie wsparcie dla NGO'ów				
Przyczyny	Brak wiary w sprawczość	Brak budżetu obywatelskiego	Brak współdziałania NGO'ów z JST	Zawiłe procedury tworzenia i prowadzenia NGO'ów	Brak wystarczających środków w JST na współpracę z NGO

Przewidywane skutki	Odptyw młodych, wykształconych mieszkańców	Brak wykwalifikowanych pracowników	Brak zadowolenia z osiągnięć i sukcesów	Niskie przywiązanie do miejscowości pochodzenia	
Problem główny	<i>Brak możliwości kontynuowania nauki, kształcenia się</i>				

Problem niższego rzędu	Brak szkół wyższych	Niedostosowana oferta szkół średnich do potrzeb rynku pracy	Brak miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych pracowników	Mała liczba wysoko wykształconych i wykwalifikowanych mieszkańców		Brak poczucia wspólnej odpowiedzialności za lokalny rozwój
Przyczyny	Migracje ludzi młodych do większych miast	Migracje za granice kraju	Brak firm, które potrzebują wysoko wykwalifikowanych pracowników	Brak dobrze płatnych miejsc pracy dających możliwość i do rozwoju i doształca nia się	Migracje za granice kraju	Duża chęć migracji ludzi młodych

Przewidywane skutki	Odptyw mieszkańców do większych ośrodków	Zanikanie więzi społecznych	Spadek atrakcyjności obszaru Partnerstwa	Zahamowany wzrost rozwoju gospodarczo- turystycznego regionu		
Problem główny	<i>Słabo rozwinięta oferta kulturalno-rozrywkowa</i>					
Problem niższego rzędu	Niewystarczające środki finansowe		Niewystarczająca infrastruktura			
Przyczyny	Wysokie koszty procedur bezpieczeństwa przy imprezach masowych		Wysokie koszty gaży dla artystów, dystrybutorów filmów		Zbyt małe zainteresowanie udziałem mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych na terenie Partnerstwa	
	Ubogi rynek sponsorki		Brak szczegółowej analizy dotyczącej potrzeb mieszkańców Partnerstwa w zakresie spędzania aktywnie wolnego czasu		Brak cyklicznych imprez adresowanych do obszaru całego Partnerstwa	
	Brak skutecznego dotarcia z ofertą spędzania wolnego czasu do mieszkańców przez kluby i inne instytucje					

Wymiar gospodarczy

Przewidywane skutki	Stagnacja w rozwoju gospodarczym na terenie partnerstwa	Brak konkurencyjności na rynku usług ze względu na małą ilość podmiotów świadczących usługi	Małe wpływy z podatków od nieruchomości do budżetów samorządów z terenu partnerstwa	Małe wpływy z podatków PIT i CIT do budżetu samorządów z terenu powiatu		
Problem główny	Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych					
Problem niższego rzędu	Wysokie ceny działek budowlanych na rynku komercyjnym		Wysokie ceny działek pod budownictwo usługowe	Wysokie ceny gotowych do wynajęcia powierzchni komercyjnych	Brak zainteresowania ze strony inwestorów	
Przyczyny	Wysokie koszty uzbrojenia terenu dla samorządów z terenu partnerstwa	Niekorzystne i zmieniające się przepisy prawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	Brak współdziałania właścicieli gruntów oraz brak takich gruntów.	Bardzo wysokie oczekiwania finansowe właścicieli przy wykupie na cele komunalne	Brak partycypacji w kosztach dostawcy mediów	Konieczność określenia czasowego wykonania infrastruktury przy podejmowaniu decyzji planistycznych. Wysokie ceny przeznaczonych pod inwestycje.

Przewidywane skutki	Pracownicy zatrudnieni w większych przedsiębiorstwach	Zamieranie sektora usług	Brak nowych rzemieślników	Realizacja usług poza partnerstwem		
Problem główny	Nierozwinięty równomiernie sektor usługowo-handlowy					
Problem niższego rzędu	Słaba oferta usługowo-handlowa					

Przyczyny	Mała rentowność firm usługowych.	Niskie dochody mieszkańców	Słabo rozwinięta ilość potrzeb dla usług	Większa opłacalność prowadzenia działalności w dużych ośrodkach	Wysokie ceny działek budowlanych przeznaczonych pod usługi i czynszów za wynajem powierzchni usługowych	Mała podaż działek budowlanych przeznaczonych pod usługi
	Wysokie oczekiwania finansowe pracowników	Brak dużego centrum usługowo-handlowego galerii				

Przewidywane skutki	Rozwój programów pomocowych aktywizujących bezrobotnych	Poszukiwanie pracy przez młodych w innych ośrodkach poza partnerstwem	Niższe dochody JST z podatków			
Problem główny	Nietrakcyjny rynek pracy i wysoka stopa bezrobocia					
Problem niższego rzędu	Wciąż wysokie bezrobocie z czego ponad połowa to długotrwale bezrobotni					
Przyczyny	„Zabetonowane” stanowiska pracy przez osoby starsze	Chęć pracy na czarno w kraju i za granicą celem uzyskania wsparcia z MOPS i innych instytucji	Wola pracodawców wiązania się pracownikami na umowach śmieciowych	Chęć bycia bezrobotnym na potrzeby ubezpieczenia	Wysokie koszty ZUS	Większość ofert pracy to staże lub najniższa krajowa
	Brak dużych firm i zakładów pracy	Duża ilość firm jednoosobowych	Wysokie koszty pracy dla pracodawców	Wygórowane oczekiwania finansowe młodych	Niechęć do podejmowania pracy	Brak kompetencji do prowadzenia działalności gospodarczej

Przewidywane skutki	Dobrze wykształceni, młodzi ludzie odpływają do dużych miast	Duża przedsiębiorczość mieszkańców	Niskie dochody gmin, niskie składki	Zwiększenie nakładów na aktywizację bezrobotnych		
Problem główny	<i>Niskie dochody w stosunku do średniej krajowej</i>					
Problem niższego rzędu	Mało dobrze płatnych, atrakcyjnych miejsc pracy		Szara strefa	Wysokie bezrobocie		Życie z zasiłków
Przyczyny	Brak firm, które potrzebują wysoko wykwalifikowanych pracowników	Duża liczba jednoosobowych działalności gospodarczych	Duża ilość umów z najniższym wynagrodzeniem; praca za granicą (:na czarno)	Brak miejsc pracy	Zatrudnienie w szarej strefie	Przyzwyczajenia rodzinne

Przewidywane skutki	Nieopłacalność produkcji rolnej na małą skalę w porównaniu z wielohektarowymi gospodarstwami	Odchodzenie od produkcji rolnej			
Problem główny	<i>Nierentowność produkcji rolnej</i>				
Problem niższego rzędu	Rozdrobnienie gospodarstw rolnych	Zmniejszająca się liczba rolników na wsi	Niska cena surowca na skupie	Duże szkody dzikiej zwierzyny	
Przyczyny	Duża ilość małych gospodarstw rodzinnych	Coraz większa liczba ludzi wykształconych, niechęć młodych do pracy na roli	Konkurencja dużych, wyspecjalizowanych gospodarstw rolnych	Duża ilość nieużytków rolnych	

Oczekiwane skutki	Stworzenie wspólnej instytucji np. CIT dbającej o promocję i rozwój turystyki na terenie partnerstwa	Organizacja Study Tour dla branży turystycznej i mediów	Współpraca firm, organizatorów turystyki w celu stworzenia wspólnej oferty	Rozbudowa infrastruktury turystycznej
Problem główny	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna generująca niskie dochody z turystyki przyjazdowej			
Problem niższego rzędu	Brak wspólnej promocji turystycznej regionu jako generatora wzrostu ruchu turystycznego			Wysokie koszty budowy i utrzymania infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej
Przyczyny	Brak centrów informacji turystycznej	Brak instytucji na poziomie całego partnerstwa dbającego o promocję w zakresie turystyki		Brak dużych i komfortowych ośrodków wypoczynkowych
	Brak środków na promocję Partnerstwa	Brak wspólnej oferty turystycznej na poziomie Partnerstwa, systemu zniżek itd.		Brak wypożyczalni sprzętu wodnego, rowerów
	Brak odpowiedniej kadry: przewodnicy, piloci, instruktorzy	Brak środków finansowych na budowę i remonty dróg oraz tworzenie ścieżek rowerowych		Brak środków na rozbudowę infrastruktury: parkingów z toaletami, wiat, miejsc odpoczynku, basenów

Wymiar środowiskowo-przestrzenny

Przewidywane skutki	Pogarszający się stan środowiska naturalnego (zanieczyszczone rzeki i potoki)	Pogarszający się stan zdrowia mieszkańców (zła jakość wody z własnych studni)	Utrudniony rozwój przedsiębiorstw	Ucieczka ludzi młodych podejmujących decyzje o budowie domu na terenach uzbrojonych
----------------------------	---	---	-----------------------------------	---

Problem główny	Niedostatecznie rozwinięta gospodarka wodno-ściekowa				
Problem niższego rzędu	Pogorszenie stanu środowiska naturalnego		Pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców	Brak odpowiednich warunków do prowadzenia i rozwoju przedsiębiorczości	Spadek atrakcyjności gminy jako miejsca do życia
Przyczyny	Skomplikowane procedury uzyskania dotacji z programów rządowych i unijnych	Wysoki wkład własny samorządu gminy przy aplikowaniu o środki zewnętrzne	Niska świadomość ekologiczna mieszkańców	Wysokie koszty budowy studni głębinowych i szamb bezodpływowych	Brak lub utrudniony dostęp do sieci kanalizacyjnej
	Zbyt duże koszty opracowania dokumentacji technicznej	Słaba sytuacja ekonomiczna części społeczeństwa (brak środków na wykonanie przyłącza wodno-kanalizacyjnego)	Brak dostępności źródeł wody pitnej o odpowiednich parametrach	Wysokie koszty wywozu ścieków taborem asenizacyjnym	Brak lub utrudniony dostęp do sieci wodociągowej

Przewidywane skutki	Niewykorzystywanie darmowej i praktycznie niekończącej się odnawialnej energii ze słońca, wody, wiatru	Pogarszający się stan zdrowia mieszkańców	Wyższe nakłady na ogrzewania budynków oraz przygotowanie ciepłej wody użytkowej		
Problem główny	Słabe wykorzystanie OZE				
Problem niższego rzędu	Niska świadomość ekologiczna mieszkańców			Długi okres zwrotu kosztów poniesionych na inwestycję w odnawialne źródła energii	
Przyczyny	Skomplikowane procedury uzyskania	Wysokie koszty ogrzewania elektrycznego	Zbyt wysokie koszty termomodernizacji	Łatwy dostęp do taniego	Duża liczba osób posiadających

	dotacji z programów rządowych		nizacji - Stare budownictwo	paliwa stałego-drewno	h działki leśne
	Wysokie progi dochodowości przy aplikowaniu o dotacje rządowe	Brak uchwały antysmogowej na obszarze partnerstwa – przyzwolenie na łamanie przepisów ekologicznych	W świadomości mieszkańców w wysokie koszty ogrzewania gazem	Brak kontroli jakości węgla w obrocie detalicznym	
	Słaba sytuacja ekonomiczna części społeczeństwa – limity w dotacjach		Przestarzałe i nie ekologiczne technologie grzewcze		

Przewidywane skutki	rozdrobiona struktura własności gruntów	osłabianie centrów miejscowości	wysokie koszty wypłaty odszkodowań	rozproszona zabudowa
Problem główny	<i>Słabe pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego</i>			
Problem niższego rzędu	skomplikowane i złożone przepisy systemu planowania w Polsce	brak wyważenia między interesem publicznym a interesami prywatnych podmiotów	zbyt wiele odszkodowań i brak finansowania planowania przestrzennego	złe studia, mało planów
Przyczyny	niekorzystne orzecznictwo sądów oraz brak dobrych przepisów prawnych	wysoki wkład własny samorządu gminy przy aplikowaniu o środki zewnętrzne	prawo własności utożsamiane jest z prawem dowolnej zabudowy nie tylko w opinii społeczności, ale też w orzecznictwie sądów	gminy nie przygotowują wieloletniej perspektywy planowania związanej z potrzebami mieszkańców czy uwarunkowaniami demograficznymi

	brak wystarczająco wyraźnego wskazania, że planowanie przestrzenne stanowi jedną z zasadniczych funkcji państwa				
--	---	--	--	--	--

Przewidywane skutki	Wykluczenie komunikacyjne małych sołectw	Dotowanie nierentownych połączeń	Wypadki z udziałem rowerzystów i pieszych	Lobbing na rzecz budowy chodników i ścieżek z udziałem środków UE lub w partycypacji z samorządem powiatowym i wojewódzkim	
Problem główny	<i>Nierozwinięty transport publiczny i infrastruktura drogowa</i>				
Problem niższego rzędu	brak dobrego skomunikowania całego partnerstwa w sferze komunikacji publicznej		brak chodników i ścieżek rowerowych	niedostateczne dostosowanie oświetlenia dróg publicznych	brak chodników i ścieżek rowerowych
Przyczyny	Brak organizatora transportu publicznego na poziomie partnerstwa	Niska frekwencja poza „kursami pracowniczymi i szkolnymi”	Brak środków finansowych na budowę i remonty dróg oraz tworzenie ścieżek rowerowych	Przestarzała infrastruktura oświetleniowa generująca wysokie koszty dla JST	Wysokie koszty wymiany na lampy LED

Wymiar instytucjonalny

Przewidywane skutki	Opóźnienia w załatwianiu spraw urzędowych	Mniejsze zaufanie społeczeństwa z powodu błędów systemowych	Zwiększone nakłady na dostosowanie w sprzęt do świadczenia e-usług	Budowanie błędnego obrazu urzędnika jako opieszałego i niekompetentnego w wykonywaniu swoich obowiązków	
Problem główny	<i>Niska elektronizacja usług dla mieszkańców obsługiwanych przez urzędy</i>				
Problem niższego rzędu	Niski poziom motywacji do wdrażania nowych rozwiązań informatycznych		Niewystarczające środki finansowe na wyposażenie w sprzęt do e-usług	Brak odpowiedniej wiedzy o możliwości świadczenia usług publicznych przez internet	Skomplikowana i długotrwała procedura wdrażania oraz zakupywania nowych regulacji w tym PZP
Przyczyny	Niewystarczająca wiedza użytkowników w zakresie wykorzystania narzędzi teleinformatycznych	Brak doświadczenia we wdrażaniu systemów informatycznych	Obawa przed wdrożeniem i wykorzystaniem nowych rozwiązań teleinformatycznych	Ograniczone środki finansowe na zakup nowoczesnego sprzętu i oprogramowania	Słaba dynamika rozwoju portali administracji publicznej

Przewidywane skutki	Wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami	Zanikanie więzi społecznych	Wyższe nakłady na utrzymanie budynków użyteczności publicznej	Pogorszenie się stanu psychicznego społeczeństwa
Problem główny	<i>Brak spełnienia standardów dostępności w urzędach i budynkach użyteczności publicznej</i>			

Problem niższego rzędu	Brak środków finansowych na dostosowanie budynków do standardów dostępności		Skomplikowane wytyczne dot. dostępności zarówno budynków jak i usług oferowanych przez administrację publiczną – np. strona internetowa, oznakowanie budynku	Uzależnienie niepełnosprawnych od osób trzecich	Potrzeba dostosowania do różnych niepełnosprawności oraz różnych grup wiekowych
Przyczyny	Wysokie koszty dostosowania budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych	Niewystarczająca wiedza na temat potrzeb osób niepełnosprawnych	Wysokie koszty dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych (oznakowanie terenu, budynku)		Brak synchronizacji w ustawodawstwie (np. zasady p.poż ciężkie odcinające drzwi, osoby niepełnosprawne drzwi lekkie)

Przewidywane skutki	Oslabienie możliwości inwestycyjnych	Wykluczenie cyfrowe mieszkańców	Stagnacja w rozwoju infrastruktury	Spadek atrakcyjności terenu
Problem główny	<i>Niski poziom innowacyjności</i>			
Problem niższego rzędu	Niewystarczająca infrastruktura ICT na terenie partnerstwa		Niska elektronizacja usług dla mieszkańców obsługiwanych przez urzędy	
Przyczyny	Brak wkładu własnego JST do skorzystania ze środków zewnętrznych		Brak środków własnych na zadania inwestycyjne	
	Niejasne procedury oceny wniosków na dofinansowanie zadań inwestycyjnych		Niskie zainteresowanie mieszkańców, w zakresie świadczenia usług elektronicznych	
	Małe zainteresowanie dużych firm realizowaniem inwestycji ICT		Przestarzały sprzęt w urzędach	

Wymiar finansowy

Przewidywane skutki	Oslabienie możliwości inwestycyjnych	Zamykanie placówek oświatowych	Stagnacja w rozwoju infrastruktury	Spadek atrakcyjności terenu
Problem główny	Malejące wydatki inwestycyjne			
Problem niższego rzędu	Wysokie koszty prowadzenia placówek oświatowych, zbyt niska subwencja – duże dopłaty z budżetu gmin	Brak środków na kompleksową termomodernizację i rozbudowę obiektów infrastruktury publicznej	Niskie dochody JST	
Przyczyny	Niedostosowanie sieci szkół na terenie gminy do liczby uczniów	Niski poziom dochodów własnych	Mała ilość powierzchni opodatkowanej podatkiem od działalności gospodarczej - brak dużych zakładów przemysłowych	
	Niska liczba dzieci w oddziałach (klasach) szkolnych	Wysokie wydatki bieżące	Niski wymiar podatków na terenie gminy	
	Źle dobrane wagi przy naliczaniu subwencji na 1 ucznia szczególnie na terenach wiejskich	Niejasne procedury oceny wniosków na dofinansowanie zadań inwestycyjnych	Niski udział gmin w odpisie z CIT i PIT	

Przewidywane skutki	Oslabienie możliwości inwestycyjnych	Wzrost opłat za odbiór odpadów komunalnych	Wzrost stawek za odbiór ścieków	Spadek atrakcyjności terenu
Problem główny	Wysokie koszty utrzymania gospodarstw domowych			
Problem niższego rzędu	Wysokie koszty gospodarki odpadami	Niedostatecznie rozwinięta gospodarka wodno-ściekowa	Przestarzałe i nieekologicznie technologie grzewcze	
Przyczyny	Zła konstrukcja przepisów prawnych dotycząca regionalizacji odbioru odpadów komunalnych	Brak w gminach środków na inwestycje	Mała świadomość ekologiczna mieszkańców	

Brak konkurencji wśród firm odbierających odpady komunalne - zmowa cenowa	Skomplikowane procedury związane z wejściem w teren i budową inwestycji liniowych.	Skomplikowane procedury uzyskania dofinansowania
Stosowanie bardzo wysokich cen przez firmy odbierające odpady komunalne	Niejasne procedury oceny wniosków na dofinansowanie zadań inwestycyjnych (liczba mieszkańców na 1 km sieci)	Duży udział drewna w pozyskiwaniu ciepła do ogrzewania domów (posiadanie własnych lasów)

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

Po wskazaniu potencjałów i deficytów, problemów obszaru partnerstwa, zostały wskazane te elementy, które w procesie rozwoju mogą wzmacniać lub osłabiać potencjały partnerstwa oraz pogłębiać lub przyczyniać się do eliminowania problemów.

W celu określenia tych elementów, które mogą wzmacniać lub osłabiać rozwój obszaru partnerstwa zostały wskazane determinanty potrzeb rozwojowych za pomocą matrycy logicznej jakim jest tzw. **drzewo wyzwań**. Przy pomocy, którego zostały zaproponowane zdiagnozowane wyzwania i problemy wraz z propozycjami działań do podjęcia, które będą determinować rozwój partnerstwa w wymiarze gospodarczym, społecznym oraz środowiskowo-przestrzennym.

Determinant potrzeb rozwojowych (wyzwanie/problem)	Przyczyna problemu/wyzwania	Skutek (jeśli problem nie zostanie rozwiązany)	Działanie (do podjęcia)
Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatecznie rozwinięta gospodarka wodno-ściekowa i odpadów komunalnych • Słabo rozwinięta infrastruktura drogowa – mosty, parkingi, chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie dróg, przejścia drogowe • Niewystarczająca infrastruktura ICT na terenie partnerstwa • Słabe wykorzystanie OZE • Niedostosowanie budynków użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami (spełnienie standardów dostępności) • Słabe pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogarszający się stan środowiska naturalnego • Ograniczenie dostępności komunikacyjnej dla przewozów osobowych i towarowych • Mniejsza liczba przedsiębiorców korzystających z usług gmin z obszaru Partnerstwa • Osłabienie możliwości inwestycyjnych • Spadek atrakcyjności obszaru Partnerstwa • Wykluczenie cyfrowe społeczeństwa • Wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami • Wydłużenie procedur pozyskiwania pozwoleń na budowę • Możliwy wzrost przestępczości 	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa nowych i przebudowa istniejącej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wraz z stacjami uzdatniania wody i oczyszczalniami ścieków • Tworzenie infrastruktury przeciwpowodziowej • Budowa/przebudowa infrastruktury drogowej (drogi, chodniki, ścieżki rowerowe, mosty, parkingi, oświetlenie, przejścia drogowe) • Rozbudowa sieci ICT i monitoringu • Zakup sprzętu ICT • Budowa instalacji OZE, termomodernizacja budynków (wspólne wnioskowanie)

	<ul style="list-style-type: none"> • Brak monitoringu przestrzeni publicznej 		<p>samorządów Partnerstwa na jedno zadanie dla całego obszaru)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa/przebudowa infrastruktury dla osób z niepełnosprawnościami • Opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego
<p>Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna, sportowo-rekreacyjna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brak Centrum Informacji Turystycznej na poziomie Partnerstwa • Niedostateczna promocja obszaru Partnerstwa • Brak kadr zajmujących się turystyką • Niedostateczna liczba miejsc parkingowych • Niewystarczająca liczba miejsc noclegowych i gastronomicznych o wysokim standardzie 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak turystyki przyjazdowej na obszarze Partnerstwa • Utrata dochodów z turystyki • Nieefektywne dysponowanie środkami na system wsparcia biznesu - na realizację usług na które jest mniejszy popyt • Zahamowanie rozwoju kultury fizycznej na obszarze partnerstwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa struktury organizacyjnej CIT na obszarze Partnerstwa • Promocja obszaru Partnerstwa (w mediach, poprzez wydanie folderów, map i przewodników, organizacja Study Tour dla organizatorów turystyki, udział w targach branżowych, opracowanie katalogu markowych produktów turystycznych)

	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wypożyczalni sprzętu turystycznego • Brak hali widowiskowo-sportowej 		<ul style="list-style-type: none"> • Szkolenia dla kadr obsługujących turystykę • Budowa i rozbudowa infrastruktury turystyczno-sportowo-rekreacyjnej
Zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka stopa bezrobocia • Niskie dochody mieszkańców • Mało dobrze płatnych, atrakcyjnych miejsc pracy • Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych • Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych uwarunkowane ukształtowaniem terenów i niską klasą bonitacyjną • Niewystraczająca liczba zabudowy wielorodzinnej • Niedostatecznie wyposażone placówki oświaty 	<ul style="list-style-type: none"> • Odptyw młodych i wykształconych mieszkańców • Niskie dochody JST • Brak potencjalnych inwestorów • Likwidacja gospodarstw rolnych • Zamieranie sektora usług • Ograniczona dostępność oferty edukacyjnej dla różnych grup wiekowych mieszkańców terenu partnerstwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie przez samorządy dużych jednostek obszarowych na cele prowadzenia działalności gospodarczej • Przyciągnięcie inwestorów i stworzenie nowych dobrze płatnych miejsc pracy, w tym dla przedsiębiorstw innowacyjnych • Uzbieranie terenów inwestycyjnych i mieszkalnych • Premiowanie powstawania nowych przedsiębiorstw • Stworzenie warunków do rozwoju

			<p>przedsiębiorczości mieszkańców</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podnoszenie jakości kształcenia, w tym modernizacja i doposażanie szkół, placówek oświatowych i kulturalnych, dostosowanie kierunków kształcenia do przyszłych potrzeb rynku pracy
<p>Niewystarczająca i słabo dostępna wiedza/informacja na temat dostępnych obszarów inwestycyjnych i zasobu lokalowego (usługowego)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brak interaktywnych baz • Brak polityki informacyjno-promocyjnej potencjał gospodarczy/inwestycyjny 	<ul style="list-style-type: none"> • Rezygnacja z lokowania inwestycji w obszarze Partnerstwa • Pogłębianie się nierównomierności rozkładu lokalizacji inwestycji, preferencje dla lokalizacji w atrakcyjnych geograficznie gminach (miejskich) z obszaru Partnerstwa • Mniejsze wpływy do budżetu 	<ul style="list-style-type: none"> • Koordynacja i wymiana informacji pomiędzy gminami z obszaru Partnerstwa • Stworzenie interaktywnych baz danych o terenach inwestycyjnych
<p>Słaba koordynacja realizowanych działań, projektów, zadań z zakresu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brak sprawdzonego i poddawanego samooocenie 	<ul style="list-style-type: none"> • Dublowanie się przedsięwzięć i aktywności 	<ul style="list-style-type: none"> • Cykliczne sprawozdania monitoringowo-sprawozdawcze

<p>promocji gospodarczej między gminami z obszaru Partnerstwa</p>	<p>systemu koordynacji działań w OP</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozproszone aktywności realizowana przez różne gminy • Brak przepływu informacji i zawodna komunikacja między gminami 	<ul style="list-style-type: none"> • Niezagospodarowane obszary działalności 	<ul style="list-style-type: none"> • Platforma wymiany informacji w Partnerstwie • Wdrożenie systemu zarządzania projektami • Prowadzenie bazy ewidencjonującej rezultaty działań poszczególnych gmin
<p>Brak ogólnodostępnej bazy IOB (portfolio świadczonych usług)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dotychczas nikt nie zainicjował opracowania bazy • Mniejsze zainteresowanie działalnością IOB z uwagi na ograniczenia w dostępie dotacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczony dostęp do informacji • Niezadowolenie przedsiębiorców • Przedwczesne decyzje o wyrejestrowaniu działalności 	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie bazy IOB • Akredytacja IOB

3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy

Przeprowadzone badania mieszkańców, młodzieży i liderów oraz warsztaty problemowe potwierdziły, że **brak obranych odpowiednich kierunków rozwoju** oraz **wykorzystania dostępnych zasobów przyrodniczych i ludzkich**, ma to znaczny wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą Partnerstwa.

Partnerstwo w swojej strukturze nie ma wystarczającego potencjału, aby stworzyć konkurencyjny rynek pracy oparty o duże jednostki. Ma jednak potencjał do rozwinięcia sektora przedsiębiorczości rodzinnej, lokalnej, okołorolnej, licznej i zróżnicowanej grupy niewielkich przedsiębiorstw, zapewniającej ciągłość i trwałość przepływów kapitału finansowego i ludzkiego. Kierunkowe wsparcie inicjatyw **gospodarczych** wśród lokalnej społeczności, odpowiednio celowana edukacja i kształtowanie podstaw przedsiębiorczych od najmłodszych lat czy stworzenie warunków do lokowania przedsiębiorstw na tym terenie, pozwoli na zwiększenie wolumenu i kapitału, a tym samym zapewnienia podstawowej struktury gospodarczej dla tego terenu. Wartością dodaną powinno być nastawienie na rozwój nowych technologii i innowacji dla przedsiębiorstw i ich produktów oraz usług, nawet w skali rynku lokalnego, co pozwoli na ich ciągłą dywersyfikację i wdrażanie nowych rozwiązań, niedostępnych wcześniej w tym miejscu.

Jednocześnie mając świadomość silnego oddziaływania większych rynków pracy w okolicznych miastach, Partnerstwo powinno zapewnić odpowiednią sieć komunikacyjną na trasie, aby umożliwić swobodny dojazd i powrót po pracy do miejsca zamieszkania, ale też przemieszczanie się wewnątrz tego obszaru. Do tego konieczne jest zapewnienie szeregu usług niezbędnych do funkcjonowania na tym obszarze – usług publicznych, infrastruktury mieszkaniowej, usług konsumpcyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych czy turystycznych. Pozwoli to na zaproponowanie atrakcyjnego wypoczynku, tzw. czasu wolnego, młodym ludziom zakładającym rodziny, pracującym w pobliżu obszaru Partnerstwa.

Brak możliwości spędzenia czasu wolnego na terenie Partnerstwa, brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej czy wypoczynkowej wpływają także na decyzje o migracjach młodych ludzi, których obecność i potencjał na terenie Partnerstwa jest kluczowym czynnikiem jego rozwoju. Odływ populacji młodych ludzi spowoduje zahamowanie nie tylko **społeczne**, ale i gospodarcze obszaru Partnerstwa. Powoduje to również duże rozwarstwienie społeczne i zmniejsza istniejące więzi społeczne i lokalne. Chcąc zatrzymać te niekorzystne zjawiska Partnerstwo musi znaleźć wspólny kierunek, który ma zachęcić młodych do pozostania oraz osiedlenia się osób z zewnątrz.

Wspólnym i najbardziej charakterystycznym dla Partnerstwa walorem jest potencjał krajoznawczo-przyrodniczy oraz **środowisko naturalne**. Jak dotąd nie został on wykorzystany w pełni, w większości jest niedostępny, zarówno dla mieszkańców (wewnątrz), jak i przyjezdnych (zewnątrz), co powoduje, że Partnerstwo nie rozwija swoich możliwości i nie wzmacnia swojego obszaru.

Partnerstwo wspólnie jest w stanie wykorzystać liczne zasoby naturalne przyrody Pogórza Dynowskiego, doliny Sanu i Wisłoka, bogactwo zabytków, aby stworzyć interesującą propozycję turystyczno-wypoczynkową. Każdy z członków Partnerstwa posiada zidentyfikowane zasoby w postaci ciekawych atrakcji turystyczno-kulturalnych i przygotowanych produktów o względnie dużym potencjale turystycznym w postaci zabytków UNESCO, drewnianych kościołów i cerkwi jak również możliwości uprawiania rozmaitych form turystyki i sportów ekstremalnych.

Podsumowując powyższą refleksję diagnostyczną należy uznać, że kluczowym wyzwaniem jest:

Wykorzystanie potencjału przyrodniczego oraz społecznego na obszarze Partnerstwa.

Obszary strategicznej interwencji powinny dotyczyć:

- stworzenia konkurencyjnych warunków do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej i uzbrajanie terenów inwestycyjnych
- zwiększenia partycypacji społecznej w procesie wyznaczania kierunków rozwoju dla gmin z obszaru partnerstwa
- podnoszenie jakości kształcenia, w tym modernizacja i doposażanie szkół, placówek oświatowych i kulturalnych
- dostosowanie kierunków kształcenia do przyszłych potrzeb rynku pracy
- rozwój OZE i termomodernizacja budynków na terenie partnerstwa
- tworzenie nowych terenów inwestycyjnych do budownictwa mieszkaniowego i usługowego
- zwiększenie dostępności, przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego,
- budowa i rozbudowa infrastruktury turystyczno-sportowo-rekreacyjnej
- zahamowanie niekorzystnych zjawisk demograficznych
- koordynacja i wymiana informacji pomiędzy gminami z obszaru Partnerstwa
- budowy, przebudowy i modernizacji dróg powiatowych oraz gminnych wraz z infrastrukturą: mosty, chodniki, miejsca odpoczynku w punktach widokowych

- zsynchronizowania pojedynczych działań samorządów w zakresie promocji, kalendarza wydarzeń kulturalnych, kiermaszy i targów miejscowych produktów itp. poprzez stworzenie wspólnej marki
- stworzenia oferty preferencji dla osób młodych zamierzających budować dom, zakupić lub wynająć mieszkanie
- wzmocnienia i przyspieszenia działania w zakresie budowy zbiorowych ujęć wody i sieci kanalizacyjnej
- stworzenie dodatkowej preferencji dla osób zamierzających podejmować działalność w sektorze rolnym – wzmocniona współpraca z ODR z osobami zainteresowanymi podjęciem wyzwania pracy w nowoczesnym rolnictwie

Wykorzystanie istniejącego już potencjału oraz wspólny rozwój obranego kierunku przyniesie większą korzyść dla całego obszary Partnerstwa niż działania indywidualne. Rozwój usług czasu wolnego na terenie całego Partnerstwa pozwolić może na stworzenie marki Partnerstwa, która będzie zachęcać mieszkańców do większego utożsamiania się z obszarem, lepszej promocji i rozpoznawalności regionu, jako miejsca o wysokim poziomie zrównoważonego życia (work-life balance), gdzie następuje równowaga między pracą, a życiem rodzinnym i społecznym, przy poszanowaniu otaczającego środowiska i jego potencjału, oraz dostosowanym do tego niższym tempem życia (slow life), niż w wielkich ośrodkach miejskich. Taki kierunek docelowo zachęci innych do spędzania na obszarze Partnerstwa nie tylko czasu wolnego, ale i pozostawania tu na dłużej.

Spis rysunków

Ryc. 1.	Skład Partnerstwa Gmin Powiatu Brzozowskiego.....	11
Ryc. 2.	Położenie partnerstwa.....	12
Ryc. 3.	Szkielet układu komunikacyjnego.....	38
Ryc. 4.	Opinia mieszkańców dot. deficytów Obszaru Partnerstwa.....	40
Ryc. 5.	Opinia mieszkańców dot. działań jakie powinny zostać zrealizowane przez gminy na obszarze Partnerstwa.....	44
Ryc. 6.	Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	55
Ryc. 7.	Pozycja gmin w partnerstwie na tle grupy porównawczej.....	56
Ryc. 8.	Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu.....	57
Ryc. 9.	Przyrost naturalny.....	58
Ryc. 10.	Przyrost naturalny.....	59
Ryc. 11.	Saldo migracji z podziałem na gminy.....	60
Ryc. 12.	Dynamika liczby absolwentów w liceach ogólnokształcących w partnerstwie	61
Ryc. 13.	Dynamika liczby absolwentów w technikum w partnerstwie.....	62
Ryc. 14.	Przedszkola – liczba miejsc.....	62
Ryc. 15.	Liczba porad lekarskich w poszczególnych gminach – dynamika.....	63
Ryc. 16.	Liczba przestępstw na terenie obszaru partnerstwa.....	63
Ryc. 17.	Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty.....	64
Ryc. 18.	Nowooddana powierzchnia mieszkaniowa w Gminach z Partnerstwa.....	65
Ryc. 19.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w obszarze partnerstwa	66
Ryc. 20.	Udział w podarku dochodowym osób fizycznych – PIT od 2010 r.....	68
Ryc. 21.	Dochody budżetu gmin z tytułu udziału CIT od 2009 r. do 2019 r.	69
Ryc. 22.	Udział podatników z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem	70
Ryc. 23.	Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2019-2015).....	71
Ryc. 24.	Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2019-2015)	72
Ryc. 25.	Oferty pracy przypadających na 1000 mieszkańców.....	73
Ryc. 26.	Stopa bezrobocia w obszarze partnerstwa od 2004 r. do 2019 r.....	73
Ryc. 27.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (PLN) w obszarze partnerstwa od 2008-2018 r.....	74

Ryc. 28.	Liczba pracujących według sektorów ekonomicznych w powiecie brzozowskim w latach 2006-2018.....	74
Ryc. 29.	Liczba pracujących wg płci w obszarze partnerstwa w latach 1995-2018	75
Ryc. 30.	Procentowe pokrycie lasami poszczególnych gmin z obszaru partnerstwa...	76
Ryc. 31.	Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w km od 2009 r. do 2019 r.	77
Ryc. 32.	Procent mieszkańców korzystających z kanalizacji od 2009 r. do 2019 r.....	77
Ryc. 33.	Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.	78
Ryc. 34.	Długość czynnej sieci gazowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.	79
Ryc. 35.	Procentowa powierzchnia gmin objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego od 2009 r. do 2019 r.....	79
Ryc. 36.	Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności (dane powiatowe).....	80
Ryc. 37.	Długość ścieżek rowerowych.....	82
Ryc. 38.	Łączna ilość km dróg na 100km ² powierzchni powiatowych i Gminnych.....	82

Spis tabel

Tabela 1	Analiza celów strategicznych Gmin z Obszaru Partnerstwa.....	51
Tabela 2.	Struktura wieku w partnerstwie w przedziale 2009-2019.....	58
Tabela 3.	Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach partnerstwa w przedziale 2009-2019.....	58
Tabela 4.	Saldo migracji z podziałem na gminy w okresie: 2009-2019	60
Tabela 5.	Liczba podmiotów gospodarczych ogółem.....	67
Tabela 6.	Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze.....	67
Tabela 7.	Wyrejestrowane podmioty gospodarcze.....	67
Tabela 8.	Długość sieci kanalizacyjnej w km od 2009 r. do 2019 r.....	77
Tabela 9.	Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km od 2009 r. do 2019 r.	78
Tabela 10.	Miejsca noclegowe hotelowe w obszarze partnerstwa w latach 2009-2019	80
Tabela 11.	Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności (dane powiatowe).....	81

